

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

PRAVNA MISAO

---

9 – 10

rujan – listopad / septembar – oktobar
Sarajevo 2010.

Izdaje:

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE
ZAVOD ZA JAVNU UPRAVU

www.fmp.gov.ba

Časopis "PРАВNA MISAO" upisan je u evidenciju javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta, pod brojem 727 od 23.10.1997. godine.

Redakcija časopisa:

prof.dr.sc. Hajrija SIJERČIĆ ČOLIĆ, Malik HADŽIOMERAGIĆ, Feliks VIDOVIĆ,
Anto ČAVAR, dr.sc. Almir MALJEVIĆ, Amir AVDAGIĆ

Glavni i odgovorni urednik: mr. sc. Goran ŠIMIĆ

Izvršni urednik: Mirjana BAŠIĆ

Lektor: Anita BOJO

Produkcija: Federalno ministarstvo pravde

Štampa: CPU d.o.o. Sarajevo

Za štampariju: Ferid Jašarević

DTP: Federalno ministarstvo pravde

Grafičko rješenje: ice-net d.o.o.

Tiraž: 300 primjeraka

Časopis izlazi dvomjesečno.

ISSN 0555-0092

GODIŠNJA PRETPLATA: Za organe i organizacije na teritoriji BiH 120,00 KM
Za pojedince 100,00 KM
Za inostranstvo 240,00 KM

UPLATU UPUTITI NA: Federalno ministarstvo financija
UniCredit Banka dd
Transakcijski račun: 338-900-22115294-91
Budžetska organizacija: 1501001
Vrsta prihoda: 722597
Općina: 077

ADRESA REDAKCIJE: Federalno ministarstvo pravde
Zavod za javnu upravu
Sarajevo, Ul. Valtera Perića 15
Tel.: +387 33 203 918, fax: 668 956
Email: Pravna.Misao@fmp.gov.ba

ID 4200785450004

Časopis "Pravna misao" je uvršten u Ulrichsweb Global Serials Directory.

SADRŽAJ

Uvodna riječ glavnog urednika 5

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD

Dr.sc. Dragan Vukadin	Pravo naroda na samoodređenje i odcjepljenje (secesiju) s posebnim osvrtom na primjer Kosova	7
Mr. Izet Laličić	Etažno vlasništvo u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine – de lege lata	28
Dipl.iur. Adela Bejtović	Besplatna pravna pomoć u Bosni i Hercegovini	57

STRUČNI ČLANAK

Doc.dr. Nusret Agić	Kultura i etički karakter djelovanja državne vlasti	79
Mr.sc. Damir Čačković	Naredba operateru telekomunikacija	95

IZVJEŠTAJI

Dipl.iur. Đemaludin Mutapčić	Konferencija iz građanskopravne oblasti, Bihać, 2. i 3. septembar 2010.	123
Dipl. iur. Ena Bahtijarević	Organizirani kriminal, kriminal visoke tehnologije IX savjetovanje iz krivično-pravne oblasti, Neum, od 3. do 5. juna 2010.	126

SUDSKA PRAKSA

Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (Pripremio prof. dr. Miodrag N. Simović, predsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta u Banja Luci)	128
Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine (Pripremio Sead Bahtijarević, sudac Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine)	130
Upute za autore	134

CONTENTS

Foreword of the Editor-in-Chief	5
--	---

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Dragan Vukadin, D.Sc.	The right of peoples to self-determination and secession with particular comment on Kosovo's example	7
Izet Laličić, L.L.M	Condominium in the laws and regulations of Bosnia and Herzegovina	28
Adela Bejtović, L.L.B.	Free legal aid in Bosnia and Herzegovina	57

SCIENTIFIC REVIEW

Nusret Agić, L.L.D.	Culture and ethical character of the state power	79
Damir Čačković, L.L.M.	Order to telecommunications operator	95

REPORTS

Džemaludin Mutapčić, L.L.B.	Conference on Civil Procedure, Bihać, 2 nd and 3 rd September 2010	123
Ena Bahtijarević, L.L.B.	Organised crime, high technology crime – IX Conference on Criminal Procedure, Neum, 3 rd – 5 th June 2010	126

CASE LAW

Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina (Prepared by Professor Miodrag N. Simović, L.L.D., Chair of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and Full Professor of the Faculty of Law in Banja Luka)	128
Constitutional Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina (Prepared by Sead Bahtijarević, Judge of the Constitutional Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina)	130
Instructions for Authors	134

UVODNA RIJEČ GLAVNOG UREDNIKA

Poštovani čitatelji,

Časopis „Pravna misao“ smatra vrlo značajnom i odgovornom svoju ulogu u doprinosu razvoja pravne misli u Bosni i Hercegovini. Taj doprinos nije samo orijentiran na teorijska i znanstvena razmatranja mogućnosti za napredovanje prava u našoj zemlji. Naprotiv, „život“ toga prava u stvarnosti, koji teoretičari vrlo često osmišljavaju u idealnim modelima, i njegov doprinos poboljšanju kvalitete života građana Bosne i Hercegovine, smatramo njegovim neodvojivim dijelom. Stoga nam je uvijek osobito zadovoljstvo kada možemo objavljivati članke koji na znanstvenim principima, utemeljeno i argumentirano, promišljaju o važnim pitanjima iz svakodnevnog života, nudeći tako mogućnosti za njihovo razrješenje na dobrobit svih nas.

U ovome broju objavljujemo više takvih članaka, od kojih se posebno ističu dva, kako tematikom, tako i aktualnošću.

Prvi od njih govori o fenomenu u međunarodnom pravu koji je vrlo aktualan i u Bosni i Hercegovini, a odnosi se na pravo naroda na samoodređenje i odcjepljenje od šire zajednice kojoj pripada (prikazanog na primjeru Kosova).

Drugi se pak bavi praktičnim problemom socijalno ugroženih građana u Bosni i Hercegovini koji sudjeluju u pravnim sporovima, a koji, uslijed zakonskih odredbi o procesnim pravilima različitih postupaka, trpe očiglednu pravnu nejednakost naspram onih koji imaju dovoljno materijalnih sredstava da sebi priskrbe kvalificiranog pravnog pomoćnika. Da bi zaštitili ovakve građane, a vođeni principom jednakosti svih pred zakonom, države su širom svijeta oformile mreže ureda za pružanje besplatne pravne pomoći; nažalost, ne i Bosna i Hercegovina.

Osim ovih članaka, bavim se i sljedećim temama.

Trenutno stanje u pogledu instituta etažnog vlasništva u entitetima i Brčko Distriktu BiH (nažalost, kao i u mnogim drugim oblastima) je prilično neujednačeno. Dok je prema sadašnjem stanju u Brčko Distriktu BiH i Republici Srpskoj usvojen koncept etažnog vlasništva koji se zasniva na pravnom jedinstvu nekretnine, u Federaciji BiH etažnim vlasnicima pripada nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima koji služe zgradi kao cjelini, te nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovitu upotrebu.

Kultura i etički karakter djelovanja državne vlasti, osobito državnih službenika, kod nas je na niskoj razini. Od elementarnih stvari kao što su odnos državnih službenika prema svojim ovlastima i radu, pa do odnosa tih službenika prema građanima, još je dosta mjesta za napredak. S druge strane, ne treba zanemariti ni ponašanje stranaka u radu s javnim službenicima, osobito u smislu davanja poklona, mita i drugih sredstava koji potiču postojanje korupcije u društvu. Uspostavljanje odgovorne i efikasne državne administracije bez sumnje bi dali veliki poticaj razvoju Bosne i Hercegovine u cjelini.

U nizu novosti, u našem kaznenom pravu u zadnjih nekoliko godina, jedno od zanimljivijih predstavlja i naredba operateru telekomunikacija. Ogroman rast telekomunikacija kojemu svjedočimo, a koji pogoduje i velikoj upotrebi ovih sredstava u organiziranju i činjenju kaznenih djela, nameće potrebu analiziranja zakonskih rješenja, njihove primjene i njihovim eventualnim poboljšanjima, osobito kada se ima u vidu da ovakva primjena prikupljanja podataka od operatera telekomunikacija može duboko zadirati u temeljna ljudska prava (osobito ona koja se tiču prava na privatnost) i vrlo lako dovesti do njihovih zloupotreba.

U Bihaću je 2. i 3. rujna ove godine održana konferencija pod nazivom „Primjena propisa iz građanskopravne oblasti“. Konferenciji je prisustvovalo 120 sudionika iz cijele Bosne i Hercegovine, a organizirali su je Javne ustanove: Centri za edukaciju sudaca i tužitelja u Federaciji BiH, odnosno Republici Srpskoj, Pravosudna komisija Brčko Distrikta BiH i IRZ - njemačka fondacija za međunarodnu pravnu suradnju uz podršku Ambasade SR Njemačke u BiH. Razmatrana su najaktualnija pitanja prava privrednih društava u zakonodavstvu i pravnoj praksi u suvremenoj BiH i utjecaj europskog prava, kao i instituta nematerijalne štete, o čemu su razmijenjena iskustva.

Udruženje sudaca u Federaciji BiH je u Neumu od 3. do 5. lipnja ove godine organiziralo deveto savjetovanje iz kazneno-pravne oblasti. Savjetovanje je okupilo pravnike, suce, tužitelje i sve one koji prate aktualnosti u kazneno-pravnoj oblasti, ali i pravosuđu u BiH. Glavne teme savjetovanja bile su: organizirani kriminal i kriminal visoke tehnologije. Osim ovih, razmatrane su i teme koje se odnose i na položaj sudaca i cjelokupne sudske vlasti, kao i teme posvećene pitanjima kaznene politike u Bosni i Hercegovini.

U priložima iz sudske prakse objavljujemo neke od odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Ustavnog suda Federacije BiH.

Pišite.

mr. sc. Goran Šimić
glavni i odgovorni urednik

PRAVO NARODA NA SAMOODREĐENJE I ODCJEPLJENJE (SECESIJU), S POSEBNIM OSVRTOM NA PRIMJER KOSOVA

pregledni znanstveni rad

UDK: 341.231(497.115)

dr. sc. Dragan Vukadin*

Sažetak

Autor u članku zastupa tezu da narodi u okviru svog prava na samoodređenje nemaju a priori i pravo na odcjepljenje (secesiju) od šire političke zajednice u koju su inkorporirani te da oni na to pravo imaju samo u izuzetnim slučajevima, odnosno okolnostima. Polazeći od ideje o značaju individualnih (ljudskih) i kolektivnih prava kao univerzalnih vrijednosti, autor argumentira da u takve izuzetne slučajeve, odnosno okolnosti spadaju samo oni u kojima vlast šire političke zajednice ugrožava sam opstanak određenog naroda i masovno krši ljudska prava njegovih pripadnika na njihovom etnički autohtonom području. U takve slučajeve, po mišljenju autora, spada i recentni primjer Kosova (kao nekadašnjeg autonomno-teritorijalno-konstitutivnog dijela Republike Srbije do njegovog osamostaljenja 2008. god.) na kojem tijekom 1999. god. nisu bila samo masovno kršena temeljna ljudska prava kosovskih Albanaca, već i ugrožen sam fizički opstanak istih kao pripadnika jednog starosjedilačkog i demografski dominantnog naroda na istom području od strane tadašnje vlasti Republike Srbije (Savezne Republike Jugoslavije). Stoga ugroza navedenih prava kosovskih Albanaca na Kosovu tijekom 1999. god. predstavlja temelj autorove elaboracije o opravdanosti, odnosno legitimnosti jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, a kao dokaz tome autor smatra relevantnim odgovarajuće rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a i osuđujuću presudu Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) državnom i vojno-političkom vrhu Savezne Republike Jugoslavije (Republike Srbije) od 26.2.2009. godine (u tzv. „Kosovo six“ slučaju) zbog počinjenih međunarodnih zločina nad pripadnicima kosovskih Albanaca na Kosovu tijekom 1999. godine.

---

* *Stručnjak za međunarodno pravo i međunarodne odnose iz Zagreba, zamjenik pravobranitelja za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske; dragan.vukadin@prs.hr*

Ključne riječi

Samoodređenje, secesija, Kosovo, kosovski Albanci, međunarodni zločin, genocid.

1. Pravo naroda na samoodređenje u međunarodnom pravu

I pored postojanja različitih stavova u doktrini o tome koja prava spadaju u kolektivna prava, ipak je nesporno, a što je utemeljeno i u međunarodnom pravu, da u kolektivna prava naroda spada i njihovo pravo na samoodređenje.

Pravo na samoodređenje utemeljeno je na prirodno-pravnoj ideji po kojoj vlast nužno mora imati podršku onih kojima vlada (narod) jer ukoliko ona ne odražava suglasnost onih kojima vlada (*consent of the governed*), tad ju narod (kao nositelj suvereniteta) tretira kao uzurpatora vlasti i, kao takvu, mora promijeniti ili ukinuti. U tom smislu, pravo na samoodređenje je, po prvi put, našlo svoju praktičnu realizaciju u XVIII. st. otcjepljenjem američkih kolonija od britanske Krune (inspirirano idejom o pravu na samoodređenje iz Deklaracije o nezavisnosti iz 1776. god.), te u Francuskoj revoluciji (inspiriranoj idejama zastupljenim u Deklaraciji o pravu čovjeka i građanina iz 1789. god.) ukidanjem apsolutnog monarhijskog despotizma. Stoga je i razumljivo da su neki autori čin samoodređenja definirali kao demokratski čin oslobađanja od tuđinske vlasti.¹

Pravo na samoodređenje je u kasnijem razdoblju promatrano u kontekstu teritorijalnih promjena kao nužnost postojanja prava na suodlučivanje (*Mitspracherecht der Glieder*),²

Potom u XIX. st. (u eri sve moćnijeg zagovaranja Mancinijeve koncepcije “jedna država-jedna nacija”) shvaćano kao pravo samoodređenja naroda, nakon toga, pod utjecajem učenja V. I. Lenjina, kao princip političkog samoodređenja, odnosno kao pravo na otcjepljenje formiranjem vlastite države, a nakon toga kao princip po kojem se preuređenje granica između država treba vršiti isključivo uz suglasnost i poštivanje volje naroda kojih se to tiče.³

---

¹ Vidi npr., Guber, Franz, (1986) *Das Selbstbestimmungsrecht in der Theorie Karl Renners: Eine Sociologische Untersuchung*, Würzburg: Creator, str. 212.-2.

² *Ibid.*

³ Taj princip je inaugurirao bivši predsjednik SAD-a, T.W.Wilson, u svojoj poznatoj poslanici Kongresu SAD-a pod nazivom „Četrnaest točaka“ od 8.1.1918. god.

Iako je, kao politički princip, imalo važnu ulogu tijekom Prvog svjetskog rata pod utjecajem američkog predsjednika W. Wilsona, pravo naroda na samoodređenje, u svojoj sadašnjoj formi interpretacije, vuče korijene iz ranih 40-ih god. 20. stoljeća, tj. pod utjecajem Atlantske povelje, Povelje OUN-a te odgovarajućih međunarodno-pravnih instrumenata ugovornog i deklarativnog karaktera na univerzalnom i regionalnom planu i odgovarajućih rezolucija Opće skupštine OUN-a. Tako npr. u Atlantskoj povelji od 14.8.1941. god. je, uz ostalo, navedeno sljedeće: "...3. Oni poštivaju pravo svakog naroda da izabere oblik vladavine pod kojim žele živjeti; i žele vidjeti suverena prava i samoodređenje ponovno uspostavljena kod onih kojima su bila nasilno uskraćena".⁴

Povelja OUN-a jasno je deklarirala pravo naroda na samoodređenje u svojim čl. 1.(2) i 55.(1) navodeći da „miroljubivi i prijateljski odnosi među narodima trebaju biti izraženi na slobodnoj volji i utemeljeni na poštivanju načela jednakosti prava i samoodređenja naroda“. To se pravo na neizravan način pojavljuje i u čl. 76. Povelje, gdje se navodi „da je jedan od ciljeva sistema starateljstva promicati progresivan razvitak stanovništva na područjima pod starateljstvom prema "samoupravi ili nezavisnosti", uzimajući u obzir, *inter alia*, slobodno izraženu volju naroda. Ista ideja je sadržana i u čl. 73. Povelje ("Deklaracija o ne-samoupravnim područjima" - *Declaration regarding non-self-governing territories*). Kasnije se pravo na samoodređenje razvijalo kroz više međunarodno-pravnih instrumenata. Nakon usvajanja Deklaracije o davanju nezavisnosti državama i narodima pod kolonijalnom vlašću (*Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*),⁵ Opća skupština OUN-a je u cilju provedbe iste Deklaracije usvojila više rezolucija, kao npr. rezoluciju 1803 (XVII) od 14.12.1962. pod nazivom „Trajna suverenost nad prirodnim izvorima“ ("*Permanent Sovereignty Over Natural Resources*"),⁶ rezoluciju 2105 (XX) od 20.12.1965. pod nazivom "Primjena Deklaracije o davanju nezavisnosti državama i narodima pod kolonijalnom vlašću („*Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*"),⁷ rezoluciju 2621 (XXV) od

---

⁴ Tekst Atlantske Povelje vidi u: Kiss, Alexandre, (1986) "The Peoples' Right to Self-determination", *Human Rights Law Journal*, Vol. 7, No. 2-4/1986, str. 166.

⁵ Deklaraciju je usvojila Opća skupština OUN-a na temelju rezolucije 1514 (XV) od 14.12.1960. g. U njezinoj preambuli je, uz ostalo, proklamirano: "Svi narodi imaju pravo na samoodređenje da bi tim pravom slobodno odredili svoj politički status i slobodno slijedili svoj društveni, ekonomski i kulturalni razvitak."

⁶ Rezolucijom je proklamirano pravo trajnog suvereniteta naroda neke države nad njihovim prirodnim izvorima u cilju vlastitog razvitka i dobrobiti. Prema istoj rezoluciji, "narodi i nacije" trebaju ustanoviti vlastita pravila i uvjete pod kojima će se prirodni izvori eksploatirati, razvijati i raspolagati, a da je kršenje njihovih prava suprotno duhu i načelima Povelje OUN-a.

12.10.1970. pod nazivom „Akcioni program za punu primjenu Deklaracije o davanju nezavisnosti državama i narodima pod kolonijalnom vlašću“ (*“Programme of Action for the Full Implementation of of the Declaration of the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples“*),⁸ rezoluciju 2649 (XXV) od 30.11.1970.,⁹ rezoluciju 3103 (XXVIII) od 12.12.1973., pod nazivom „Temeljna načela o pravnom statusu boraca u borbi protiv kolonijalne i strane dominacije i rasističkih režima“ (*„Basic Principles of the Legal Status of Combatants Struggling Against Colonial and Alien Domination and Racist Regimes“*),¹⁰ rezoluciju 2625 (XXV) od 24.10.1970. o usvajanju Deklaracije o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom UN-a (*“Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations“*), tj. tzv. Deklaracije sedam načela, rezoluciju 3201 (S-VI) od 1.5.1974. o usvajanju Deklaracije o osnivanju novog međunarodnog ekonomskog poretka (*“Declaration on the Establishment of a New International Economic Order“*),¹¹ te rezoluciju 3281 (XXIX) od 12.12.1974. o usvajanju Povelje o ekonomskim pravima i dužnostima država (*“Charter of Economic Rights and Duties of States“*).¹²

---

⁷ U rezoluciji se, uz ostalo, priznaje legitimitet borbe naroda pod kolonijalnom vlašću za ostvarenje njihovog prava na samo-određenje i poziva sve države da im pruže materijalnu i moralnu pomoć za narodno-oslobodilačke pokrete na kolonijalnim područjima (vidi toč. 10. rezolucije).

⁸ U rezoluciji se, uz ostalo, navodi da "svi borci za slobodu trebaju biti tretirani u skladu s relevantnim odredbama Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12.08.1949." (vidi toč. 6. (a) rezolucije). Ova proklamacija je vrlo značajna iz razloga što su borci za kolonijalno oslobođenje nazivani teroristima.

⁹ U rezoluciji se afirmira legitimitet borbe naroda pod kolonijalnom i stranom dominacijom i u tu svrhu korištenje svih sredstava koja su im na raspolaganju (vidi toč. 1. rezolucije).

¹⁰ Afirmirajući nadalje anti-kolonijalnu tezu, rezolucija proklamira da je "borba naroda pod kolonijalnom i stranom dominacijom i rasističkim režimima za samoodređenje legitimna i u skladu s načelima međunarodnog prava" (vidi toč. 1. rezolucije), te potvrđuje raniji stav da će borci protiv kolonijalne i strane dominacije i rasističkih režima uživati status ratnog zarobljenika u skladu s Ženevskom konvencijom o postupanju sa zarobljenicima iz 1949. (vidi toč. 4. rezolucije).

¹¹ Rezolucija proklamira pravo svake države da usvoji ekonomski i društveni sistem koji odgovara njihovom vlastitom razvitku i potpunom trajnom suverenitetu svake države nad njihovim prirodnim izvorima i svim ekonomskim aktivnostima.

¹² Povelja uključuje jednaka prava i samoodređenje naroda među "temelje međunarodnih ekonomskih odnosa", navodi da "svaka država ima pravo i odgovornost izabrati sredstva i ciljeve razvitka i primijeniti progresivne ekonomske i socijalne reforme (čl. 7. Povelje), te da "niti jedna država ne može koristiti ili ohrabrivati korištenje ekonomskih, političkih ili bilo kojih drugih tipova mjera za prisiljavanje druge države da odustane od korištenja svojih suverenih prava (čl. 32. Povelje).

Pravo naroda na samoodređenje je dobilo svoj novi pravni status usvajanjem dvaju univerzalnih međunarodnih ugovora, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, oba usvojena na temelju rezolucije Opće skupštine UN-a 2200 (XXI) od 16.12.1966. god., kao i ranije spomenutog univerzalnog deklarativnog međunarodnog instrumenta, Deklaracije o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom UN-a (tzv. „Deklaracija sedam načela“) iz 1970. god. Oba Pakta u svom čl. 1. navode: "Svi narodi imaju pravo na samoodređenje. Na temelju tog prava oni slobodno određuju svoj politički status i slobodno slijede svoj ekonomski, socijalni i kulturalni razvitak." S druge strane, tzv. Deklaracija sedam načela u svom Načelu ravnopravnosti i samoodređenja naroda (st. 1.) navodi da „svi narodi imaju na temelju načela jednakosti i samoodređenja naroda iz Povelje UN-a pravo da bez vanjskog miješanja slobodno određuju svoj politički status i ostvaruju svoj ekonomski, društveni i kulturni razvitak, a svaka država je dužna, u skladu s Poveljom UN-a, poštivati to pravo“. U st. 2. i 4. istog Načela je također proklamirano da su „sve države obvezne zajednički ili pojedinačno djelovati u pravcu podupiranja načela jednakosti i samoodređenja naroda i davati pomoć UN-u za realizaciju tog načela“ te da „formiranje suverene i neovisne države, slobodno ujedinjenje s nekom drugom suverenom i neovisnom državom ili nastanak nekog drugog političkog položaja, koji slobodno odredi bilo koji narod, predstavlja oblik ostvarenja prava na samoodređenje tog naroda“.

Da je pravo na samoodređenje konačno postalo jedno od temeljnih načela međunarodnog prava, pokazuje činjenica da se u tzv. Deklaraciji sedam načela svečano izjavljuje „da sva ona načela Povelje UN-a koja su sadržana u Deklaraciji čine temeljna načela međunarodnog prava“.

Proklamacije iz prethodno navedenih rezolucija Opće skupštine OUN-a, a koje se odnose na legitimnost borbe za samoodređenje i stjecanje statusa borca od strane pripadnika narodnooslobodilačkih pokreta, kasnije su stipulirane u ugovornom dijelu međunarodnog humanitarnog prava koji se odnosi na zaštitu žrtava međunarodnih oružanih sukoba. Tako npr. Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije iz 1949. svrstava borbu naroda protiv kolonijalne dominacije, strane okupacije i rasističkih režima u ostvarivanju prava naroda na samoodređenje u međunarodne oružane sukobe na način da njegov čl. 1.(4) glasi: "Situacije navedene u prethodnom stavku uključuju oružane sukobe u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije i strane okupacije te rasističkih režima u ostvarivanju prava naroda na samoodređenje zajamčenog u Povelji Ujedinjenih

nacija i u Deklaraciji o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom UN-a.¹³

U sklopu rasprava o terorizmu vođenih u OUN-u, postavilo se i pitanje pravljena razlike između terorizma i ostvarivanja prava naroda na samoodređenje oružanom borbom. Zauzet je gotovo jednodušan stav država da je potrebno praviti razliku između te dvije kategorije primjene nasilja.¹⁴ S druge strane, nerazlikovanje terorizma od oružane borbe za ostvarivanje prava na samoodređenje utjecalo je na to da se terorizam ne predvidi u

Statutu Međunarodnog kaznenog suda (ICC) kao međunarodno kazneno djelo.¹⁵ Međutim, iako je oružana borba za ostvarivanje prava na samoodređenje kroz razne međunarodne instrumente i dokumente legalizirana, u međunarodnoj zajednici je prevladao stav, a koji je sadržan u odgovarajućim međunarodnim dokumentima, o neprihvatljivosti, odnosno o zabrani činjenja određenih djela nasilja, bez obzira na motive njegovog činjenja.¹⁶ Tome treba pridodati i stav međunarodne zajednice o neprihvatljivosti, odnosno zabrani korištenja onih oblika nasilja kojima se napadaju nevini ljudi.¹⁷

---

¹³ Tekst Dopunskog protokola I vidi u: *Human Rights: A Compilation of International Instruments*, Vol. I (second Part), *Universal Instruments*, (2002) Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York & Geneva, str. 880.-936.

¹⁴ U tom smislu, vidi: *Y.L.L.C.*, (1991) Vol. II, str. 94.; ILC 47th Session, 13th Report of Special Rapporteur (1995), U.N. Doc. A/CN. 4/466; GAOR, 27 th Session, Sixth Committee, U.N. Doc. A/C.6/SR 1379, p. 412 (1972); GAOR, 27th Session, Sixth Committee, U.N. Doc. A/C6/SR. 1366, str. 30.; U.N. GA (52nd Session)(6th Committee), Measures to Eliminate International Terrorism, Working Group Report, 10 October 1997, U.N. Doc. A/C.6/52/L. 3, str. 19. (Syria), str. 31. (Egypt); UNGAOR (52nd Session), *Ad Hoc* Committee Report, (1997), Suppl. 37 (A/52/37), str. 38. (Pakistan).

¹⁵ Vidi: 1998 Draft Rome Statute, Art. 5 i para. 67, u: ICC PrepCom Report, UN Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on an ICC, Rome, 15 June-17 July 1998, U.N. Doc. A/Conf.183/2/Add.1 (14 April 1998), str. 2. ;U.N. Doc. A/Conf. 183/C. 1/L 27/Rev 1; Vidi također: Cassese, A., (2001) "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *EJIL*, Vol. 12, No. 5/2001, str. 993.-994.

¹⁶ Tako npr., rezolucija Vijeća sigurnosti 1269 od 19.10.1999. god. (st. 1. uvodnog dijela rezolucije i toč. 1. rezolucije) konstatira da međunarodni terorizam "ugrožava živote i blagostanje ljudi i mir i sigurnost država", te nadodaje da je "...svako djelo, metode i prakticanje terorizma kao zločina neopravdivo, bez obzira na njihovu motivaciju, u svakom njegovom obliku i manifestacijama, bilo gdje i od bilo koga počinjeni, posebice ono koje bi moglo predstavljati opasnost za međunarodni mir i sigurnost". Vidi: U.N. Doc. S/RES/1269 (1999)

¹⁷ Vidi: *Y.L.L.C.*, (1991) Vol. II, str. 94.; ILC 47th Session, 13th Report of Special Rapporteur (1995), U.N. Doc. A/CN. 4/466

2. Pravo naroda na samoodređenje i otcjepljenje (secesiju)

Iako pravo na samoodređenje, s obzirom na njegovu pravnu prirodu¹⁸ i politički značaj, predstavlja moralni, pravni i politički temelj antikolonijalizma,¹⁹ ono može, u praktičnom smislu, poprimiti vid težnje nekog naroda ili etničke skupine za otcjepljenjem od šire političke zajednice (države) i formiranjem nove, separatne države. Takva mogućnost je dovela do sukoba dvaju načela: s jedne strane, načela prava naroda na samoodređenje i, s druge strane, načela međunarodnog prava o teritorijalnom integritetu država, kao fundamentalnog elementa sigurnosti međunarodnog pravnog i političkog poretka.

Pojedini autori zastupaju stajalište da je smisao prava na samoodređenje upravo u pravu na otcjepljenje pozivajući se, pri tome, na smisao američke *Deklaracije o nezavisnosti* iz 1776. god. za otcjepljenjem od britanske Krune, da svaka skupina pojedinaca koja pripada rasnoj, vjerskoj ili jezičnoj skupini može samu sebe smatrati narodom i, prema tome, zahtijevati separatnu državu temeljem legitimnog ostvarenja prava na samoodređenje,²⁰ te koji interes naroda za samoodređenjem (uključujući i otcjepljenje) stavljaju ispred interesa za očuvanjem teritorijalne cjelovitosti države.

Ovakvom stajalištu je suprotstavljeno mišljenje mnogih autora, među kojima i bivšeg specijalnog izvjestitelja Podkomisije za sprječavanje diskriminacije i zaštitu manjina UN-a (*Sub-Commission on Prevention of Discrimination and*

---

¹⁸ Tako npr., autor Alexandre Kiss iz *Centre National de la Recherche Scientifique* (Strasbourg), raspravljajući o pravnoj prirodi prava na samoodređenje, na sebi postavljeno pitanje "Je li pravo naroda na samoodređenje dio imperativnih normi međunarodnog prava (*jus cogens*)?", odgovara na slijedeći način, cit.: "Ako ljudska prava sadržana u međunarodnim paktovima (*Covenants*) imaju tu prirodu, ne postoji niti jedan razlog za odbijanje tog karaktera jednom od prava koja su zajamčena. To rađa misao da *jus cogens* nije limitiran u situacijama u kojim postoji sukob između imperativne norme općeg međunarodnog prava i ugovora u vrijeme njegovog zaključivanja (*Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora*, čl. 53.) kao i da se primjenjuje i kod nastajanja nove imperativne norme općeg međunarodnog prava koja je u sukobu s bilo kojim postojećim ugovorom (*Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora*, čl. 64.)". Vidi: Kiss, Alexandre, (1986) "The Peoples' Right to Self-determination", *Human Rights Law Journal*, Vol. 7, No. 2-4/1986, str. 174., nap. 15 i 16.

¹⁹ Decker, G., (1955) *Selbstbestimmungsrecht der Nationen*, Göttingen, str. 5.

²⁰ Vidi u: Thüerer, Daniel, (1976) *Das Selbstbestimmung der Völker: Mit einem Exkurs zur Jurefrage*, Bern, str. 16.; U tom smislu, vidi također: Emerson, R., (1974) *From Empire to Nation*, Harvard University Press, str. 330.

Protection of Minorities) Aureliu Cristescua, koji je, primjerice, u svom izvješću iz 1981. god. izrazio stajalište da etničke manjine nemaju pravo na samoodređenje koje bi narušilo teritorijalnu cjelovitost država, pa čak i ako bi to opravdavala njihova brojnost i koncentrirana naseljenost u nekom dijelu države.²¹ Slično stajalište je svojedobno izrazio i bivši Generalni tajnik OUN-a U Tant, koji je u svojoj izjavi datoj na konferenciji za tisak u Akri (Ghana) 9.1.1970. istaknuo da „pravo na samoodređenje naroda ne obuhvaća i pravo jednog dijela unutar države-članice UN-a za ostvarenjem tog prava“. To je obrazložio time da je „potpuno razumljivo da kad neka država postane članicom UN-a, to znači da su njezinu nezavisnost, teritorijalni integritet i suverenost priznale sve ostale članice UN-a, što odgovara praksi i tradiciji OUN-a“.²² U tom smislu, značajno je istaknuti i mišljenje hrvatskog autora Vladimira Iblera koji navodi „da nema uvjerljivih argumenata koji bi dokazivali da pravo na samoodređenje naroda uključuje opće i bezuvjetno pravo neke etničke skupine, neovisno o političkom, ustavnom ili ekonomskom položaju u kojem se nalazi, da se otcjepi od države čiji je dio. Tim prije, ako pripadnici te iste etničke skupine uživaju sva ljudska prava bez ikakve diskriminacije, što uvjetuje nesmetan razvitak te skupine i bez postojanja vlastite države“. Prema istom autoru, „država može imati i uživati pravo na suverenitet i teritorijalni integritet, kao i pravo na zaštitu od zahtjeva prava na samoodređenje samo u slučaju ako ona ispunjava sve svoje obveze, posebice glede ljudskih prava, zaštite manjina i sl., pa bi se, u tom slučaju, svaka inicijativa usmjerena ka pravu na samoodređenje neke etničke skupine moglo smatrati zlouporabom prava naroda na samoodređenje.“²³

Dakle, pravo naroda na samoodređenje, s aspekta (naprijed navedenih) međunarodno-pravnih instrumenata, tj. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima te tzv. Deklaracije sedam načela, jest univerzalno usvojeno političko načelo međunarodnog prava imperativnog karaktera koje predstavlja pravo svakog naroda da bez vanjskog miješanja slobodno određuje svoj politički status, ostvaruje svoj ekonomski, društveni i kulturni razvitak.

S obzirom na očiglednost da se pravo na samoodređenje definira protivno samom sebi zbog suprotstavljenosti istog prava zajednici života ljudi i njegovoj

---

²¹ Vidi: Cristescu, A., *The Right to Self-determination*, Report prepared for Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev.1(1981), str. 41.

²² Vidi: *Press Release*, SG/SM/1201 (Jan. 9, 1970).

²³ Vidi: Ibler, V., (1992) "Pravo naroda na samoodređenje i zloupotreba tog prava", Zagreb: *Politička misao*, br. 2/1992, str. 61., 66., 73. i dalje.

težnji ka razbijanju te zajednice (usljed čega njegovo djelovanje *erga omnes* poprima anarhistički oblik i sadržaj), potrebno je istaknuti i sljedeće:

U teoriji i praksi međunarodnog i unutrašnjeg prava zlorporaba vlasti dolazi do izražaja onda kad funkcionalno shvaćanje prava (na temelju ovlasti koje predstavljaju sredstvo ostvarivanja općih ciljeva) koje počiva na objektivnom pravu, ne služi podjednako svim građanima i narodima. Stoga država može imati i uživati pravo na suverenitet i teritorijalni integritet, kao i pravo na zaštitu od zahtjeva za ostvarenje prava na samoodređenje samo u slučaju ako ona ispunjava sve svoje obveze, posebice glede ljudskih i kolektivnih prava. Iz toga slijedi da pravo na samoodređenje (do otcjepljenja) nekom narodu ili etničkoj skupini unutar šire političke zajednice pripada samo u slučaju ako se tom narodu ili etničkoj skupini od strane državne vlasti krše njihova univerzalno zajamčena ljudska i kolektivna prava. S druge strane, pravo na samoodređenje (do otcjepljenja) pripadnici određene etničke skupine ili naroda ne mogu imati ukoliko uživaju sva ljudska i kolektivna prava bez ikakve diskriminacije u odnosu na ostalo stanovništvo. To je posebice važno naglasiti iz razloga što pojedina stajališta koja, zaneamarujući imperativ očuvanja teritorijalne cjelovitosti države i davajući prednost jednom narodu (obično svom) u odnosu na druge etničke skupine u okviru iste država, u dostatnoj mjeri mogu korespondirati s nacionalizmom kao pretjeranim i netolerantnim stajalištem od drugog naroda, odnosno ekstremnom ideologijom koja podrazumijeva „kolektivnu težnju i agresivnost koja nastupa arogantno u ime naroda“.²⁴

Stoga, polazeći, s jedne strane, od međunarodnog pravnog i političkog imperativa za očuvanjem teritorijalne cjelovitosti država i, s druge strane, imperativa podjednakog odnosa državne vlasti u ostvarivanju općih ciljeva prema svim etničkim zajednicama i narodima bez diskriminacije, te poštivanja individualnih i kolektivnih prava kao univerzalnih vrijednosti čovječanstva zajamčenih međunarodnim pravom, smatramo da se pravo naroda na samoodređenje i secesiju od šire političke zajednice (kao ekstremniji vid ostvarenja istog prava) može ostvarivati samo u izuzetnim slučajevima ili okolnostima.

Izuzetni slučajevi ili okolnosti koje opravdavaju realizaciju prava na samoodređenje i secesiju određenog naroda od šire političke zajednice jesu one u kojima vlast šire političke zajednice (države) ugrožava opstanak neke etničke skupine ili naroda ili masovno krši temeljna ljudska prava njegovih pripadnika na istom području.

---

²⁴ Vidi: Peter Alter, "Kaj je nacionalizem?", u: Rizman, Rudi (ur.), (1991) *Študije o etnonacionalizmu* (I. izd.), Ljubljana: Krt, str. 222.

Nesporno je da se pod ugrožavanjem opstanka određenog naroda ili etničke skupine u okviru šire političke zajednice, u širem smislu, podrazumijeva ne samo ugrozu fizičkog opstanka već i ugrozu njegovog identiteta, njegove tradicije, jezika i kulturnog nasljeđa, odnosno različitim modalitetima djelovanja vlasti u onemogućavanju ili zabrani slobodnog izražavanja (izravnog ili konkludentnog), nacionalne pripadnosti kroz različite ljudske aktivnosti. Međutim, najekstremniji oblik ugrožavanja opstanka nekog naroda izražava se u činjenju zločina (od strane vlasti) koje za svoj krajnji cilj ima eksterminaciju dotične skupine. Takvi zločini su 40-ih godina 20. stoljeća označeni tadašnjim Lemkinovim neologizmom – genocid.

Potrebno je istaknuti da je raniji restriktivan stav međunarodne zajednice glede realizacije prava naroda na samoodređenje u novije vrijeme ublažen, a najočitiji dokaz tome jest međunarodno priznanje novonastalih država nakon političko-pravne disolucije bivše SFR Jugoslavije. Priznajući faktično stanje disolucije bivše federalne države, međunarodna zajednica je zahtijevala od novonastalih država obvezno poštivanje svih obveznih normi općeg međunarodnog prava, posebice poštivanje ljudskih i manjinskih prava te poštivanje načela nepromjenjivosti granica (*uti possidetis juris*).²⁵

3. Kršenje i zloupotreba prava naroda na samoodređenje

Korištenje različitih modaliteta u izvođenju različitih akata politički motiviranog nasilja općenito povezanih s međunarodno-pravno zajamčenim pravom naroda na samoodređenje može rezultirati nastankom takvih političko-pravnih posljedica koje se sastoje ili u kršenju, odnosno sprječavanju (onemogućavanju) nekog naroda ili etničke zajednice u realizaciji tog njegovog prava od strane vlasti šire političke zajednice ili u zloupotrebi istog prava od strane pripadnika određene etničke zajednice (ili naroda).

Sprječavanje realizacije istog prava može poteći bilo od strane vlasti šire političke zajednice (primjer Kosova, Čečenije) ili od strane okupacione vlasti na području koje naseljava određeni narod (primjer okupiranog područja Palestine od strane izraelskih okupacionih snaga).

---

²⁵ O doktrinarnom doprinosu u suvremenom shvaćanju prava na samoodređenje od strane Arbitražnog komiteta Europske zajednice u sklopu Konferencije za mir u Jugoslaviji (*The Arbitration Committee of the Peace Conference on Yugoslavia*) izraženom u njegovim mišljenjima (Mišljenje br. 1 od 29.11.1991. god. i Mišljenja br. 2 i 3 od 11.01.1992. god.), vidi detaljnije u: Vukadin, D., (2002) *Individualna i kolektivna ljudska prava*, Sarajevo: Magistrat, str. 135.-138.

Zloupotreba prava naroda na samoodređenje sastoji se u tome da politička elita, koja se smatra legitimnim političkim predstavnikom određene etničke skupine (ili naroda), nastanjenih na području jedne ili više širih političkih zajednica (država), podržava ili potiče činjenje politički motiviranih akata nasilja nastojeći da širenjem straha i panike iznudi političke ustupke i ostvari odgovarajuće (povoljno) političko rješenje. U pokušaju da ostvari samoodređenje (i otcjepljenje od šire političke zajednice) suprotno međunarodnom pravu, spomenuta politička elita takvo svoje djelovanje često kombinira s usporednim uvjeravanjem šire javnosti u opravdanost svog inzistiranja na realizaciji istog prava.

Kao paradigmatički slučaj kršenja prava naroda na samoodređenje, odnosno sprječavanja (onemogućavanja) da neki narod realizira to svoje pravo, može se navesti već desetljećima dugo izraelsko nasilno sprječavanje, odnosno onemogućavanje (a to znači uz masovna kršenja individualnih i kolektivnih prava palestinskih Arapa) palestinskog naroda u praktičnoj realizaciji već priznatog prava na samoodređenje i stjecanja punog suvereniteta tog naroda kroz državnu organizaciju na okupiranom području Palestine. Naime, Opća skupština OUN-a je svojom rezolucijom 3236 (XXIX) od 22.11.1974. god. formalno priznala "neotuđiva prava palestinskog naroda", i to:

- pravo na samoodređenje bez stranog miješanja,
- pravo na nacionalnu nezavisnost i suverenitet,
- pravo Palestinaca na povratak svojim domovima,
- pravo palestinskog naroda da povrati svoja prava svim sredstvima koja su u skladu s načelima i ciljevima Povelje OUN-a (vidi toč. 1., 2. i 3. Rezolucije).

Svojom sljedećom rezolucijom 3237 (XXIX) od 22.11.1974. god. Opća skupština OUN-a je pozvala PLO (*Palestine Liberation Organization*), kao jedinog legitimnog predstavnika palestinskog naroda, da postane promatrač pri OUN-a. Međutim, i pored brojnih rezolucija Opće skupštine OUN-a i Vijeća sigurnosti, Izrael već desetljećima sprječava praktičnu provedbu prava palestinskog naroda na samoodređenje i formiranje slobodne, suverene, nezavisne i demokratske palestinske države. Pri tome kontinuirano i višestruko krši elementarne norme međunarodnog prava na okupiranim palestinskim područjima zauzimajući silom sve veću površinu palestinske zemlje, krši norme međunarodnog prava koje se odnose na zaštitu prava civilnog stanovništva na okupiranim područjima (njihovo namjerno ubijanje i ranjavanje, različiti modaliteti ograničavanja slobode kretanja i sl.).

Kao drugi primjer nasilnog sprječavanja realizacije prava nekog naroda na samoodređenje jest nasilno (oružano) suprotstavljanje Ruske Federacije težnji

čečenskog naroda za samoodređenjem i stjecanjem nezavisnosti Čečenske Republike.²⁶

Kao primjer zloupotrebe prava na samoodređenje može da posluži primjer inzistiranja srpske etničke manjine u Republici Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj tijekom 1991. god. na realizaciji prava na samoodređenje do otcjepljenja. Takvo inzistiranje, potpomognuto iredentističkim težnjama u Srbiji i unutar političkih elita srpskih etničkih manjina u BiH i R Hrvatskoj, rezultiralo je agresijom Srbije, odnosno SR Jugoslavije 1992. god. na tad već međunarodno priznate države-članice UN-a - Republiku Bosnu i Hercegovinu i Republiku Hrvatsku. Agresija je bila praćena masovnim činjenjem međunarodnih zločina i kršenjem ljudskih prava.²⁷

4. Pravo naroda na samoodređenje i otcjepljenje – primjer Kosova

Kao primjer opravdanosti i izuzetnosti u realizaciji prava naroda na samoodređenje i odcjepljenje od šire političke zajednice zbog ugroze njegovog opstanka, može da posluži slučaj Kosova, bivše autonomne pokrajine u sastavu Republike Srbije. Na temelju Deklaracije o nezavisnosti Kosova usvojene dana 17.2. 2008. god. od strane Skupštine Kosova, ista se bivša autonomna pokrajina, čije većinsko stanovništvo čine kosovski Albanci, pozivajući se na pravo albanskog naroda na samoodređenje, proglasila nezavisnom, suverenom i demokratskom državom, neovisnom od Republike Srbije, pod imenom Republika Kosovo. Protiveći se i ne priznajući takvu odluku kosovskih Albanaca, a u namjeri da sačuva svoj teritorijalni integritet, Republika Srbija je (nakon što je Skupština Srbije dana 18.2.2008. deklarirala ništavost akta jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova), u skladu s Poveljom UN-a, a putem Opće skupštine UN-a, inicirala da o istom pitanju, odnosno međunarodno-pravnom legalitetu jednostranog progla-

---

²⁶ Detaljnije o tome vidi u: Politkovskaya, Anna, (2004) *Putin's Russia*, London; Felshtinsky, Yuri; Litvinenko, Alexander, (2007) *Blowing up Russia: Terror from Within*, London.

²⁷ O agresiji Srbije na Republiku Bosnu i Hercegovinu tijekom 1992. god., međunarodno-pravnim i političkim aspektima te agresije, te o prirodi kršenja ljudskih prava u takvim okolnostima, detaljnije vidi u: Sadiković, Ćazim, (1998) *Ljudska prava bez zaštite*, Sarajevo: Bosanska knjiga; Sadiković, Ć., (1995) *Sumrak Ujedinjenih nacija*, Sarajevo: Međunarodni centar za mir; O međunarodno-pravnim aspektima neutemeljenosti zahtjeva srpskih etničkih zajednica u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj tijekom 1991. god. za realizacijom prava na samoodređenje, vidi detaljnije u: Vukadin, D., (2002) *Individualna i kolektivna ljudska prava*, Sarajevo: Magistrat, str. 135.-137.

šenja nezavisnosti Republike Kosovo, raspravlja Međunarodni sud pravde (ICJ) u okviru svoje nadležnosti u davanju savjetodavnih mišljenja (*advisory opinions*) o pojedinim pitanjima značajnim za cjelokupnu međunarodnu zajednicu.

Na drugu godišnjicu svog proglašenja za nezavisnu državu Republiku Kosovo je priznalo 66 država (od ukupno 192 države-članice UN-a), od kojih su 22 države-članice Europske unije. Suzdržanosti država za priznanjem neovisnosti Kosova u mnogome je pridonio strah istih od nastajanja ili reaktualiziranja sličnih dezintegrativnih, odnosno secesionističkih procesa na njihovom području (npr. Ruska Federacija, NR Kina, Španjolska i dr.).

Uzroci koji su doveli do otcjepljenja Kosova od Republike Srbije i njezinog jednostranog proglašenja nezavisnom državom su vrlo složeni. Oni sežu u raniju povijest tog područja, ali se uglavnom mogu svesti na podređen položaj kosovskih Albanaca kao starosjedilačke etničke skupine (naroda) u političkom, ekonomskom i kulturalnom smislu unutar šire političke zajednice kojoj su pripadali. U novijoj povijesti, tj. nakon završetka II. svjetskog rata i stvaranja Titove Jugoslavije, dugo godina su Albanci imali drugorazredan položaj, kako u participiranju u državnim tijelima SFRJ kao federalnoj državi, tako i u vlasti tadašnje Autonomne Pokrajine Kosovo u sastavu Srbije, što je često izazivalo njihovu reakciju. Reakcija Albanaca nezadovoljnih svojim zapostavljenim položajem i kršenjem njihovih prava, koja je uključivala i masovne studentske prosvjede i radničke štrajkove za bolje uvjete rada, naišlo je, posebice 80-ih godina, na žestoku protureakciju srbijanske policije, ali i (specijalne) policije iz ostalih dijelova SFRJ, koja je po svaku cijenu, primjenjujući silu, htjela ugušiti „pobunu albanskih separatista“ koji su zahtijevali nezavisnost Kosova demonstrirajući pod parolom „Kosovo-Republika“.²⁸ Izvješće srbijanske nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava „Fond za humanitarno pravo“ iz 2003. god. navodi da su „osnovna ljudska i manjinska prava Albanaca bila stalno kršena za vrijeme bivšeg režima. Diskriminacija u obrazovanju, zapošljavanju, informiranju i u drugim oblastima pojačana je krajem 80-ih godina. Usvajanje Ustava Republike Srbije iz 1990. god., a potom i serije zakona usmjerenih ka jačanju centralne vlasti, prvenstveno su pogodili lokalnu samoupravu...“²⁹ U izvješću se nadalje spominje da je u razdoblju od 1989. do 1999. god. odnos srpskih vlasti prema Albancima u

---

²⁸ Vidi u: Malcolm, Noel, (1998) *Kosovo: A Short History*, London: Papermac, str. 314. i dalje, str. 334. i dalje.

²⁹ Vidi: Fond za humanitarno pravo: *Albanci u Srbiji: Preševo, Bujanovac i Medveđa*, Beograd, 2003. str. 3.

Dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/file/Albanci-u-Srbiji.pdf>

nekim mjestima na Kosovu pogoršan nakon ukidanja autonomije Kosova 1989. god., da su povrede prava na rad i isključivanje Albanaca iz javnog života, posebice iz obrazovnih institucija, karakteristični za kraj 80-ih i početak 90-ih godina, da su bila uskraćivana manjinska prava Albanaca na obrazovanje na maternjem jeziku, da su ugledni albanski profesori bili isključivani iz obrazovnih institucija, da su postojale zabrane objavljivanja literarnih djela albanskih autora, da u protekloj deceniji Albanci i Romi u pojedinim mjestima na Kosovu nisu sudjelovali u lokalnoj vlasti na način predviđen međunarodnim standardima i sl.³⁰

Osim toga, bitno je ukazati i na one okolnosti, odnosno činjenice koje su predstavljale povod za otcjepljenje Kosova od Republike Srbije. One se, u skladu s našim prethodnim izlaganjem o izuzetnim slučajevima kad pozivanje naroda na pravo samoodređenja do otcjepljenja poprima dimenziju opravdanosti, odnose na ugrozu jednog od temeljnih (kolektivnih) prava nekog (u konkretnom slučaju, starosjedilačkog albanskog) naroda na Kosovu³¹ - prava na njegov fizički opstanak koncem 90-ih godina XX. stoljeća.

Vijeće sigurnosti UN-a je još tijekom 1998. godine izrazilo svoju osudu i duboku zabrinutost zbog prekomjerne i neselektivne uporabe sile od strane vojske i snaga sigurnosti SR Jugoslavije (Republike Srbije) protiv civilnog stanovništva (tj. kosovskih Albanaca) i miroljubivih demonstranata na Kosovu, pozivajući i SR Jugoslaviju (Republiku Srbiju) i kosovske Albance da putem međusobnog dijaloga i na miran način iznađu rješenje za politički status Kosova i njegovog, većinskog albanskog naroda koji je otvoreno izražavao svoju želju za osamostaljenjem od Republike Srbije. Glavni organ UN-a odgovoran za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti izrazio je svoju zabrinutost brojnim civilnim žrtvama, masovnim ubojstvima i nasilnim premještanjem stotina tisuća osoba-civila iz njihovih domova unutar i izvan Kosova, naraslim kršenjem ljudskih prava, humanitarnom katastrofom širom Kosova, aktima nasilja u političke svrhe od strane raznih skupina i pojedinaca te nemogućnošću predstavnika međunarodnih i humanitarnih organizacija da se u okviru svojeg angažmana na dotičnom kriznom području slobodno kreću i izvršavaju svoje zadaće u skladu s rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a.³²

---

³⁰ *Ibid.*, str. 12.-14. i 79.

³¹ O Albancima kao starosjedilačkom narodu, vidi u: Malcolm, Noel, (1998) *Kosovo: A Short History*, London: Papermac, str. 22.-57, 81.-181, te pripadajuće napomene na istim stranicama.

³² Vidi rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1160 (1998) od 31.03.1998., 1199 (1998) od 23.09.1998. i 1203 (1998) od 24.10.1998. god.

Trend izražavanja duboke zabrinutosti Vijeća sigurnosti UN-a stanjem i kontinuiranom političkom i humanitarnom krizom na Kosovu nastavio se i tijekom 1999. godine, kada je isto tijelo, pozivajući se na međunarodne konvencije o ljudskim pravima, Ženevske konvencije iz 1949. i njihove protokole iz 1977. te ostale međunarodne instrumente humanitarnog prava, ukazivalo na ogroman priliv izbjeglica s Kosova - kosovskih Albanaca u susjedne države, Albaniju, Makedoniju, Bosnu i Hercegovinu i druge države, na povećan broj raseljenih osoba unutar Kosova, Republike Crne Gore i drugim dijelovima Savezne Republike Jugoslavije te posebice zahtijevalo od Savezne Republike Jugoslavije (Republike Srbije) da odmah i na prihvatljiv način okonča nasilje i represiju na Kosovu i započne s povlačenjem svih svojih vojnih, policijskih i paravojnih snaga s Kosova.³³

Nastala situacija, koja je, s jedne strane, prijetila daljnjim pogoršanjem uvjeta za opstanak kosovskih Albanaca, kao naroda na Kosovu, daljnjom eskalacijom sukoba između srbijanskih snaga i Oslobođilačke vojske Kosova (kao organiziranog oblika oružanog otpora kosovskih Albanaca nasilju i represiji srbijanskih vojnih, policijskih i paravojnih snaga), a s druge strane, karakterizirala neuspjele srbijansko-albanske pregovore uz pomoć međunarodne zajednice u Rambouilletu i Parizu u veljači 1999. o rješavanju kosovske krize bez vojne intervencije, uvjetovala je donošenje odluke NATO-a (doduše, bez prethodno dobijenog mandata Vijeća sigurnosti UN-a) o poduzimanju zračnih udara na Saveznu Republiku Jugoslaviju, a koji su trajali neprekidno u razdoblju od 24.3. do 1.6.1999. godine.

Reagirajući na počinjene zločine na Kosovu od strane vlasti Savezne Republike Jugoslavije (Republike Srbije), tužitelj *ad hoc* Međunarodnog kaznenog suda za zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (ICTY) je 2004. god. optužilo politički i vojni vrh Savezne Republike Jugoslavije, među kojima su bili predsjednik Republike Srbije (Milan Milutinović), potpredsjednik Vlade Savezne Republike Jugoslavije (Nikola Šainović), načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije (general Dragoljub Ojdanić), komandant Treće rmine Vojske Jugoslavije (general Nebojša Pavković), komandant Prištinskog korpusa Vojske Jugoslavije (general Vladimir Lazarević) i načelnik Štaba Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije na Kosovu tijekom sukoba 1998./1999. god. (general-potpukovnik Sreten Lukić). Bili su optuženi, kako je to navedeno u optužnici, za "zajednički zločinački poduhvat" nasilnog protjerivanja stotina tisuća kosovskih Albanaca s Kosova u razdoblju od ožujka do lipnja 1999. god., u cilju promjene etničke ravnoteže i

---

³³ Vidi rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1239 (1999) od 14.05.1999. i 1244 (1999) od 10.06.1999. god.

zadržavanja srpske kontrole nad Kosovom (tzv. "Kosovo Six" case). Svi osim tadašnjeg predsjednika Republike Srbije (koji je oslobođen optužbe) verdiktom pretresnog vijeća ICTY-a od 26.2.2009. god. osuđeni su na višegodišnje zatvorske kazne.³⁴

Tijekom suđenja je utvrđeno da su masovna ubojstva kosovskih Albanaca (čije se masovne grobnice, iako vješto kamuflirane s ciljem da se ne otkriju, i danas otkrivaju širom Republike Srbije), razaranja i oštećenja stambenih i vjerskih objekata na Kosovu, zastrašivanje albanskog stanovništva, nasilno istjerivanje albanskog stanovništva iz njihovih domova, seksualna i dr. fizička zlostavljanja albanskog stanovništva, oduzimanje njihove imovine i osobnih identifikacijskih isprava, deportacija i prisilno premještanje kosovskih Albanaca s Kosova i sl. predstavljali, ustvari, rezultat *postojanja jednog zajedničkog cilja (plana)* političkih i vojnih čelnika SR Jugoslavije i Republike Srbije (koji su bili u mogućnosti da ga ostvare preko različitih snaga koje su kontrolirali) da se nasiljem kosovski Albanci istjeraju iz svojih domova i protjeraju izvan granica Republike Srbije, a što bi, u konačnici, poslužilo u svrhu zadržavanja potpune kontrole nad pokrajinom Kosovo.

Nije teško uočiti da je činjenje navedenih kaznenih djela prema civilnom stanovništvu albanskog naroda na Kosovu (a što je nedvojbeno utvrđeno u presudi ICTY-a od 26.2.2009. godine) zbog prirode tih akata i prirode njihovih posljedica istinski negiralo, odnosno izravno ugrozilo kolektivno pravo albanskog naroda (kao starosjedilačkog naroda na području Kosova) - pravo na opstanak (postojanje). Značaj ovog povrijeđenog prava jest u tome da ono predstavlja temelj faktične i pravne egzistencije svakog naroda ili etničke skupine i da je, kao takvo, prihvaćeno i u međunarodnom običajnom pravu.

Na ovakav zaključak upućuje i činjenica da je pretresno vijeće ICTY-a, izvođeci dokaze u konkretnom slučaju, zaključilo da su optuženi odgovorni za počinjene zločine protiv međunarodnog humanitarnog prava u udruženom zločinačkom poduhvatu uz postojanje zajedničkog plana da se nasiljem i zastrašivanjem, deportacijom i prisilnim premještanjem značajan broj kosovskih Albanaca istjera s područja Kosova da bi državne vlasti zadržale kontrolu nad Kosovom. Pri tome ne treba izgubiti iz vida da, u konkretnom slučaju, deportacija, nasilno premještanje, masovna ubojstva i zastrašivanje civila-pripadnika albanske etničke zajednice na Kosovu, uništavanje njihove imovine i sl., a u cilju promjene etničke

---

³⁴ Sažetak presude ICTY-a u predmetu „Tužitelj vs. Milan Milutibović, Nikola Šainović, Dragoljub Ojdanić, Nebojša Pavković, Vladimir Lazarević i Sreten Lukić“ dostupan na: <http://www.icty.org>

ravnoteže na Kosovu, predstavlja klasičan oblik “etničkog čišćenja” (*the ethnic cleansing*), u posljednje vrijeme u međunarodnim političkim odnosima često upotrebljavanog eufemizma za označavanje “svakog onog djela učinjenog u namjeri da se u potpunosti ili djelomično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina”, definirano u taksativnom obliku u čl. 2. Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine – kao zločin genocida.

Dakle, teoretski, a što potvrđuje i konkretan slučaj, pravo na fizičku egzistenciju (postojanje, opstanak) nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine ima svoj korelat u zabrani činjenja zločina genocida jer isti zločin predstavlja negaciju ovog (kolektivnog) prava skupina.³⁵

Stoga, ako se podrži teza o nepostojanju općeg i bezuvjetnog prava neke etničke skupine (naroda) na samoodređenje, inače zajamčenog međunarodnim pravom, neovisnog od ukupnih političkih i društvenih prilika u kojima određena skupina egzistira, da ugroza prava na opstanak (postojanje) neke etničke skupine masovnim kršenjem ljudskih (individualnih) i njezinih kolektivnih prava od strane vlasti šire političke zajednice (države) predstavlja izuzetak koji opravdava realizaciju prava svakog naroda na samo-određenje (a samim tim i na secesiju od šire političke zajednice, nap. a.), uzimajući u obzir da starosjedilački narodi (u koje, nesumnjivo, spadaju i kosovski Albanci), u skladu s međunarodnim pravom imaju pravo na samoodređenje, a u okviru toga i na pravo slobodnog određivanja svog političkog statusa, da je smisao i svrha Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida – sprječavanje i kažnjavanje zločina “fizičkog i biološkog uništenja skupine (eksterminacija)”, tada se nužno nameće zaključak o opravdanosti i legitimnosti jednostranog proglašenja Kosova nezavisnom državom.

Pri tome treba naglasiti da prethodna eksplikacija događanja na Kosovu tijekom 1999. godine, a koji su pridonijeli i bili povod otcjepljenju Kosova od matične države, kao i sadržaj presude ICTY-a od 26.2.2009. god. koji se odnosi na međunarodno-pravno sankcioniranje počinjenih međunarodnih zločina nad kosovskim Albancima u istom razdoblju od strane državnog i političko-vojnog vrha SR Jugoslavije (Republike Srbije) nipošto ne treba shvatiti samo kao ilustraciju nečega što se pod određenim okolnostima događalo na tlu Kosova u određenom vremenskom razdoblju, već i kao ključni pravni argument u dokazivanju opravdanosti jednostranog proglašenja Kosova nezavisnom državom. Bez obzira što je citirana presuda ICTY-a uslijedila godinu dana nakon proglašavanja Kosova nezavisnom državom, snaga pravnog argumenta iste presude u prilog tezi o

---

³⁵ Vidi: Vukadin, D., (2002) *Individualna i kolektivna ljudska prava*, Sarajevo: Magistrat, str. 126., nap. 490.

opravdanosti otcjepljenja Kosova od matične države sastoji se u tome što je njezin činjenični supstrat potpuno identičan činjenicama o događanjima na Kosovu tijekom 1999. god. i koje su kao takve navedene i u citiranim rezolucijama VS OUN-a, kao i u tome što jednostrano proglašenje Kosova nezavisnom državom treba promatrati kao posljedicu uzrokovanu, između ostalog, i namjernim činjenjem onih radnji državne vlasti SR Jugoslavije (Republike Srbije), utvrđenih u navedenoj presudi ICTY-a, koje su ozbiljno ugrozile sam opstanak albanskog naroda na Kosovu. Iz toga proizlazi i naš stav da ne postoji niti jedan razlog da se u okviru sagledavanja i razmatranja opravdanosti, odnosno legitimnosti jednostranog proglašenja Kosova nezavisnom državom ne uzmu u obzir i činjenice utvrđene u presudi ICTY-a od 26.2.2009. god. u tzv. slučaju „Kosovo Six“. U svakom slučaju, prihvaćanje argumenata istaknutih u ovom radu u prilog zauzimanja stava o opravdanosti, odnosno legitimnosti jednostranog proglašenja Republike Kosovo nezavisnom državom, u značajnoj mjeri bi pridonijelo konkretnom političkom određenju država u odnosu na priznanje novonastalog subjekta međunarodnih odnosa.

Zaključak

Utemeljeno na prirodno-pravnoj ideji, pravo naroda na samoodređenje, kao kolektivno pravo, s obzirom na njegovu prirodu i značaj, predstavlja, kako u pravno-političkoj doktrini, tako i praksi, izvor mnogih pravno-političkih nesporedazuma i oprečnih stavova. Imajući u vidu povijesne primjere praktične realizacije ideje prava naroda na samoodređenje koji su rezultirali otcjepljenjem od matične države, mogao bi se prihvatiti zaključak da realizacija iste ideje predstavlja demokratski čin oslobađanja od vlasti koju dotični narod ne prihvaća kao svoju, odnosno politički princip u međunarodnim odnosima koji, u pravilu, vodi ka otcjepljenju (secesijom) od šire političke zajednice i formiranju vlastite države. Učvršćenje ideje prava naroda na samoodređenje postignuto je i kroz odgovarajuće političke i pravne akte u okviru međunarodne zajednice, počevši od ideja zastupanih od strane nekadašnjeg američkog predsjednika W. Wilsona, Atlantske povelje i brojnih međunarodno-pravnih instrumenata u okviru OUN-a, tako da je ista vremenom prerasla u jedan od temeljnih načela međunarodnog prava, prije svega u suprotstavljanju kolonijalizmu. Eksterna dimenzija prava naroda na samoodređenje, a koja se očituje u otcjepljenju određenog naroda od šire političke zajednice, vrlo često je uvjetovana kolektivnom težnjom za formiranje vlastite države, a da to u svojoj suštini, pod utjecajem ekstremne ideologije i neracionalnih stajališta, predstavlja netolerantan i agresivan odnos do drugog naroda (nacionalizam). Stoga je pravo naroda na samoodređenje do otcjepljenja

potrebno reducirati na mjeru u smislu da praktična realizacija istog prava neće značiti i svjesno, neracionalno i po svaku cijenu činjenje štete široj političkoj zajednici. To znači da otcjepljenje od šire političke zajednice kroz realizaciju prava na samoodređenje može biti opravdan samo u izuzetnim slučajevima, odnosno okolnostima, kao što je npr. masovno kršenje ljudskih prava pripadnika dotičnog naroda i onemogućavanje konzumacije njihovih kolektivnih prava kao skupine, posebice njihovog prava na opstanak. U takve slučajeve, nesumnjivo, spada i primjer Kosova, što u potpunosti opravdava njegovo pravno i političko osamostaljenje od šire političke zajednice (Republike Srbije), kao i njegovo međunarodno priznanje kao nezavisne države.

Literatura:

1. Cassese, A., (2001) "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *European Journal of International Law (EJIL)*, Vol. 12, No. 5/2001, str. 993.-994.
2. Decker, G., (1955) *Selbstbestimmungsrecht der Nationen*, Göttingen.
3. Emerson, R., (1974) *From Empire to Nation*, Harvard University Press.
4. Felshtinsky, Yuri; Litvinenko, Alexander, (2007) *Blowing up Russia: Terror from Within*, London.
5. Guber, Franz, (1986) *Das Selbstbestimmungsrecht in der Theorie Karl Renners: Eine Sociologische Untersuchung*, Würzburg: Creator.
6. Human Rights: A Compilation of International Instruments, (2002) Vol. I (second Part), *Universal Instruments*, New York-Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.
7. Ibler, V., (1992) "Pravo naroda na samoodređenje i zloupotreba tog prava", Zagreb: *Politička misao*, br. 2/1992, str. 53.-80.
8. Kiss, Alexandre, (1986) "The Peoples' Right to Self-determination", *Human Rights Law Journal*, Vol. 7, No. 2-4/1986.
9. Malcolm, Noel, (1998) *Kosovo: A Short History*, London: Papermac.
10. Politkovskaya, Anna, (2004) *Putin's Russia*, London.
11. Rizman, Rudi (ur.), (1991) *Študije o etnonacionalizmu* (I. izd.), Ljubljana: Krt.

12. Sadiković, Ćazim., (1998) *Ljudska prava bez zaštite*, Sarajevo: Bosanska knjiga.
13. Sadiković, Ć., (1995) *Sumrak Ujedinjenih nacija*, Sarajevo: Međunarodni centar za mir.
14. Thürer, Daniel, (1976) *Das Selbstbestimmung der Völker: Mit einem Exkurs zur Jurefrage*, Bern.
15. Vukadin, D., (2002) *Individualna i kolektivna ljudska prava*, Sarajevo: Magistrat.
16. Yearbook of the International Law Commission (Y.I.L.C.), (1991), Vol. II.

Rezolucije Opće skupštine OUN-a:

- 1803 (XVII) od 14.12.1962.;
- 2105 (XX) od 20.12.1965.;
- 2200 (XXI) od 16.12.1966.;
- 2621 (XXV) od 12.10.1970.;
- 2649 (XXV) od 30.11.1970.;
- 2625 (XXV) od 24.10.1970.;
- 3103 (XXVIII) od 12.12.1973.,
- 3201 (S-VI) od 1.05.1974.;
- (XXIX) od 22.11.1974.;
- 3237 (XXIX) od 22.11.1974.;
- 3281 (XXIX) od 12.12.1974.

Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a:

- 1160 (1998) od 31.03.1998.,
- 1199 (1998) od 23.09.1998.;
- 1203 (1998) od 24.10.1998.;
- 1239 (1999) od 14.05.1999.;
- 1244 (1999) od 10.06.1999.

THE RIGHT OF PEOPLES TO SELF-DETERMINATION AND SECESSION WITH PARTICULAR COMMENT ON KOSOVO'S EXAMPLE

Summary

The author's thesis from the article is that peoples, within their right of self-determination, do not also have a priori right of secession from their wider political communities in which they are incorporated and that such right belongs to them only in exceptional cases and circumstances. Starting from the idea of the significance of individual (human) and collective rights as universal value, the author argues that these exceptional cases and circumstances are only such in which the power of the wider political community jeopardizes the mere survival of a particular people and violates the human rights of its nationals on a massive scale in its ethnically autochthonous territory. In the author's opinion, such cases involve the recent example of Kosovo (as a former autonomous territorial constitutive part of the Republic of Serbia until gaining independence in 2008) where in the course of 1999 not only the fundamental human rights of the Kosovo Albanians were violated on a massive scale, but their mere physical survival as nationals of an indigenous and demographically dominant people in the same territory was jeopardized by the then authorities of the Republic of Serbia (Federal Republic of Yugoslavia) as well. Therefore, the endangerment of the said rights of the Albanian nationals in Kosovo during 1999 represents the basis of the author's elaboration on defensibility and legitimacy of the one-sided proclamation of independence of Kosovo and, in proof thereof, the author considers relevant the corresponding Resolutions of the UN Security Council and the conviction by the International Crime Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY) of the state, military and political top officials of the Federal Republic of Yugoslavia (Republic of Serbia) of 26 February 2009 (the so called "Kosovo six" case) for committing international crimes against the Albanian nationals in Kosovo during 1999.

Key words

Self-determination, secession, Kosovo, Kosovo Albanians, international crimes, genocide.

ETAŽNO VLASNIŠTVO U ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE – DE LEGE LATA

pregledni znanstveni rad

UDK: 347.238.3(497.6)

mr. Izet Laličić*

Sažetak

U članku je izloženo trenutno stanje u pogledu instituta etažnog vlasništva – de lege lata u okviru zakonodavstva u BiH (oba entiteta i BD BiH) i kroz sintetički prikaz zakonodavstva i drugih podzakonskih propisa koji reguliraju ovu materiju daje se analiza i ukazuje na aktuelna pitanja ovog instituta. Metodološki pristup pri obradi ove teme podrazumijeva primjenu normativnog, uporednopravnog i analitičkog metoda. Prema sadašnjem stanju zakonodavstva u BiH, u BD BiH i RS usvojen je novi koncept etažnog vlasništva koji se zasniva na pravnom jedinstvu nekretnine, za razliku od Federacije BiH gdje još nije mijenjan osnovni koncept. U RS, i u BD BiH etažni vlasnik na zajedničkim dijelovima zgrade i nekretnini na kojoj je etažno vlasništvo uspostavljeno ima pravo suvlasništva. U Federaciji BiH etažnim vlasnicima pripada nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima koji služe zgradi kao cjelini i nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovnu upotrebu.

Ključne riječi

etažno vlasništvo, posebni dijelovi zgrade, zajednički dijelovi zgrade, održavanje posebnih i zajedničkih dijelova zgrade, međuvlasnički ugovor

---

* *advokat Izet Laličić, Sarajevo*
advokatilalicic@yahoo.de

1. Uvod

Etažno vlasništvo, prema sadašnjem stanju zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, nije jedinstveno riješeno. U Federaciji BiH još nije mijenjan osnovni koncept koji polazi od toga da pravo vlasništva na posebnom dijelu zgrade određuje kao glavno pravo, a da vlasnicima posebnih dijelova zgrade pripadaju i dva sporedna prava, i to: nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima koji služe zgradi kao cjelini i nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovnu upotrebu.

Za razliku od navedenog koncepta koji je još uvijek na snazi u Federaciji BiH, u BD BiH Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima¹, a u Republici Srpskoj Zakonom o stvarnim pravima², usvojen je novi koncept etažnog vlasništva koji se zasniva na pravnom jedinstvu nekretnine, odnosno pravnom jedinstvu nepokretnosti. Osnovna odrednica ovog koncepta etažnog vlasništva jeste suvlasništvo nekretnine kao cjeline, odnosno načelo jedinstva nekretnine, iz kojeg se izvodi vlasništvo posebnog dijela. Dakle, pojedina vlasnička prava šire se od zemljišta preko zgrade kao cjeline na posebne dijelove nekretnine³, za razliku od koncepta etažnog vlasništva u Federaciji BiH, u kojem je osnov poseban dio zgrade (stan ili poslovna prostorija) sa kojeg se pojedina vlasnička prava šire na zajedničke dijelove zgrade i zemljište.

Zakonski okvir etažnog vlasništva u BiH bit će analiziran kroz entitetske zakone i zakone BD BiH koji reguliraju: materijalno stvarno pravo, pravni status građevinskog zemljišta, zemljišne knjige i kroz ostale pozitivne propise koji su vezani za etažno vlasništvo.

2. Zakonski okvir etažnog vlasništva u BiH

2.1. Federacija BiH

U Federaciji BiH i dalje je u primjeni Zakon o svojini na dijelovima zgrada iz 1977. godine.⁴ Međutim, pojedine odredbe ovog zakona, iako nisu stavljene van snage, postale su bez pravne važnosti. Sljedstveno pravilu *lex posterior derogat legi priori*, donošenjem entitetskih zakona o zemljišnim knjigama i građevinskom

¹ Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH (Sl. glasnik BD BiH), br. 11/01, 8/03, 40/04, 19/07.

² Službeni glasnik Republike Srpske (Sl. glasnik RS), br.124/08.

³ Brežanski, J. (1997) Prijelazne i završne odredbe Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, Vol. 18 - br. 1/1997, str.158.

⁴ Službeni list SRBiH, br. 35/77, 38/78, 22/84.

zemljištu, odredbe ovog Zakona, koje se odnose na pravo korištenja etažnih vlasnika na zemljištu pod zgradom i koje služi za redovnu upotrebu i upis etažne svojine u zemljišnu "E" knjigu, postale su bespredmetne i time izgubile svoju praktičnu važnost.

Zakon o vlasničko-pravnim odnosima (član 22.)⁵ propisuje da za slučaj kada se zemljište na kojem je podignuta zgrada nalazi u privatnom vlasništvu, vlasnici posebnih dijelova zgrade imaju zajedničko vlasništvo na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovnu upotrebu. Radi se o novini u odnosu na rješenje iz Zakona o svojini na dijelovima zgrade iz 1977. godine i Zakona o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima iz 1980. godine, a koji za navedeni slučaj predviđaju suvlasništvo na zemljištu. Takođe, u Federaciji BiH kantoni imaju svoje zakone kojima su regulirana pitanja upravljanja zgradama i održavanje zajedničkih dijelova zgrada, kao i pitanje vlasništva na zajedničkim dijelovima zgrade i zemljištu. Zakon o zemljišnim knjigama u Federaciji BiH⁶ propisuje sada mogućnost upisa etažnog vlasništava u zemljišne knjige. Odredba člana 30. određuje da: "U zemljišnom knjižnom ulošku stana se upisuje posebno vlasništvo koje pripada suvlasničkom dijelu i kao ograničenje suvlasništva priznavanje posebnog vlasništva koja pripadaju drugim suvlasničkim dijelovima." Međutim, u Federaciji BiH da bi došlo do primjene odredbe člana 30. Zakona o zemljišnim knjigama, potrebno je prethodno stvoriti materijalno-pravnu podlogu koja sada ne postoji.⁷ Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo (član 27.) predstavljao je osnov za donošenje kantonalnih propisa o obrazovanju i vođenju knjige položenih ugovora. Tako je 1998. godine donesena Uredba o obrazovanju i vođenju knjiga položenih ugovora u Kantonu Sarajevo.⁸ Prema ovoj Uredbi za vođenje knjige položenih ugovora nadležan je sud, a sastav knjige položenih ugovora je paralelan sastavu zemljišnih knjiga (član 3.). Dakle, koncept poduloška odgovara konceptu zemljišnoknjižnog uloška. U postupku polaganja ugovora u knjigu položenih ugovora primjenjuju se pravila o zemljišnom knjižnom pravu (član 15.) Knjiga položenih ugovora u drugim kantonima Federacije BiH regulirana je na sličan način (npr. Unsko-sanski kanton).⁹ i dr.

---

⁵ Službene novine FBiH, br. 6/98, 29/03.

⁶ Sl. novine FBiH, br. 19/03, i 54/04.

⁷ Povlakić, M.(2008) Etažno vlasništvo u BiH de lege lata i de lege ferenda, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LI-2008, str. 474.

⁸ Sl. novine KS, br. 1/98, 6/98, 16/01, 18/02, 7/08; Sl. novine KS, br. 11/08 - prečišćen tekst.

⁹ Uredba o obrazovanju i vođenju knjige položenih ugovora, Sl. glasnik Unsko-sanskog kantona, br. 3/98.

Zakon o građevinskom zemljištu Federacije BiH¹⁰ iz 2003. godine na potpuno nov način uređuje vezu zgrade i zemljišta. Ova novina se ogleda u tome što su izvršene značajne promjene u sam pravni režim gradskog građevinskog zemljišta, a time i u pravni režim etažnog vlasništva. Prema odredbi člana 4. ovog zakona gradsko građevinsko zemljište može biti u privatnom vlasništvu, što ranije nije bilo moguće jer je država imala isključivo pravo na gradska građevinska zemljišta. Takođe, odredbom člana 4a. ovog zakona određeno je da se gradskim građevinskim zemljištem u privatnom vlasništvu smatra izgrađeno gradsko građevinsko zemljište, i to zemljište ispod objekta i zemljište koje služi za redovnu upotrebu objekta, odnosno zemljište na kojem je do sada postojalo trajno pravo korištenja (član 39.) te zemljište iz člana 96. ovoga zakona.

Osim toga, taj zakon polazi od principa jedinstva nekretnine tako da regulira pitanje u vezi sa etažnim vlasništvom kada se radi o zgradi i zemljištu na način što određuje da je zemljište "glavno", a zgrada vezana uz njega. Radi se o principu drugačijem od principa zastupljenih u ranije donesenim propisima (od kojih neki i sada važe), koji su polazili od odvojenosti zgrada od zemljišta na kojima se nalaze, gdje je zgrada bila "glavna". U skladu sa članom 39. Zakona o građevinskom zemljištu u Federaciji BiH, provedena je u gradovima i naseljima gradskog karaktera djelimična denacionalizacija izgrađenog gradskog građevinskog zemljišta. Tako prema odredbama ovog zakona vlasnik zgrade ili posebnog dijela zgrade stiče pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i na onoj površini zemljišta koje je regulacionim planom ili planom parcelacije utvrđeno da služi za redovnu upotrebu. Za slučaj da regulacionim planom ili planom parcelacije nije utvrđena površina zemljišta koja je potrebna za redovnu upotrebu zgrade, tu površinu utvrđuje rješenjem općinski organ uprave.

2.2. Republika Srpska

U Republici Srpskoj odredbama člana 81. Zakona o stvarnim pravima ponovo se uspostavlja načelo „*superficies solo cedit*“ tj. jedinstvo nepokretnosti, načelo jednovrsnosti prava vlasništva, uvodi novo stvarno pravo (pravo građenja), vrši pretvorba prava koja su nastala kao posljedica podruštvljavanja (prava upravljanja, korištenja i raspolaganja) u pravo vlasništva. Sva ova zakonska rješenja imaju značajan utjecaj na institut etažnog vlasništva. Ovim zakonom se stavlja van snage veliki broj važećih propisa kojima su na parcijalan način regulirana pitanja koja se odnose na imovinsko pravne odnose i na etažno vlasništvo, a odlikuje se i mnogim drugim rješenjima koja se odnose na predmetnu materiju. U ovom radu ograničit ćemo se samo na odredbe od člana

---

¹⁰ Sl. novine FBiH, br. 25/03.

80. do člana 107.ovog zakona kojima je regulirano etažno vlasništvo, a posebno na pitanje uspostave pravnog jedinstva nepokretnosti i posebnih dijelova zgrade

---

¹¹ Sl. glasnik RS, br. 16/02, 65/03.

¹² Sl. glasnik RS, br.45/01.

¹³ Sl. glasnik RS, br. 86/03, 112/06.

određenim zakonom”. Sam ugovor temeljem kojeg se prenosi pravo svojine na nepokretnosti mora biti sačinjen u pismenoj formi, a potpisi ugovarača ovjereni u nadležnom sudu (član 9.). Međutim, izuzetno, odredbama ovog zakona je propisano da će ugovor zaključen u pismenoj formi, a na osnovu kojeg se prenosi pravo vlasništva, proizvoditi pravno dejstvo iako potpisi ugovarača nisu ovjereni u sudu, pod uvjetom da su ugovorne strane izvršile u cjelini ili u pretežnom dijelu obaveze koje iz njega nastaju ili ako je taj ugovor zaključen u prisustvu najmanje dva svjedoka koji su se potpisali na ugovoru. Nakon stupanja na snagu Zakona o notarima u Federaciji BiH,¹⁷ Zakona o notarima u Republici Srpskoj¹⁸ i Zakona o notarima Brčko Distrikta BiH¹⁹, osnovano se postavlja pitanje postojanja konkurencije formi predviđenih za pravnu valjanost ugovora o prijenosu prava vlasništva na nekretninama, a time i na posebnim dijelovima zgrade. Naime, odredbama ovih zakona propisano je da za pravne poslove čiji je predmet prijenos ili sticanje vlasništva ili drugih stvarnih prava na nekretninama uvjet pravne valjanosti da su sačinjeni u formi notarski obrađene isprave. Takva situacija stanja propisa u Federaciji BiH može izazvati dosta praktičnih problema, zato je potrebno u Federaciji BiH izvršiti odgovarajuće izmjene Zakona o prometu nepokretnosti, za razliku od stanja propisa u Republici Srpskoj gdje je donošenjem Zakona o stvarnim pravima iz 2008. godine prestala primjena Zakona o prometu nepokretnosti sa 1.7.2009. godine.

3. Posebni dijelovi zgrade

Kako bi odredili posebne dijelove zgrade koji su jedan od elemenata etažnog vlasništva, nužno ih je razgraničiti od zajedničkih dijelova koji su takođe jedan od objekta etažnog vlasništva. Razlikovanje posebnih od zajedničkih dijelova zgrade je značajno pravno pitanje, zbog toga što od njegovog razrješenja u punoj mjeri zavisi sam sadržaj i obim prava svakog etažnog vlasnika. U Federaciji BiH u posebne dijelove zgrade spadaju: stanovi, poslovne prostorije i garaže. U Republici Srpskoj prema Zakonu o stvarnim pravima (član 81.), a u Brčko Distriktu BiH prema Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (član 92.) predmet etažnog vlasništva, uz uvjet da čine samostalnu upotrebnu cjelinu, su: stan, poslovne prostorije, samostalne garaže ili jasno omeđena mjesta u zgradi namijenja ostavljanju motornih vozila i sporedni dijelovi, uz uvjet da taj dio

---

¹⁴ Sl. glasnik BD BiH, br. 19/02, 29/05.

¹⁵ Sl. glasnik BD BiH, br. 11/01, 1/03, 14/03, 19/07, 2/08.

¹⁶ Sl. list SRBiH, br. 39/78, 4/89, 29/90, 22/91, i Sl. list RBiH, br. 21/92, 3/93, i 18/94.

treba da bude jasno razgraničen od ostalih dijelova nekretnine i dostupan s međe nekretnine/nepokretnosti ili iz njenih zajedničkih dijelova ili iz onog stana,

---

¹⁷ Sl. novine FBiH, br. 43/02.

¹⁸ Sl. glasnik RS, br. 86/04, 2/05, 91/06, 37/07, 74/08.

4. Vlasništvo na posebnom dijelu nekretnine odnosno zgrade

4.1. Federacija BiH

Zakon o vlasničko-pravnim odnosima (član 22.) propisuje da “ Vlasnici posebnih dijelova zgrade (etažni vlasnici) imaju nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima zgrade koji služe njihovim posebnim dijelovima i nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva ili trajnog korištenja na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovnu upotrebu”. Radi se o novini u odnosu na rješenje iz Zakona o svojini na dijelovima zgrade iz 1977. godine.

Neki kantonalni propisi u Federaciji BiH slijede ovaj koncept npr. u Kantonu Sarajevo, gdje Zakon o održavanju zajedničkih dijelova zgrada i upravljanju zgradama određuje da se etažnim vlasnikom smatraju lica koja su vlasništvo na stanu, poslovnom prostoru ili garaži stekli po odredbama Zakona o vlasničko-pravnim odnosima, Zakona o svojini na dijelovima zgrade, Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, kao i pravna lica – nosioci prava raspolaganja (organi uprave, ustanove, privredna društva i sl.).

4.2. Republika Srpska

U Republici Srpskoj član 80. Zakona o stvarnim pravima definira pojam etažnog vlasništva koje se uspostavlja na posebnom dijelu nepokretnosti, propisujući da “ono proizilazi i ostaje neodvojivo povezana s odgovarajućim suvlasničkim dijelom (idalnim dijelom) nepokretnosti na kojem je uspostavljena te se može samo zajedno sa njim prenijeti ili opteretiti.” Time je naglašena neodvojivost vlasništva posebnog dijela nepokretnosti od suvlasništva nepokretnosti kao cjeline kako prilikom nastanka, tako i tokom kasnijeg pravnog života.

Vlasništvo posebnog dijela nepokretnosti sadrži ovlaštenje etažnog vlasnika da taj poseban dio nepokretnosti isključivo koristi i raspoláže njime, a da na zajedničkim dijelovima nepokretnosti ima pravo suvlasništva.

4.3. Brčko Distrikt BiH

U Brčko Distriktu BiH prema Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim

---

¹⁹ Sl.glasnik BD BiH, br. 9/03, 17/06.

²⁰ Ralčić, T. (1982) Vodič kroz sudsku praksu u oblasti građanskog i upravnog prava, Beograd-Zemun.

²¹ Stanković, O. - Orlić, M. (1996.) Stvarno pravo, Beograd.

pravima (član.92. stav 1.) etažno vlasništvo može biti uspostavljeno na dijelu zgrade koja čini samostalnu upotrebnu cjelinu na kojoj suvlasnik može samostalno izvršavati svoja ovlaštenja, kao što je stan ili druga samostalna prostorija (poslovne prostorije, garaža, jasno omeđena mjesta u zgradi koja služe za ostavljanje motornih vozila i slično). To znači da vlasniku posebnog dijela nekretnine prema tom dijelu suvlasničke nekretnine pripada isključivo pravo upotrebe na osnovu kojeg je ovlašten da sve ostale suvlasnike, vlasnike posebnog dijela nekretnine isključi da vrše utjecaj na taj dio. Etažni vlasnik na posebnom dijelu nekretnine ima individualno i potpuno pravo vlasništva, a na zajedničkim dijelovima zgrade i nekretnini na kome je etažno vlasništvo uspostavljeno ima pravo suvlasništva (član 91. stav 1.).

Kako je ranije navedeno, za razliku od koncepta etažnog vlasništva u Brčko Distriktu BiH i Republici Srpskoj, koji se zasniva na pravnom jedinstvu nekretnine, odnosno pravnom jedinstvu nepokretnosti, u Federaciji BiH koncept etažnog vlasništva polazi od toga da pravo vlasništva na posebnim dijelima zgrade određuje kao glavno pravo, a da vlasnicima posebnih dijelova zgrade pripadaju i dva sporedna prava, i to: nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima koji služe zgradi kao cjelini i nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovnu upotrebu.

5. Uspostavljanje vlasništva na posebnom dijelu nekretnine (RS, BD BiH)

Prema Zakonu o stvarnim pravima (član 81.) etažno vlasništvo uspostavlja se na dijelu suvlasničke nepokretnosti koji čini samostalnu upotrebnu cjelinu. Sam objekt na kojem se uspostavlja etažno vlasništvo je najčešće stan, s tim da se ono može uspostaviti i na samostalnim poslovnim prostorijama, samostalnim garažama i jasno omeđenim mjestima u zgradi namijenjenim ostavljanju motornih vozila.

Pored stana ili druge samostalne prostorije, etažno vlasništvo se može protezati i na sporedne dijelove kao što su otvoreni balkoni, terase, podrumke ili tavanske prostorije, kućne bašte, mjesta za ostavljanje najviše do dva motorna vozila po pojedinom stanu ili drugoj samostalnoj prostoriji. Međutim, da bi se etažno vlasništvo protegnulo na navedene sporedne dijelove, oni trebaju biti jasno razgraničeni od ostalih dijelova nepokretnosti, a pristup do njih mora biti

---

²² Sl. novine Zeničko-Dobojskog kantona, br. 2/08.

slobodan, dakle ili s međe nepokretnosti ili iz njenih zajedničkih dijelova, odnosno iz onog stana ili samostalne prostorije čiji bi bio sporedni dio.

Etažno vlasništvo ne može postojati na zajedničkim dijelovima nepokretnosti ili im se namjena protiv isključivoj upotrebi samo u korist određenog posebnog dijela nepokretnosti, u sumnji se uzima da taj dio služi kao zajednički (npr. glavni zidovi, temelji, stepenište, liftovi, zemljište ispod zgrade i zemljište koje služi za redovnu upotrebu i sl.).

Etažno vlasništvo se može uspostaviti samo na odgovarajućem suvlasničkom dijelu. Radi se o suvlasničkom dijelu nepokretnosti koji odgovara odnosu korisne površine tog samostalnog dijela prema korisnoj površini svih stanova i ostalih prostorija cijele nepokretnosti (član 82. stav 1.). Da bi se moglo uspostaviti vlasništvo posebnog dijela na stanu ili drugome posebnom dijelu nepokretnosti, bitno je koliko iznosi udio pojedinog suvlasnika nepokretnosti kao cjelini.

Primjer određivanja suvlasničkog dijela : Korisna površina stana = 100 m²

Korisna površina zgrade = 1.000 m²

Odgovarajući suvlasnički udio je : 200/2000

U situaciji da svi suvlasnici nepokretnosti saglasno odluče da će svoja suvlasnička prava ograničiti tako što će s određenim suvlasničkim dijelom povezati vlasništvo posebnog dijela te o tome sastave ispravu, smatrat će se da je to odgovarajući, bez obzira na to koliki bi bio taj suvlasnički dio. U slučaju spora da li je neki suvlasnički dio odgovarajući, utvrđuje sud svojom odlukom, ako samim zakonom nije što drugo određeno (član 82. stav 2. i 3. ZSP RS). Sve dok takva odluka suda ne postane pravomoćna, vlasništvo posebnog dijela ne može se uspostaviti.

Kada su dva ili više lica stekla, kao suvlasnici ili zajednički vlasnici, vlasništvo na posebnom dijelu, svi se oni smatraju kao jedna osoba. Tada oni sva prava i dužnosti vlasnika izvršavaju solidarno (član 83.). To znači da bilo koje potraživanje u vezi sa obavezama koje proizilaze iz vlasništva posebnog dijela nekretnine/nepokretnosti povjerioci mogu zahtijevati prema bilo kojem od suvlasnika ili zajedničkih vlasnika tog posebnog dijela jer se oni javljaju kao solidarni dužnici.²³ S druge strane, više ovlaštenika (suvlasnika ili zajedničkih vlasnika) posebnog dijela javljaju se kao solidarni povjerioci, tako da bilo koji od njih može od dužnika zahtijevati ispunjenje.²⁴

Uspostavu etažnog vlasništva mogu zahtijevati: 1.) suvlasnik nepokretnosti koji ima odgovarajući suvlasnički dio (ako su ispunjene sve zakonske pretpostavke po kojima se etažno vlasništvo može osnovati); 2.) više suvlasnika te nepokretnosti, odnosno zajednički vlasnici koji imaju odgovarajući suvlasnički dio (potrebna je saglasna pisana odluka svih suvlasnika te nepokretnosti, u obliku koji je propisan zakonom).

Suvlasnik nepokretnosti ne može uskratiti saglasnost drugom suvlasniku koji ima odgovarajući suvlasnički dio, osim ako bi se time ukinula ili ograničila njegova prava na osnovu već stečenog etažnog vlasništva. Etažno vlasništvo stiče se tek upisom u zemljišnu knjigu (član 84. stav 4).

6. Izvršavanje vlasničkih prava na posebnom dijelu nekretnine (RS, BD BiH)

Etažni vlasnik na svom posebnom dijelu nekretnine ima pravo da taj posebni dio isključivo koristi i raspoláže njime (član 80. stav 2. ZSP RS). To znači da etažni vlasnik na posebnom dijelu nekretnine ima puna vlasnička prava. Sadržina ovih vlasničkih prava, koja pripadaju etažnom vlasniku na posebnom dijelu nekretnine, su:

- 1) Pravo na stjecanje vlasništva svih plodova i drugih koristi od posebnog dijela nekretnine. Radi se se o isključivo civilnim plodovima (npr. u vidu najamnine ili zakupnine), kao i drugim koristima koje bi mogle pripasti vlasniku posebnog dijela (npr. različite nagrade, odštete, povlašteni zajmovi i slično).
- 2) Pravo da iznajmi i da u zakup poseban dio nekretnine. Naime, vlasnik posebnog dijela nekretnine ima pravo da cijeli njegov posebni dio ili pojedine njegove dijelove, iznajmi ili da u zakup pri tome ne mora tražiti odobrenje ostalih suvlasnika, osim ako nije što drugo ugovoreno i upisano u zemljišnim knjigama.
- 3) Pravo da izvrši prepravke i promjenu namjene stana ili druge samostalne prostorije, ne tražeći za to odobrenje od ostalih suvlasnika, u skladu sa građevinskim propisima i ako se pridržava propisanih pravila (član 95. stav 1).
- 4) Pravo da traži naknadu imovinske štete koju pretrpi na svom posebnom dijelu u vezi sa održavanjem zajedničkih dijelova nekretnine.

- 5) Pravo da traži popravljanje štete u vezi s promjenama koje je izvršio drugi suvlasnik ili suvlasnici.

7. Održavanje posebnih dijelova zgrade

7.1. Republika Srpska

U Republici Srpskoj Zakonom o održavanju stambenih zgrada je regulirano da posebne dijelove zgrade održava i finansira etažni vlasnik, a da samostalno odlučuje o izvođenju radova tekućeg održavanja posebnog dijela zgrade (član 7.i 8.). Također, data je mogućnost etažnom vlasniku da troškove tekućeg održavanja posebnog dijela zgrade može ugovorom prenijeti na korisnika (zakupac, nosilac stanarskog prava i dr.). Dužnost etažnog vlasnika je da vrši investiciono održavanje svog posebnog dijela zgrade, na način i pod uvjetima propisanim ovim zakonom. Samo investiciono održavanje posebnog dijela zgrade obuhvata popravke ili zamjenu instalacija centralnog grijanja u stanu, plinskih instalacija i grejnih tijela u stanu, instalacija i uređaja za centralno grijanje vode u stanu, telefonskih i elektroinstalacija u stanu, instalacija vodovoda i kanalizacije u stanu i druge radove u stanu koji su od uticaja na korištenje ostalih posebnih dijelova zgrade. Etažni vlasnik je dužan bez odlaganja da otkloni štetu koja bi nastala drugim posebnim ili zajedničkim dijelovima zgrade ili dovodi u pitanje njihovo funkcionisanje, prilikom otklanjanja kvarova na svom posebnom dijelu zgrade. Za slučaj da bi takva šteta i nastala, etažni vlasnik je dužan da je popravi ili nadoknadi.

Zakon o stvarnim pravima (član 94.stav 1.) definira obavezu održavanja, propisujući dužnost suvlasniku na čijem je suvlasničkom dijelu upostavljena etažno vlasništvo da za taj stan, odnosno drugu samostalnu prostoriju i njima namijenjene instalacije, brine i tako ih održava da drugim suvlasnicima ne nanese štetu. Za slučaj nastanka štete koju bi pretrpjeli drugi suvlasnici u vezi sa izvršavanjem ili zbog neizvršavanja dužnosti, odgovoran im je onaj suvlasnik čija je to bila dužnost, a ako je to bila dužnost više suvlasnika, oni odgovaraju za tu štetu solidarno.

---

²³ “ Svaki dužnik solidarne obveze odgovara vjerovniku za cijelu obvezu i vjerovnik može zahtijevati njezino ispunjenje od koga hoće sve dok ne bude potpuno ispunjena, ali kad jedan dužnik ispuni obvezu, ona prestaje i svi se dužnici oslobađaju.”(član 414.stav 1. Zakona o obveznim odnosima, Sl. list SFRJ, br.29/78, 39/85, 45/89, 57/89; Sl.list R BiH, br. 2/92, 13/93 i 13/94); u nastavku ZOO.

²⁴ “ Kad na vjerovnikovoj strani ima više osoba, one su solidarne samo kad je solidarnost ugovorena ili zakonom određena.” (član 425. ZOO).

7.2. Brčko Distrikt BiH

Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravim (član 98.) propisano je da je etažni vlasnik dužan snositi troškove tekućeg održavanja svog posebnog dijela i da odgovara za svu štetu koju drugi etažni vlasnici trpe u vezi sa izvršavanjem takve dužnosti. Također, dužnost je etažnog vlasnika da o svom trošku izvršiti opravku na svom posebnom dijelu ako je to neophodno da bi se otklonila šteta za drugog etažnog vlasnika ili za dijelove zgrade koji služe zgradi kao cjelini.

Etažni vlasnik ima mogućnost da, u skladu sa građevinskim propisima, o svom trošku izvrši prepravke (pregradnju, dogradnju, nadziđivanje i rekonstrukciju) svog posebnog dijela zgrade ako se tim prepravkama ne dira u posebni dio drugog vlasnika ili dijelova koji služe zgradi kao cjelini. Takve prepravke može vršiti samo ukoliko time ne narušava arhitektonski izgled zgrade, ili umanjuje sigurnost ili stabilnost zgrade ili zajedničkog ili posebnog dijela drugog vlasnika ili ovim dijelovima nanosi šteta (član 99.).

Zakonom o održavanju stambenih zgrada u Brčko Distriktu BiH propisano je da troškove redovitog održavanja stambene zgrade snose etažni vlasnici, odnosno nositelji stanarskog prava, u skladu s odredbama Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima. Vlasnici poslovnih prostorija, odnosno vlasnici stanova u kojima se obavlja poslovna djelatnost plaćaju uvećane troškove za održavanje stambene zgrade, u zavisnosti od vrste i utjecaja djelatnosti kojom se bave na uvećanje troškova za održavanje.

7.3. Federacija BiH

U Federaciji BiH upravljanje i održavanje zgrada i uređaja zgrade regulirano je kantonalnim propisima. Tako je npr. u Kantonu Sarajevo članom 34. Zakona o održavanju i upravljanju zgradama propisano da je svaki etažni vlasnik dužan da održava vlastiti stan, poslovni prostor i garažu u ispravnom stanju. Pri tome nijednom etažnom vlasniku nije dozvoljeno da prisvaja, oštećuje ili na drugi način ugrožava zajedničke dijelove zgrade ili stan bilo kog drugog etažnog vlasnika. Za slučaj da etažni vlasnik nanese štetu zajedničkim dijelovima zgrade ili bilo kojem drugom stanu, obavezan je otkloniti štetu ili platiti troškove popravke.

8. Zajednički dijelovi zgrade

Zajednički dijelovi zgrade su jedan od elemenata objekta etažnog vlasništva. Upravo zbog toga što postoji strukturna i funkcionalna povezanost zajedničkih dijelova sa posebnim dijelovima zgrade (stanom, poslovnom prostorijom), ova "veza" objašnjava posebnost instituta etažnog vlasništva.²⁵

Zajednički dijelovi zgrade mogu služiti zgradi kao cjelini (npr. temelji, krov, fasada, vertikalna i horizontalna konstrukcija-noseći zidovi) ili samo nekim njenim dijelovima (npr. posebna ulazna vrata, terase, pregradni zidovi između dva stana) i u zavisnosti od toga određena prava na njima mogu imati svi etažani vlasnici ili samo neki od njih. U korist jednog etažnog vlasnika ne može postojati isključivo pravo upotrebe na zajedničkim dijelovima zgrade. Također, neki zajednički dijelovi nekretnine mogu se pojaviti kao sporedni dijelovi uz određeni stan ili drugu samostalnu prostoriju te se u tom slučaju neće smatrati dijelovima koji služe kao zajednički.²⁶

8.1. Federacija BiH

U Federaciji BiH u članu 4. Zakona o svojini na dijelovima zgrada iz 1977. godine *exempli causa* su nabrojani pojedini zajednički dijelovi zgrade. Pri tome su nabrojani zajednički dijelovi koji služe zgradi kao cjelini (temelji, glavni zidovi, tavan, fasada, stepenice, hodnici, liftovi, električna, kanalizaciona, vodovodna i telefonska mreža, televizijske antene, prostorije za pranje i sušenje rublja, uređaj za zagrijavanje, dimnjaci i slično) i zajednički dijelovi zgrade koji služe samo nekim, a ne svim posebnim dijelovima zgrade (posebna ulazna vrata, stepenište, dimnjaci, liftovi i drugi uređaji, tavana i podrumne prostorije, terase, pregradni zidovi između dva stana ili prostorije i slično). Istu metodu koristi i Nacrt Zakona o stvarnim pravima i samo *exempli causa* nabroja zajedničke dijelove nekretnine (temelji, glavni zidovi, tavan, stepenice, hodnici, liftovi, električna, kanalizaciona, vodovodna i telefonska mreža i sl. (član 81. stav 6.). Međutim, ovu metodu ne slijede kantonalni propisi kojima je regulirano pitanje upravljanja i održavanja zgrada. Tako npr. u Kantonu Sarajevo u Zakonu o održavanju zajedničkih dijelova zgrada i upravljanju zgradama taksativno su pobrojani zajednički dijelovi zgrade i precizno definirano da u zajedničke dijelove zgrade spadaju: konstruktivni elementi zgrade, zajedničke prostorije zgrade, instalacije zgrade, uređaji u zgradi, ostali zajednički dijelovi zgrade

8.2. Republika Srpska

U Republici Srpskoj prema Zakonu o stvarnim pravima etažni vlasnici imaju pravo da koriste zajedničke dijelove nepokretnosti, a zajedničkim dijelovima nepokretnosti smatraju se: temelji, glavni zidovi, tavan, stepenice, hodnici, liftovi, električna, kanalizaciona, vodovodna i telefonska mreža i drugo (član 81. stav 6). Zakonom o održavanju stambenih zgrada propisano je da se pod zajedničkim dijelovima zgrade smatraju dijelovi i uređaji koji služe zgradi kao cjelini ili posebnim dijelovima zgrade, a naročito: temelji, glavni zidovi, krov, stepenište,

dimnjaci, liftovi, fasada, podrum, tavan, hodnici, svjetlarnici, praonice i sušionice, prostorije za smeće, prostorije za kućni savjet i kućepazitelja, električna, gromobranska, kanalizaciona, vodovodna i telefonska mreža, gasne i toplovodne instalacije i televizijske antene. Iz navedenog proizilazi da ovi propisi slijede istu metodu, tj. samo *exempli causa* nabrajaju zajedničke dijelove zgrade, što je dobro rješenje.

8.3. Brčko Distrikt BiH

U Brčko Distriktu BiH Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima određeno je da etažni vlasnici imaju pravo da koriste zajedničke dijelove nekretnine, a pod zajedničkim dijelovima nekretnine smataju se: temelji, glavni zidovi, tavan, stepenice, hodnici, dizala, električna, kanalizaciona, vodovodna i telefonska mreža i sl. (član 91. stav 5). Dakle, istovjetno kako je to određeno Zakonom o stvarnim pravima Republike Srpske. Zakonom o otkupu stanova na kojima postoji stanarsko pravo Brčko Distrikta BiH određeno je da se zajedničkim dijelovima i uređajima zgrade smatraju oni dijelovi i uređaji koji služe zgradi kao cjelini ili posebnim dijelovima zgrade, a naročito: temelji, glavni zidovi, krov, stubište, dimnjaci, dizala, fasada, podrum, potkrovlje, hodnici, svjetlarnici, praonice (član 2. stav 5.). Ovo nabranje nije taksativno jer su navedeni oni zajednički dijelovi koji su po učestalosti ispred nekih drugih i ovakvo nabranje ne treba uzimati kao ogrničavajuće.

Analizom navedenih propisa u Federaciji BiH dolazi se do zaključka da primjena različitih metoda kod određivanja zajedničkih dijelova zgrade može dovesti do toga da se nešto u jednom slučaju smatra posebnim, a u drugom zajedničkim dijelom. Zbog toga, taksativno nabranje zajedničkih dijelova, a koju metodu koriste kantonalni propisi, nije prihvatljivo. Naime, moguće je da će dosadašnji tipično zajednički dijelovi 'preći' u posebne iz više razloga (porastom materijalnih mogućnosti i općeg blagostanja, promjenom navika i dr.). Situacija po ovom pitanju je sasvim drugačija u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH. Naime, materijalno pravni propisi koji reguliraju etažno vlasništvo kod određivanja zajedničkih dijelova zgrade slijede metodu *exempli causa* u nabranju zajedničkih dijelova zgrade, što je dobro rješenje pored ostalog i zato što u budućnosti može doći do promjene kod ugradnje novih elemenata u zgradi koji će postati zajednički dijelovi (npr. ugradnja uređaja za ventilaciju hodnika i sl.).

9. Vlasništvo na zajedničkim dijelovima zgrade i

---

²⁵ Rašović, Z. (2005) *Stvarno pravo*, Beograd.

na zemljištu na kome je izgrađena zgrada

Nedjeljivo zajedničko vlasništvo na zajedničkim dijelovima zgrade i zemljištu (Federacija BiH) i pravo suvlasništva na zajedničkim dijelovima nekretnine (Republika Srpska i Brčko Distrikt BiH) određuje da etažnim vlasnicima na njima pripada pravo na posjed i upotrebu. Kako se radi o pravu više lica na istoj stvari, po zakonskom određenju njihov posjed je ustvari suposjed, a samo pravo upotrebe po svojoj sadržini ograničeno ovlaštenjima ostalih. Vlasništvo na posebnom dijelu (stan, poslovna prostorija i dr.) je uvjet za postojanje prava na upotrebu na zajedničkim dijelovima i zemljištu. Svaki etažni vlasnik se može koristiti pravom suposjeda i upotrebe na zajedničkim dijelovima zgrade i zemljištu, ali isto tako to pravo ne može drugima ni ograničiti niti uskratiti. Ovo pravo podrazumijeva da etažni vlasnik upotrebljava zajedničke dijelove i zemljište u mjeri u kojoj mu je to potrebno, pažljivo i bez uznemiravanja susjeda.

9.1. Federacija BiH

U Federaciji BiH Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo iz 1997. godine propisuje da se stan otkupljuje sa zajedničkim dijelovima i uređajima koji služe zgradi kao cjelini zajedno sa zemljištem ispod zgrade (član 3.). Pri tome, ovaj zakon uopće ne regulira u kojem vlasničkom omjeru zemljište ispod zgrade pripada etažnom vlasniku, odnosno vlasniku stana. Ova nedorečenost u zakonu stvorit će problem u momentu usvajanja Zakona o stvarnim pravima kojim se predviđa novi koncept etažnog vlasništva, a koji se zasniva na pravnom jedinstvu nekretnine tj. suvlasništvu nekretnine kao cjeline.

Prema Zakonu o vlasničko-pravnim odnosima iz 1998. godine (član 22. stav 1.) etažni vlasnici imaju nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima koji služe zgradi kao cjelini i nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovnu upotrebu, za slučaj kada je podignuta zgrada na zemljištu u režimu privatnog vlasništva. Radi se o zakonskom rješenju koje se razlikuje od rješenja iz Zakona o svojini na dijelovima zgrada koji za navedenu situaciju određuje suvlasništvo na zemljištu (član 5.).

Pitanje vlasničkih prava na zajedničkim dijelovima i zemljištu su predmet reguliranja i kantonalnih propisa kojima su uređena pitanja upravljanja zgradama i održavanja zajedničkih dijelova zgrada i u pravilu slijede koncept iz

---

²⁶ Belaj, V. (1997) Uspostava etažnog vlasništva posebnog dijela nekretnine (etažno vlasništvo) prema Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br.1-2/1997, str.105.

člana 22. ZOVO.²⁷ Tako npr. u Kantonu Sarajevo ovo pitanje regulira član 3. Zakona o održavanju zajedničkih dijelova zgrada i upravljanju zgrada, određujući da etažni vlasnici imaju nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima zgrade (koji su u zakonu taksativno nabrojani) i nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom. Međutim, suprotno ovom rješenju, nailazimo u Zakonu o korištenju, upravljanju i održavanju zajednički dijelova i uređaja zgrade Srednjobosanskog kantona²⁸ koji propisuje da etažni vlasnici imaju nedjeljivo zajedničko pravo korištenja zajedničkih dijelova zgrade koje služi njihovim posebnim dijelovima i pravo na trajno korištenje zemljišta koje služi za redovnu upotrebu zgrade. Također, Zakon o upravljanju i održavanju stambenih i stambeno-poslovnih zgrada Zeničko-dobojskog kantona u članu 8. samo propisuje da se pod pravom korištenja zajedničkih dijelova i uređaja zgrade i zemljišta koje služi za redovnu upotrebu zgrade od strane etažnih vlasnika smatra nesmetano korištenje tih dijelova bez povređivanja prava drugih etažnih vlasnika.²⁹ Ovakva zakonska rješenja u ovim kantonima suprotna su propisima o otkupu stanova, članu 22. ZOVO-a, a nisu u skladu ni sa odredbama člana 39. Zakona o građevinskom zemljištu iz 2003. godine koje određuju da vlasnik zgrade ili posebnog dijela zgrade ima pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i na onoj površini zemljišta koje je prostornim planom (regulacionim) planom ili planom parcelacije utvrđeno da služi za redovnu upotrebu zgrade.

Sljedom navedenog, proizilazi zaključak da zakonski propisi u Federaciji BiH (i pored određenih odstupanja u pojedinim kantonima, npr. Srednjobosanski kanton) propisuju da etažni vlasnici na zajedničkim dijelovima zgrade i zemljištu imaju zajedničko pravo vlasništva. Međutim, polazeći od toga da kod zajedničkog vlasništva dijelovi zajedničara nisu određeni, da zajedničari ne mogu samostalno raspolagati svojim udjelima i da troškove korištenja, upravljanja i održavanja stvari snose na jednake dijelove, osnovano se postavlja pitanje nedosljednosti zakonskih odredbi kantonalnih propisa koji reguliraju i pitanje obaveze etažnih vlasnika kod snošenja troškova u upravljanju zgradom. Naime, član 19. Zakona o upravljanju zajedničkim dijelovima zgrada i o održavanju zgrada u Kantonu Sarajevo, kao i Zakon o korištenju, upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrade³⁰ Tuzlanskog kantona određuju da sredstva za veće opravke vlasnici stanova osiguravaju "proporcionalno prema udjelu vlasništva nad zajedničkim dijelovima". Pa kod zakonskog određenja da etažni vlasnici na zajedničkim dijelovima zgrade imaju zajedničko pravo vlasništva nejasno je, odnosno problematično, koji je njihov udjel u zajedničkom vlasništvu jer da bi se taj udio odredio, neophodno bi bilo da se zajedničko vlasništvo konstituiše u suvlasništvo. Situacija nije drugačija i kod pitanja upravljanja zgradom, odnosno određivanja pot-

rebne većine glasova za donošenje određenih odluka kod raspolaganja zajedničkim dijelovima zgrade i zemljištem u zajedničkom vlasništvu, odgovornosti za štetu prema trećim i drugo, o čemu će biti više govora u poglavlju o upravljanju zgradom, prometu zajedničkim dijelovima i održavanju zgrada.

9.2. Republika Srpska

Prema Zakonu o stvarnim pravima (član 80. stav 2.) na zajedničkim dijelovima nepokretnosti etažni vlasnici imaju pravo suvlasništva. Etažna svojina ne može postojati na dijelovima nepokretnosti koji služe kao zajednički ili im se namjena protivi isključivoj upotrebi samo u korist određenog posebnog dijela nepokretnosti. U sumnji se uzima da dio služi kao zajednički i da mu se namjena protivi isključivoj upotrebi u korist određenog posebnog dijela (član 81. stav 5.). Etažni vlasnici imaju pravo da koriste zajedničke dijelove nepokretnosti, ali na zajedničkim dijelovima nepokretnosti ne može postojati isključivo pravo upotrebe jednog vlasnika posebnog dijela nepokretnosti.

U skladu sa članom 39. Zakona o građevinskom zemljištu, u Republici Srpskoj provedena je u gradovima i naseljima gradskog karaktera djelimična denacionalizacija izgrađenog gradskog građevinskog zemljišta. Shodno odredbama ovog zakona vlasnik zgrade ili posebnog dijela zgrade stiče pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i na onoj površini zemljišta koje je regulacionim planom ili planom parcelacije utvrđeno da služi za redovnu upotrebu. Za slučaj da regulacionim planom ili planom parcelacije nije utvrđena površina zemljišta koja je potrebna za redovnu upotrebu zgrade, tu površinu utvrđuje rješenjem općinski organ uprave.

9.3. Brčko Distrikt BiH

U Brčko Distriktu BiH Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (član 91. stav 3.) propisuje da "Etažni vlasnik ima na etažnom vlasništvu individualno i potpuno pravo vlasništva, a na zajedničkim dijelovima zgrade i nekretnini na kome je etažno vlasništvo uspostavljeno ima pravo suvlasništva". Iz ove odredbe jasno proizilazi da etažni vlasnici na zajedničkim dijelovima zgrade i zemljištu na kojem je zgrada podignuta imaju pravo suvlasništva jer su zemljište i zgrada jedna nekretnina.

---

²⁷ Powlakić, M., op.cit. str. 466.

10. Održavanje zajedničkih dijelova zgrade

Održavanje zajedničkih dijelova zgrade od strane etažnih vlasnika je njihova najznačajnija obaveza u pogledu ovih dijelova. Samo održavanje stambene zgrade podrazumijeva izvođenje radova redovnog, investicijskog kao i radova hitnog održavanja zajedničkih dijelova zgrade kojim se osigurava upotrebljivost i ispravnosti zajedničkih uređaja i opreme, zajedničkih dijelova zgrade, upotrebljivost zgrade kao cjeline i sigurnost njene upotrebe.

Nedjeljivi vlasnički interesi u održavanju zajedničkih dijelova zgrade i upravljanju zgradom ostvaruju se kroz obavezu snošenja zajedničkih troškova koji padaju na teret svakog vlasnika stana, poslovnog prostora ili garaže u zgradi. Zajednički troškovi predstavljaju troškove i finansijsku odgovornost etažnih vlasnika stanova u odnosu na zajedničke dijelove zgrade kao i za usluge koje se obezbjeđuju za sve vlasnike u zgradi.³¹

Obaveza održavanja zgrade je na etažnim vlasnicima, tako da troškove u vezi s tim plaćaju etažni vlasnici. Značajno pitanje koje se postavlja u vezi s tim je koliki je i kakav obim te obaveze koji se nameće etažnom vlasniku. Analizirajući uporedno pravo dolazimo do zaključka da se u državama u kojima postoji suvlasništvo na zgradi kao cjelini ili njenim zajedničkim dijelovima, troškovi održavanja u pravilu dijele srazmjerno veličini idealnog dijela, a ne prema površini stana (npr. u Njemačkoj, Belgiji, Švajcarskoj, Turskoj i dr.), što je najprikladnije rješenje.³²

U Federaciji BiH u kantonalnim propisima kojima se regulira pitanje upravljanja i održavanja zgrade nailazimo na različite kriterije za raspodjelu troškova održavanja zajedničkih dijelova zgrade. Zakonsko rješenje kod kojeg sam obim te obaveze odgovara stvarno učinjenim troškovima i kao takav se dijeli između etažnih vlasnika srazmjerno površini posebnog dijela prema površini svih posebnih dijelova zgrade, srećemo u članu 17. Zakona o održavanju i upravljanju zgrada Kantona Srajevo. Isto takvo rješenje je sadržano i u članu 17. Zakona o upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrada u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Međutim, npr. u Unsko-sanskom kantonu prema Zakonu o korištenju, upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrada troškove održavanja zajedničkih dijelova zgrade suvlasnici su

---

²⁸ Sl.novine Srednjobosanskog kantona, br. 11/00.

²⁹ Sl.novine Zeničko-Dobojskog kantona, br. 2/08.

³⁰ Sl.novine Tuzlanskog kantona, br. 7/00, 14/02, 5/07.

dužni snositi srazmjerno vrijednosti njihovih posebnih dijelova prema ukupnoj vrijednosti cijele zgrade, a ako zajednički dijelovi služe samo nekim posebnim dijelovima zgrade, razmjerno vrijednosti njihovih posebnih dijelova prema ukupnoj vrijednosti onog dijela zgrade u kojem se ti posebni dijelovi nalaze (član 5.), a ne po površini stana. Također, Zakon o korišćenju, upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrade Tuzlanskog kantona koristi sličan kriterijum kod snošenja troškova održavanja zajedničkih dijelova, s tim što se naknada koju etažni vlasnici snose određuje prema ključu, sa posebnim koeficijentom, i to: za stambeni prostor, poslovni prostor, stanove koji se u cijelosti koriste kao poslovni prostor i za druge samostalne prostore. Vrijednost posebnog dijela zgrade utvrđuje se tako što se množi površina posebnog dijela sa građevinskom vrijednošću stana koja je određena prema članu 18. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo i koeficijentom (član 15.).

Analizirajući navedene kriterije kod raspodjele troškova održavanja zajedničkih dijelova u kantonalnim propisima, može se zaključiti da su primijenjeni različiti kriteriji koji se u osnovi svode na to da etažni vlasnici snose predmetne troškove srazmjerno vrijednosti njihovih posebnih dijelova prema ukupnoj vrijednosti onog dijela zgrade u kojem se ti posebni dijelovi nalaze ili srazmjerno površini stana, poslovnog prostora i garaže. Imajući u vidu da je etažnim vlasnicima u Federaciji BiH na zajedničkim dijelovima zgrade priznato zajedničko vlasništvo, čiji udjeli nisu unaprijed poznati, to se kriterijum raspodjele prema veličini u suvlasništvu zajedničkih dijelova kao najlogičnije rješenje ne bi mogao ni primijeniti.

U Republici Srpskoj, kad su u pitanju troškovi održavanja zgrade, Zakon o održavanju stambenih zgrada regulira da troškove investicionog i tekućeg održavanja i hitnih intervencija na zajedničkim dijelovima zgrade snose etažni vlasnici srazmjerno učešću površina svojih stanova, odnosno drugih posebnih dijelova zgrade prema stvarno učinjenim troškovima (član 29.). Također, obaveza je etažnih vlasnika da u vidu akontacije za održavanje, a srazmjerno učešću površina svojih stanova, kao akontaciju plaćaju mjesečni iznos na račun stambene zajednice u visini: za stanove iznos od 1 bod/m² korisne stambene površine; za garaže iznos od 2 bod/m² korisne površine; za poslovne prostorije i stanove u kojima se obavlja poslovna djelatnost kancelarijskog ili zdravstvenog tipa iznos od 3 bod/m² korisne površine; za poslovne prostorije u kojima se obavlja ugostiteljska ili trgovačka poslovna djelatnost iznos od 4 bod/m² korisne površine. Samu vrijednost boda utvrđuje skupština zajednica, međutim ovim zakonom je određeno da vrijednost boda ne može biti manja od 0,2 konvertibilnih maraka (član 30.). Prema Zakonu o stvarnim pravima iz 2008. godine, troškove za

održavanje i za poboljšanje nepokretnosti snose svi suvlasnici nepokretnosti srazmjerno svojim suvlasničkim dijelovima, ako nije drugačije određeno (član 101. stav 1.). Sasvim je jasno da se ovo rješenje razlikuje od ranije istaknutog u Zakonu o održavanju stambenih zgrada jer suvlasnici troškove za održavanje nepokretnosti snose srazmjerno svojim suvlasničkim dijelovima, a ne površini stana, odnosno poslovnoj prostoriji ili garaži.

Kada je u pitanju način donošenja odluka, Zakon o održavanju stambenih zgrada predviđa da je kvorum za održavanje skupštine natpolovična većina etažnih vlasnika. Ovakvo zakonsko rješenje načina donošenja odluka postalo je problematično i iz razloga što kvorum potreban za odlučivanje na skupštini predstavljaju glasovi većine pristunih članova. Naime, kako skupština odlučuje o bitnim pitanjama (pored ostalog i pretvaranja tavanskih prostora u stanove i nadziđivanje zgrada), dakle u pogledu zajedničkih dijelova zgrade, Ustavni sud Republike Srpske je kod ocjene ustavnosti odredbe člana 21. alineja 10. Zakona o održavanju stambenih zgrada stao na stanovište da se donošenjem odluke od strane skupštine etažnih vlasnika o pretvaranju tavanskog prostora u stambeni prostor i nadogradnji kosog krova sa stambenim prostorom na postojeći ravni krov zgrade mijenja namjena prostora, što prelazi okvire redovnog održavanja i redovnog upravljanja zajedničkim dijelovima zgrade. Također, Sud utvrđuje da: “normiranjem na način kao u članu 21. alineja 10. Zakona o održavanju stambenih zgrada dolazi do oduzimanja imovinskih prava onih etažnih vlasnika koji se nađu u manjini prilikom donošenja takve odluke. Naime, njima se na ovaj način oduzima ne samo pravo raspolaganja tim prostorom već i pravo svojine na njemu u cjelini, a sve to bez utvrđivanja javnog interesa za takvo oduzimanje ili ograničavanje njihovog prava privatne svojine.”³¹

Na istovjetno rješenje, kao u Republici Srpskoj, nailazimo i u Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima u Brčko Distriktu BiH (član 109. stav 1.). Zakon o održavanju stambenih zgrada u Brčko Distriktu BiH određuje da troškove redovnog održavanja stambene zgrade snose etažni vlasnici, odnosno nositelji stanarskog prava, u skladu s odredbama Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, dakle svi suvlasnici nekretnine srazmjerno svojim suvlasničkim dijelovima, ako nije drugačije određeno.

Moguće je, da bi najpravičnije i najprihvatljivije rješenje trebalo tražiti u kriteriju koji podrazumijeva da bi prethodno trebalo same troškove održavanja podijeliti u određene grupe rukovodeći se pri tome njihovom srodnošću, a zatim

---

³¹ U tom smislu Povelakić, M, op.cit str. 466.

³² Planojević, N.(1997) Etažna svojina, Kragujevac.

primijeniti kombinovani kriterij za njihovu raspodjelu. Naime, radi se o principu da bi za svaku grupu troškova bila primijenjena, odnosno važila drugačija pravila raspodjele (npr. određeni troškovi bi se dijelili prema površini stana, neki između etažnih vlasnika na jednake dijelove, neki u zavisnosti od njihove upotrebe i sl.), s tim da bi za najveći broj zajedničkih dijelova bio primijenjen kriterij srazmjerno veličini udjela u suvlasništvu zajedničkih dijelova.

11. Pravila o međusobnim odnosima etažnih vlasnika

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima BD BiH (član 101.) i Zakon o stvarnim pravima RS (član 91.) na identičan način reguliraju da etažni vlasnici svoje međusobne odnose uređuju ugovorom. Ovim ugovorom uređuju se pitanja koja se odnose na obim i način korištenja i održavanja posebnih dijelova nekretnine i onih dijelova nekretnine koji služe zgradi kao cjelini ili nekim njenim posebnim dijelovima. U FBiH (npr. KS) Zakon o održavanju i upravljanju zgradama propisuje da etažni vlasnici međusobne odnose te prava i obaveze u zgradi reguliraju međuvlasničkim ugovorom (član 28.).

U okviru međusobnih odnosa svaki etažni vlasnik stana je dužan da održava vlastiti stan, poslovni prostor i garažu u ispravnom stanju. Nijednom etažnom vlasniku nije dozvoljeno da prisvaja, oštećuje ili na drugi način ugrožava zajedničke dijelove zgrade ili stan bilo kog drugog etažnog vlasnika.

Etažni vlasnici su obavezni dozvoliti ulazak javnim preduzećima u zajedničke dijelove radi otklanjanja kvarova na instalacijama i uređajima koji su u njihovoj nadležnosti, uz saglasnost upravitelja.

Javna preduzeća i upravitelji su dužni 24 sata ranije obavijestiti etažne vlasnike, osim u hitnim slučajevima, ako vrše opravke koje dovode do prekida neke od komunalnih usluga. Pisano obavještenje se postavlja na oglasnu tablu ili na neko drugo vidno mjesto u zgradi.

Etažni vlasnik može vršiti popravke i izmjene elemenata u svome stanu, poslovnom prostoru i garaži na način da ne oštećuje ili umanjuje vrijednost zajedničkih dijelova i uređaja zgrade i ostalih stanova u zgradi, a uz primjenu važećih propisa.

Ukoliko etažni vlasnik ili drugo pravno i fizičko lice vrši radove koji na bilo koji način dotiču zajedničke dijelove i uređaje zgrade, dužan je pribaviti prethodnu saglasnost upravitelja općine. Na području Kantona Sarajevo su obavezni da dostave upravitelju zapisnik o tehničkom prijemu svih radova koji se odnose na zajedničke dijelove zgrada, u roku od 15 dana od dana izvršenog tehničkog

prijema. Ako etažni vlasnik nanese štetu zajedničkim dijelovima zgrade ili bilo kojem drugom stanu, obavezan je otkloniti štetu ili platiti troškove popravke.

Svaki etažni vlasnik odgovoran je za osiguranje zajedničkih dijelova zgrade protiv rizika fizičkog uništenja i nastanka štete. Svaki etažni vlasnik odgovoran je za osiguranje vlastite imovine (koja ne spada u zajedničke dijelove zgrade), kao i za posljedice u vidu nastalih šteta koje nastanu na zajedničkim dijelovima, a prouzrokovane su od imovine istog. Za posebna izdvajanja, za vanredne troškove održavanja zajedničkih dijelova zgrade potrebna je saglasnost etažnih vlasnika koji posjeduju 2/3 korisne površine zgrade.

12. Međuvlasnički ugovor

Ugovorom o uzajamnim odnosima etažni vlasnici uređuju međusobna prava i obaveze koje se odnose na obim, način korištenja i održavanja posebnih dijelova nekretnine/nepokretnosti i dijelova nekretnine/nepokretnosti koji služe zgradi kao cjelini ili nekim njenim posebnim dijelovima. Takav ugovor mora biti sačinjen u pismenom obliku, a potpisi osoba koje su ga zaključile moraju biti ovjereni od strane nadležnog organa. Ugovor koji nije sačinjen u pismenom obliku nema pravno dejstvo, odnosno ništav je. Prava i obaveze utvrđene ovim ugovorom odnose se i na kasnijeg sticatelja etažnog vlasništva. Za slučaj da etažni vlasnici ne zaključe ugovor o međusobnim odnosima određeno je da će sud u vanparničnom postupku, na prijedlog bilo kojeg vlasnika, svojim rješenjem urediti te odnose (član 103. ZV i član 91. stav 3. ZSP).

Ugovor o međusobnim odnosima moguće je mijenjati samo uz pismeni pristanak onih vlasnika čija se prava mijenjanju. Međutim, na prijedlog jednog ili više etažnih vlasnika sud može, u vanparničnom postupku, odrediti da se izvrši promjena u ugovoru i protiv volje drugih vlasnika, ako nađe da su promjene cjelishodne i opravdane. Zakonom nije određeno šta ugovor o međusobnim odnosima mora sadržavati. Smatramo da u praksi takav ugovor treba da sadrži sljedeće odredbe:

1. Oznaku parcele (k.č. br.) na kojoj je uspostavljeno vlasništvo posebnog dijela i oznaku katastarske općine (k.o.) u kojoj se nalazi;
2. Popis etažnih vlasnika sa utvrđenim suvlasničkim dijelovima;

---

³³ Ustavni sud Republike Srpske, Odluka br. U-25/05. od 14.07.2005. godine, Bilten br. 10/2005 Banja Luka, str. 155.

3. Opis redovnih i vanrednih poslova o kojima etažni vlasnici donose odluke;
4. Način korištenja zajedničkih prostorija i zemljišta koje služi zgradi;
5. Vrijeme održavanja sastanka etažnih vlasnika (godišnje, polugodišnje ili mjesečno), npr. radi donošenja plana prihoda i rashoda za sljedeće razdoblje, prihvatanju izvještaja o radu, programa rada za sljedeću godinu i dr.;
6. Kojem je upavitelju povjereno upravljanje nekretninom, kao i navođenje najbitnijih pitanja koja će biti uređena ugovorom o upravljanju koji će se zaključiti sa upraviteljem;
7. O predstavniku etažnih vlasnika, njegovim ovlaštenjima, o iznosu naknade za poslove koje obavlja i dr.;
8. Postupak prijavljivanja štete;
9. Odredbe zajedničkoj rezervi;
10. Način plaćanja komunalnih usluga direktnim plaćanjem (davateljima usluga odnosno dobavljačima) ili na drugi način;
11. Posebnu odredbu da se ugovor o međusobnim odnosima primjenjuje i na one etažne vlasnike koji su ga odbili zaključiti, u slučaju da je isti zaključila većina etažnih vlasnika;
12. Način rješavanja sporova sporazumom ili putem nadležnog suda.

13. Zaključak

Prema sadašnjem stanju zakonodavstva u BiH, u BD BiH i RS usvojen je novi koncept etažnog vlasništva koji se zasniva na pravnom jedinstvu nekretnine. U RS etažni vlasnici na zajedničkim dijelovima nepokretnosti imaju pravo suvlasništva, a vlasnik zgrade ili posebnog dijela zgrade stiče pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i na onoj površini zemljišta koje je regulacionim planom ili planom parcelacije utvrđeno da služi za redovnu upotrebu. U BD BiH etažni vlasnik na zajedničkim dijelovima zgrade i nekretnini na kojoj je etažno vlasništvo uspostavljeno ima pravo suvlasništva. U FBiH etažnim vlasnicima pripada nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zajedničkim dijelovima koji služe zgradi kao cjelini i nedjeljivo zajedničko pravo vlasništva na zemljištu pod zgradom i zemljištu koje služi za njenu redovnu upotrebu. U RS i BD BiH, troškove za održavanje i za poboljšanje nekretnine snose svi suvlasnici nekretnine srazmjerno svojim suvlasničkim dijelovima. Međutim, u kantonalnim propisima nailazimo na različite kriterije za raspodjelu troškova održavanja zajedničkih dijelova zgrade. Obzirom da je etažnim vlasnicima u FBiH na zajedničkim dijelovima zgrade priznato zajed-

ničko vlasništvo, čiji udjeli nisu unaprijed poznati, to se kriterijum raspodjele prema veličini u suvlasništvu zajedničkih dijelova kao najlogičnije rješenje ne bi mogao ni primijeniti.

14. Literatura

14.1. Monografije i članci

1. Belaj, V. (1997) Uspostava etažanog vlasništva posebnog dijela nekretnine (etažno vlasništvo) prema Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br.1-2/1997, str.105.
2. Brežanski, J. (1997) Prijelazne i završne odredbe Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, Vol. 18 - br. 1/1997, str.158.
3. Planojević, N. (1997) Etažna svojina, Kragujevac.
4. Povlakić, M. (2008) Etažno vlasništvo u BIH de lege lata i de lege ferenda, Godišnjak Pravnog Fakulteta u Sarjevu, LI-2008., str.455-488
5. Ralčić, T. (1982) Vodič kroz sudsku praksu u oblasti građanskog i upravnog prava, Beograd-Zemun.
6. Rašović, Z., (2005) Stvarno pravo, Beograd.
7. Stanković, O. - Orlić, M.,(1993) Stvarno pravo, Beograd.

14.2. Pravni propisi:

14.2.1. Zakoni:

1. Zakon o svojini na dijelovima zgrade, Službeni list SRBiH, br. 35/77, 38/78, 22/84.
2. Zakon o vlasničko pravnim odnosima, Službene novine FBiH, br. 6/98, 29/03.
3. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima BD BiH, Službeni glasnik BD BiH, br. 11/01, 8/03, 40/04, 19/07.
4. Zakon o održavanju stambenih zgrada BD BiH, Službeni glasnik BD BiH, br. 19/02. i 29/05.
5. Zakon o građevinskom zemljištu FBiH, Službene novine FBiH, br. 25/03.
6. Zakon o građevinskom zemljištu RS, Službeni glasnik RS, br. 86/03, 112/06.
7. Zakon o zemljišnim knjigama FBiH, Službene novine FBiH, br. 19/03, i 54/04.
8. Zakon o zemljišnim knjigama RS, Službeni glasnik RS, br. 67/03, 46/04, 109/05, i 119/08.
9. Zakon o stanovima RS, Službeni glasnik RS, br. 26/97.

10. Zakon o održavanju zajedničkih dijelova zgrada i upravljanju zgradama, Službene novine Kantona Sarajevo, br. 21/04, i 26/07.
11. Zakon o upravljanju i održavanju stambenih i stambeno-poslovnih zgrada, Službene novine ZE-DO kantona, br. 2/08.
12. Zakon o stvarnim pravima, Službeni glasnik RS, br.124/08.
13. Zakon o otkupu stanova na kojima postoji stanarsko pravo, Službeni glasnik BD BiH, br. 10/02, 17/04, 41/06, 19/07, i 2/08.
14. Zakon o notarima u FBiH, Službene novine FBiH, br. 43/02.
15. Zakon o notarima RS, Službeni glasnik RS, br. 86/04, 2/05, 74/05, 91/06, i 37/07.
16. Zakon o notarima BD BiH, Službini glasnik BD BiH, br. 9/03, i 17/06.
17. Zakon o održavanju stambenih zgrada, Službeni glasnik RS, br. 16/02, i 65/03.
18. Zakon o korištenju, upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrade Srednjobosanskog kantona, Službene novine SBK, br. 11/00.
19. Zakon o prometu nepokretnosti, Službeni list SRBiH, br. 39/78, 4/89, 29/90, 22/91, i Službeni list R BiH, br. 21/92, 3/93, i 18/94.
20. Zakon o upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrada, Službene novine HNK, br. 1/06
21. Zakon o obveznim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, Službeni list R BiH, br. 2/92, 13/93, i 13/94.
22. Zakon o korištenju, upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrade, Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 7/00, 14/02, i 5/07.
23. Zakon o upravljanju i održavanju stambenih i stambeno-poslovnih zgrada, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 2/08.

14.2.2. Podzakonski akti:

1. Uredba o obrazovanju i vođenju knjiga položenih ugovora, Službene novine KS, br. 1/98, 6/98, 16/01, 18/02, 7/08; Prečišćen tekst - Službene novine KS, br. 11/08.
2. Uredba o obrazovanju i vodjenju knjige položenih ugovora Unsko-Sanskog kantona, Službeni glasnik USK, br. 3/98
3. Pravilnik o vođenju knjige uloženi ugovora o otkupu stambenih zgrada i stanova, Službeni glasnik RS, br. 45/01.

I. Laličić: Etažno vlasništvo u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine – de lege lata
Pravna misao (Sarajevo), broj 9 – 10 / 2010, str. 28 - 56

CONDOMINIUM IN THE LAWS AND REGULATIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The article is presenting current situation regarding the institute of the condominium – de lege lata, in the laws of Bosnia and Herzegovina, (both entities and BD BH), and through synthetic examination of legislations, and other regulations which are regulating this matter, is also presenting an analysis and indicates the actual issues of this institute. Methodological approach of this theme requires appliance of normative, juridical, and analytical method. According to the current situation of laws and regulations in BH, in BD BH and RS, acquired is a new concept of condominium which is based on legal unity of the real estate, which is not the case in F BH, where basic concept is still not changed. In RS and in BD BH, condominium owner has the right of co-ownership, on the common parts of the building and the property on which the condominium ownership is established. In F BH condominium owners have undivided commune right of ownership on the common parts of the entire building and undivided commune right of ownership on the land under the building and the land which is used for its regular purpose.

Key words

Condominium, Separate parts of the building, common parts of the building, maintenance of the separate and common parts of the building, contract among owners.

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ U BOSNI I HERCEGOVINI

pregledni znanstveni rad

UDK: 347.921.8:342.7(497.6)

Adela Bejtović*

Sažetak

Sa reformskim izmjenama procesnih zakona u Bosni i Hercegovini došlo je do neupitnog jačanja uloge pravnih zastupnika u postupcima pred sudom. Siromašni i neuki građani, koji ne mogu platiti usluge nerijetko prijeko potrebnih advokata, nisu u mogućnosti pravilno i efikasno zaštititi svoja prava. Da bi zaštitile ovakve građane, a vođene principom jednakosti svih pred zakonom, države širom svijeta su oformile mreže ureda za pružanje besplatne pravne pomoći.

Bosna i Hercegovina još uvijek nema okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći kao temeljni garant za jednak pristup sudu i pravdi svim njenim građanima.

Navodeći pravne izvore i primjere praktične primjene instituta besplatne pravne pomoći u Evropi, zatim izvore i praksu u Bosni i Hercegovini te različite dokumente koji se dotiču problema nejednakosti građana pred zakonom, ovaj rad analizira problem kako sa aspekta neukog građanina kao pojedinca, tako i sa aspekta države i društva u cjelini.

Kao rezultat analize, kroz zaključna razmatranja, autor upućuje na neophodnost donošenja okvirnog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći te sažima najvažnije argumente koji idu u prilog ovoj tezi.

Rad ima za cilj da podstakne opsežnija razmatranja uzroka i posljedica nepostojanja koherentnog i efikasnog sistema besplatne pravne pomoći ugroženim kategorijama stanovništva što bi doprinijelo bržem rješavanju analiziranog problema.

Ključne riječi

Evropska konvencija, Ustav, slabo imovno stanje, pravna pomoć, pravo na pravično suđenje, jednakost.

* *Općinski sud u Sarajevu, stručni savjetnik;*
adela.bejtovic@gmail.com

“Svi ljudi su rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima.”
Član 1. Deklaracije o ljudskim pravima UN-a¹

I. Uvod

Reforma pravosuđa iz 2003. godine u Bosni i Hercegovini praćena je izmjenama Zakona o krivičnom postupku, Zakona o parničnom postupku i drugih procesnih zakona koji kombinuju tradiciju kontinentalnog i anglo-saksonskog prava. Rješenja ponuđena u procesnim normama ovih zakona teže ka skraćivanju postupaka pred sudom i povećanju efikasnosti rada sudova te neupitno jačaju ulogu pravnih zastupnika, odnosno branitelja u toku sudskih postupaka. Reduciranjem, odnosno napuštanjem načela materijalne istine i uvođenjem raspravnog načela, strankama u postupku se nalaže inicijativa za prikupljanje procesne građe, dok sud, generalno gledano, ostaje u ulozi pasivnog posmatrača.

Principi jednakosti i nediskriminacije, koji podrazumijevaju da su sva lica jednaka pred zakonom, čine temelj međunarodnog zakonodavstva o ljudskim pravima. Kako bi osigurale poštivanje ovih principa, vlade širom svijeta su obavezne obezbijediti efikasnu pravnu zaštitu najranjivijim, socijalno ugroženim grupama stanovništva. Građani slabog imovnog stanja koji nemaju sredstava da plate usluge pravnog punomoćnika predstavljaju ugroženu kategoriju koja nije u mogućnosti da pravilno zaštiti svoja prava. Njihovo pravo na pristup sudu i drugim tijelima tako je značajno limitirano njihovim materijalnim položajem.

Osiguravanje jednakosti pred sudom najčešće se vrši kroz primjenu instituta besplatne pravne pomoći.

Besplatna pravna pomoć je oblik ostvarivanja prava pojedinaca na pristup sudu i drugim tijelima pred kojima štite ili ostvaruju pojedina prava. Besplatna pravna pomoć se temelji na načelu jednakosti i pravu na pravično suđenje te podrazumijeva pravo svakog građanina na jednak pristup pravdi.

Zanemarujući ideološki koncept besplatne pravne pomoći i kakvo ona značenje ima za društvo i svakog pojedinca u njemu u sociološkom smislu, ovdje se osvrćemo na pravne izvore, na obaveze države te na višestruku praktičnu korist sistemski organizirane besplatne pravne pomoći koja negira bilo kakvu ispriku vlasti da istu ne uspostavi.

---

¹ Todorovic, Lj., *Ljudska prava u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima*, Sarajevo: Finex, 2004., str. 72.

II. Izvori i praksa u Evropi

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljem tekstu Konvencija) u Članu 6. navodi pravo na pravično suđenje pri svakom utvrđivanju građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe. U istom članu, stav 3. tačka c. Konvencija nalaže da se osigura besplatna pravna pomoć licima optuženim za krivično djelo kada nisu u mogućnosti da istu plate i kada to interesi pravde zahtijevaju.²

Ovaj dio Konvencije predstavlja najznačajniji evropski pravni izvor besplatne pravne pomoći i temelj je demokratizacije i humanizacije pravnih sistema širom Evrope.

Kako Konvencija izričito ne propisuje pravo na besplatnu pravnu pomoć u građanskim sporovima, Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu Sud) je u nekoliko značajnih odluka zauzeo precizan stav u vezi sa ovim pitanjem te tako obavezao države potpisnice Konvencije da osiguraju besplatnu pravnu pomoć kada je to neophodno za djelotvorniju zaštitu građanskih prava. Stav Suda je da nije dovoljno da pravo na sud samo postoji kao takvo - ono mora biti i djelotvorno.³ U tom smislu se kao poseban izvor evropskog prava za građanske sporove prvenstveno primjenjuje odluka Suda u slučaju Airey v. Irleand od 11.9.1979. godine kada je utvrđena obaveza država potpisnica Konvencije da obezbijede besplatnu pravnu pomoć u svakom sporu koji se tiče građanskih prava, a ukoliko se pokaže da je takva pomoć potrebna za efikasan pristup sudu, kako zbog toga što je pravno zastupanje neophodno, tako i zbog složenosti svakog konkretnog predmeta.⁴

Dakle, institut besplatne pravne pomoći u Evropi je formalno utemeljen Članom 6. Konvencije, a naknadno je nadograđivan praksom Evropskog suda za ljudska prava čije se odluke tretiraju kao obavezujuće pravo te različitim aktima i preporukama Vijeća Evrope sa ciljem osiguravanja prava svakog čovjeka na djelotvoran pristup sudu.⁵ Kako ne bi uskratile ovo pravo svojim građanima, države širom svijeta su pojedinačno, svaka za sebe, razvijale različite modele

---

² Ibidem, str. 88. – 89.

³ Gilles, D., Izvodi iz sudske prakse, Savjet / Vijeće Evrope, Sarajevo: Studis 2002., str. 161.-162.

⁴ Vidjeti presudu Airey protiv Irske od 11.9.1979.g., stav 26. Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava 1, Savjet / Vijeće Evrope, Fond Otvoreno Društvo BiH; Colpi, Sarajevo: Grafičar promet 2001., str. 468. – 470.

⁵ Vidjeti "Recommendation No (81) 7 on measures facilitating access to justice" usvojenu 14.5.1981.g. dostupnu na web stranici www.coe.int

pružanja pravne pomoći u skladu sa svojim državnim uređenjem, a uglavnom rukovođeni finansijskim mogućnostima. Finansijska struktura u praksi ima veliki značaj jer ona zapravo determinira način i obim pružanja pomoći korisnicima te određuje prioritete među njima.

Preliminarni vodič Vijeća Evrope koji tretira najbolju praksu pružanja pravne pomoći kao primjere navodi Englesku i Wales koje su zbog nedostatka sredstava za besplatnu pravnu pomoć odredile da se pomoć neće pružati u slučajevima sporova oko međe, prenosa vlasništva, sastavljanja testamenta itd.⁶ Ipak, želeći osigurati efikasan sistem pomoći, Engleska i Wales su razvile čitav niz općih i specijaliziranih jedinica za pružanje pravne pomoći. Sa ciljem potpunog iskoristavanja kapaciteta oformljen je Pravni servis koji objedinjuje, koordinira i usklađuje rad svih savjetodavnih ureda za građane, pravnih centara i lokalnih vijeća uspostavljenih u ovu svrhu. Tako danas, u zavisnosti od potreba građana i složenosti pravnih pitanja, Pravni servis pruža usluge putem telefonske linije za pomoć, internet stranice, interaktivne digitalne televizije, ali i putem mreže savjetodavnih ureda.⁷

Vodič dalje navodi primjer Austrije gdje obaveza pružanja usluga besplatne pravne pomoći pripada advokatima koje imenuje Advokatska komora. Država godišnje plaća paušalni iznos Komori, a od tog novca se plaća socijalno osiguranje advokata. Ipak, ukoliko advokat uspije u parnici, on ima pravo ispostaviti račun suprotnoj strani za naknadu troškova. U prilog tvrdnji da finansijski aspekt ima jednu od ključnih uloga u sistemu govori i činjenica da se u Austriji finansijska podobnost korisnika usluga pomoći procjenjuje veoma strogo pa npr. dokazi na kojima se temelji tvrdnja o finansijskoj nepodobnosti ne mogu biti stariji od 4 sedmice.⁸

Vodič navodi i primjer Belgije gdje pravnu pomoć pružaju specijalizirana tijela finansirana od strane države prema veoma strogim kriterijima. Pravna pomoć je podijeljena na primarnu koja podrazumijeva informisanje, upućivanje i davanje pravnih savjeta fizičkim i pravnim licima i sekundarnu koja uključuje detaljno analiziranje predmeta i pravno zastupanje pred sudovima i drugim institucijama. Pravnu pomoć, koja može biti potpuno ili djelimično besplatna,

---

⁶ Vidjeti "Legal Aid Best Practice – Preliminary Draft Guide", Council of Europe, Strasbourg 2002., dostupan na web stranici: www.coe.int

⁷ Vidjeti više na web stranici: www.communitylegaladvice.org.uk

⁸ Više o različitim praksama pružanja pravne pomoći vidjeti na web stranici: www.coe.int, "Legal Aid Best Practice – Preliminary Draft Guide", Council of Europe, Strasbourg 2002.

uživaju svi građani koji mogu dokazati slab materijalni položaj. Belgijski, ali i mnogi drugi modeli pružanja pomoći, uključuju naknadni povrat novca, zbog čega se i nakon pružene pravne pomoći nastavlja ispitivati imovinsko stanje korisnika.⁹

Kao što vidimo, različiti su sistemi pružanja besplatne pravne pomoći i još uvijek se niti jedan ne izdvaja i ne preporučuje kao model onim državama koje do sada nisu izgradile vlastiti. Sam institut je još uvijek u razvoju. Zemlje koje već dugo pružaju pravnu pomoć siromašnim građanima, prateći i poštivajući praksu Evropskog suda, preporuke Vijeća Evrope te analizirajući uporedne sisteme i društvene tokove, svoje sisteme neprekidno nadograđuju i unapređuju. Tako danas pored opće pravne pomoći, u zemljama gdje je uočena tendencija porasta npr. slučajeva nasilja u porodici, osnivaju se centri za pružanje specijalizirane pravne pomoći, u ovom slučaju centri za pružanje pravne pomoći žrtvama nasilja u porodici. To znači da se ovaj institut, započet sa pravom na obaveznu odbranu i siromaškim pravom u krivičnom postupku, razvijao i širio na druge vrste postupaka. Pored toga, krug korisnika se od optuženih lica u krivičnom postupku proširio na sve građane slabog imovnog stanja koji si ne mogu priuštiti usluge advokata, a krug pružaoca usluga pomoći se od advokata proširio na opće i specijalizirane vladine i nevladine organizacije. Dobrovoljnost pružanja pravne pomoći države svojim građanima je već poprimila formu obaveznosti i u dobro organizovanim evropskim zemljama problem pravne pomoći danas se svodi na problem ispitivanja i jačanja kvalitete pružanja ovih usluga.

III. Izvori i praksa u Bosni i Hercegovini

Ustav Bosne i Hercegovine, Član 2., sadržava odredbe o ljudskim pravima i temeljnim slobodama koje su zagarantovane građanima Bosne i Hercegovine. Stav 2. ovog člana propisuje da se prava i slobode određene u Konvenciji, kao i njezini protokoli direktno primjenjuju u BiH i imaju prvenstvo u odnosu na sve druge zakone. Pored toga, u popisu zaštićenih prava u Ustavu BiH eksplicitno se navodi pravo na pravično suđenje u građanskim i krivičnim predmetima.¹⁰

Prepoznavajući nužnost uvođenja besplatne pravne pomoći u pravosudni sistem Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara je u decembru 2008. godine sačinilo Prijedlog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Radi se o prijedlogu okvirnog

---

⁹ Više o različitim praksama pružanja pravne pomoći u svijetu vidjeti na web stranici: www.ptla.org/international

¹⁰ Zbirka ustava Bosne i Hercegovine, Službeni list Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1997., str. 13. -14.

zakona u skladu sa čijim odredbama bi Federacija Bosne i Hercegovine i njeni kantoni, Republika Srpska i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine donijeli, odnosno uskladili postojeće propise o pravnoj pomoći. Građanima Bosne i Hercegovine je najvažnije to da prijedlog ovog zakona pravo na besplatnu pravnu pomoć određuje dosta široko i propisuje da se pravna pomoć ostvaruje kao pravo na opšte informacije o pravima i obavezama, na pravne savjete i pomoć u popunjavanju obrazaca, pomoć u sastavljanju svih vrsta pismena, zastupanje pred organima uprave i institucijama, zastupanje pred sudom u građanskim, odnosno odbrana u krivičnim predmetima, pomoć pri sačinjavanju apelacija te pomoć u postupcima medijacije kao načina mirnog rješavanja sporova. Pored toga što precizno propisuje ko sve može biti korisnik pomoći te uslove pod kojima će se odobriti pravo na pomoć, Zakon jasno precizira i to koji subjekti mogu pružati besplatnu pravnu pomoć.¹¹

U praktičnom smislu, primjena ovog Zakona značajno bi ovisila od volje nižih nivoa vlasti koji bi bili zaduženi za uspostavljanje institucija u čijoj nadležnosti bi bila obaveza pružanja pravne pomoći korisnicima, a u obimu i oblicima predviđenim Zakonom. Ipak, obaveza donošenja i usklađivanja već postojećih zakona u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu zakona na državnom nivou je već sama po sebi veliki korak naprijed. S obzirom da Zakon propisuje minimum prava koja se drugim zakonima i propisima ne mogu umanjivati, primjena istog bi, u idealnim okolnostima, uvela i izjednačila praksu, odnosno harmonizirala standarde pružanja pravne pomoći na teritoriji čitave BiH, a u širem kontekstu i ujednačila pravi položaj građana Bosne i Hercegovine u pogledu ostvarivanja prava na pravnu pomoć.

Prijedlog ovog Zakona je ušao u parlamentarnu proceduru u januaru 2009. godine, a kao vrijeme i mjesto neusvajanja istog bilježi se 27. sjednica Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH održana 26.3.2009. godine.¹² Tako, uprkos višegodišnjim preporukama proizašlim iz mnogih analiza, izvještaja, strategija¹³ i drugih dokumenata pisanih sa ciljem jačanja pravne države i borbe protiv siromaštva, zbog nepostojanja entitetske većine na pomenutoj sjednici, Bosna i

---

¹¹ Vidjeti više: Prijedlog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći Bosne i Hercegovine dostupan na web stranici: www.parlament.ba

¹² Vidjeti više: Transkript 27. sjednice Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH održane 26.3.2009. g. Transkript je dostupan na web stranici www.parlament.ba

¹³ Vidjeti: Strategija za reformu sektora pravde u BiH za razdoblje od 2008. do 2012. godine, 2006, str. 33., 71.; Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, strategija je dostupna na web stranici: www.mpr.gov.ba.

Hercegovina još uvijek nema okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći kao temeljni garant za jednak pristup sudu i pravdi svim njenim građanima.

U međuvremenu, poštujući Ustav i međunarodne pravne standarde, principe jednakosti i nediskriminacije građana po bilo kojoj osnovi, vodeći računa o ugroženim, marginalizovanim i socijalno isključenim građanima, a u nastojanju da osiguraju jednak pristup pravdi za sve, Brčko Distrikt BiH, Republika Srpska i pojedini kantoni u Federaciji BiH (Zeničko-dobojski, Tuzlanski i Zapadnohercegovački kanton) su usvojili Zakone na temelju kojih su otvorili Kancelarije / Urede za besplatnu pravnu pomoć u kojima građani slabog imovnog stanja mogu da zatraže stručnu pravnu pomoć kako u građanskim, tako i u krivičnim predmetima.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

Pravo na besplatnu pravnu pomoć u krivičnim i građanskim pravnim stvarima stanovnicima Brčko Distrikta izričito garantuje Član 16. Statuta Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, dok Član 69. Statuta predviđa postojanje Kancelarije za pravnu pomoć kao potpuno nezavisne institucije u okviru pravosudnog sistema Brčko Distrikta.¹⁴ Ova Kancelarija je osnovana posebnim Zakonom u svrhu pružanja pravne pomoći građanima slabog imovnog stanja, a sa ciljem omogućavanja građanima Brčko Distrikta da ostvare pravo na jednak pristup pravdi i pravu na pravično suđenje.¹⁵ Pravna pomoć koju Kancelarija osigurava između ostalog podrazumijeva pružanje pravnih savjeta i zastupanje građana Distrikta slabog imovnog stanja pred Osnovnim i Apelacionim sudom te pred Tužilaštvom Brčko Distrikta. U pogledu sadržaja prava na pravnu pomoć ovaj Zakon bi bio u skladu sa gore pomenutim prijedlogom Zakona na državnom nivou. Karakteristično samo za Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine jeste to da o zahtjevu za pravnu pomoć u parničnom i drugim postupcima odlučuje predsjednik Osnovnog suda Brčko Distrikta, zapravo predsjednik suda, sudija ili vijeće u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Brčko Distrikta¹⁶ kada je u pitanju krivični postupak, odnosno zastupanje pred Tuži-

---

¹⁴ Statut Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine" br. 17/08 i 39/09)

¹⁵ Zakon o Kancelariji za pravnu pomoć Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine" broj 19/07)

¹⁶ Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine" br. 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08 i 17/09)

laštvom. O zahtjevu za ostvarivanje prava na pravnu pomoć u upravnom postupku odlučuje direktor Kancelarije. Odluka se donosi u skladu sa finansijskim kriterijem koji je precizno propisan Članom 14. Zakona.¹⁷ Kako je Kancelarija prvobitno oformljena već 2001. godine, s pravom možemo reći da su građani Brčko Distrikta sa povlasticom prvog institucionalnog rješenja pitanja besplatne pravne pomoći siromašnim kategorijama stanovništva već duže vrijeme u povoljnijem pravnom položaju u odnosu na ostale građane Bosne i Hercegovine.

Republika Srpska

Republika Srpska je Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske koji se primjenjuje od 1. jula 2009. godine cjelovito riješila sistem pružanja pravne pomoći građanima slabog imovnog stanja. Prema Zakonu, nadležni organ za pružanje pomoći je Centar za pružanje besplatne pravne pomoći koji se nalazi u okviru Ministarstva pravde Republike Srpske. Centar, koji prema Zakonu ima obavezu pružanja pravne pomoći korisnicima, svoja će sjedišta imati prema sjedištu pet okružnih sudova u Republici Srpskoj, a sa ciljem da se svim građanima Republike Srpske osigura pravna pomoć u najbližoj kancelariji. Do sada su otvorena sjedišta Centra u Banjoj Luci i Doboju, a započet je postupak formiranja kancelarija u Bijeljini, Istočnom Sarajevu i Trebinju.¹⁸ Sadržajno, pravna pomoć koju Zakon garantira također je u skladu sa navedenim prijedlogom zakona na državnom nivou. Zakon precizno propisuje ko može biti korisnik prava na besplatnu pravnu pomoć, kao i uslove i način ostvarivanja tog prava. Zahtjev za ostvarivanje prava na pomoć podnosi se Centru na posebno propisanom obrascu, uz priložene dokaze o ispunjavanju uslova koji su također precizno propisani.¹⁹

Federacija Bosne i Hercegovine

Kada je Federacija Bosne i Hercegovine u pitanju, za početak treba reći da dva najvažnija procesna zakona u Federaciji izričito pružaju uporište za učešće predstavnika ureda za besplatnu pravnu pomoć u

---

¹⁷ Više o radu Kancelarije za besplatnu pravnu pomoć Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine dostupno na web stranici: www.kppbd.ba

¹⁸ Više informacija o radu Centra dostupno na web stranici: www.mpr-centar.org

¹⁹ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske ("Službene novine Republike Srpske" broj 120/08)

postupcima pred sudom. Tako Član 301. Zakona o parničnom postupku FBiH propisuje da "punomoćnik može biti advokat, advokatsko društvo ili uposlenik službe za besplatnu pravnu pomoć"²⁰, dok Član 53. Zakona o krivičnom postupku FBiH propisuje da se u krivičnom postupku za "branitelja može uzeti advokat pod uvjetima koji su propisani Zakonom o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine, pravni zastupnici kantonalnih, kao i federalnih institucija (zavoda / kancelarija za pravnu pomoć) koji imaju položen pravosudni ispit i najmanje tri godine radnog iskustva na pravnim poslovima."²¹

Siromašnim građanima FBiH ove zakonske pretpostavke ništa ne znače ukoliko nisu nastanjeni na području gore spomenuta tri kantona zbog čega je, u odsutnosti potrebne pravne pomoći, njihovo pravo na efikasan pristup sudu znatno ograničeno. Tako npr. siromašni i neuki građanin Srednjobosanskog kantona koji se nađe pred sudom i koji shvati ili mu bude ukazano da zbog složenosti pravne procedure jednostavno nema dovoljno znanja da pravilno i efikasno štiti svoja prava, nema kome da se obrati za pomoć. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine u Izvještaju o provođenju Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini iz aprila 2009. godine navodi, između ostalog, da je iz Ministarstva pravosuđa i uprave Srednjobosanskog kantona dobivena obavijest da centar za pružanje pravne pomoći građanima slabog imovnog stanja u ovom kantonu nije utemeljen niti će se u toku izvještajne godine poduzimati aktivnosti oko njegovog utemeljenja.²² Srednjobosanski kanton nije jedini koji se u Izvještaju pominje u ovakvom kontekstu. Zapravo, od ukupno deset samo gore navedena tri kantona su donijela zakone na temelju kojih su obezbijedili besplatnu pravnu pomoć svojim građanima.

Kantonalni zavod za pravnu pomoć Zeničko-dobojskog kantona osnovan Zakonom o kantonalnom zavodu za pravnu pomoć²³ počeo je sa

---

²⁰ Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" br. 53/03, 73/05 i 19/06)

²¹ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09 i 12/10)

²² Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine (2009), Izvještaj o provedbi Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini. Izvještaj je dostupan na web stranici: www.mpr.gov.ba

²³ Zakon o Kantonalnom zavodu za pravnu pomoć Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" broj 5/05)

radom u novembru 2005. godine. Prvi izvještaji o radu ovog Zavoda pokazivali su da su se uposlenici Zavoda najviše bavili radnim sporovima, sporovima imovinsko pravnog karaktera i brakorazvodnim parnicama. Prema Zakonu o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave²⁴ kojim je ovaj Zavod organiziran kao samostalna kantonalna organizacija, Zavod obavlja poslove davanja usluga isključivo osobama slabog imovnog stanja u vidu davanja pravnih savjeta, sastavljanja različitih podnesaka (tužbe, molbe, zahtjevi, predstavke, prigovori, žalbe i dr.), sastavljanja isprava, zastupanja stranaka u svim parničnim, upravnim i ostalim postupcima pred sudovima i ostalim organima Zeničko-dobojskog kantona, odbrana i zastupanje u krivičnim postupcima te pružanje drugih oblika pravne pomoći fizičkim licima kako bi se zaštitila njihova prava i interesi.

Zapadnohercegovački kanton / županija je drugi po redu koji je usvojio Zakon o županijskom zavodu za pravnu pomoć²⁵ na području Federacije. Ovim Zakonom se osniva Zavod i uređuju pitanja od značaja za njegov rad. Zakon je donešen u martu 2008. godine, a samo nekoliko mjeseci kasnije Zavod je počeo sa radom. Obim pravne pomoći koju Zavod pruža građanima ne razlikuje se od onog koji uživaju građani Zeničko-dobojskog kantona. I ovim Zakonom se uspostavlja sistem kojim se građanima slabog imovnog stanja obezbjeđuje pravna pomoć kako bi se zaštitila njihova prava i interesi, a način i uslovi pružanja pravne pomoći uređeni su posebnim Pravilnikom.

Tuzlanski kanton je također 2008. godine donio Zakon o pružanju pravne pomoći.²⁶ Ovim Zakonom se reguliše rad Kantonalnog zavoda za pružanje pravne pomoći koji je osnovan i čija nadležnost je utvrđena Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave Tuzlanskog kantona.²⁷ Međutim, kancelarija Kantonalnog zavoda za pružanje pravne pomoći Tuzlanskog kantona oformljena je tek u januaru 2010. godine kada je Zavod zvanično i počeo sa radom.

---

²⁴ Zakon o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" broj 13/08)

²⁵ Zakon o Županijskom zavodu za pravnu pomoć ("Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke" br. 5/08 i 4/09)

²⁶ Zakon o pružanju pravne pomoći Tuzlanskog kantona ("Službene novine Tuzlanskog kantona" broj 10/08)

²⁷ Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Tuzlanskog kantona ("Službene novine Tuzlanskog kantona" br. 17/00, 3/01, 12/03, 10/05 i 3/08)

Zeničko-dobojski, Tuzlanski i Zapadnohercegovački kanton Federacije Bosne i Hercegovine osnovali su kantonalne zavode za besplatnu pravnu pomoć kao samostalne upravne organizacije. Zavodi se finansiraju iz budžeta, a za svoj rad odgovaraju vladama kantona. Korisnici pravne pomoći koju zavodi pružaju su građani slabog imovnog stanja koji imaju prebivalište na području kantona. Pored davanja pravnih savjeta, pružanja pomoći kod ispunjavanja obrazaca, sastavljanja podnesaka te preduzimanja drugih radnji sa ciljem zaštite prava i interesa korisnika usluga, Zavodi pružaju pravnu pomoć, zastupaju i brane pred općinskim i kantonalnim sudovima, tužilaštvima kao i drugim institucijama sa područja njihovih kantona, a samo izuzetno i pred institucijama u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Ako uzmemo u obzir da je svrha sistema pružanja besplatne pravne pomoći da se građanima slabog imovnog stanja osigura jednak i djelotvoran pristup sudu i drugim institucijama pred kojima štite i ostvaruju svoja prava, onda generalno možemo reći da svi zakoni donešeni na području Bosne i Hercegovine sa ciljem reguliranja pravne pomoći uveliko ostvaruju ovu svrhu. Neujednačenost prakse i zakonskih rješenja, koji uvijek vode neravnopravnosti, uglavnom se odnose na definiranje pojma "slabo imovno stanje", na način na koji se podnosi zahtjev za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć te na uslove, odnosno kriterije prema kojima se ona odobrava. S tim u vezi, usvajanje okvirnog zakona na državnom nivou bi dovelo do usklađivanja ovih kriterija, uspostavljanja jedinstvenih standarda u smislu uslova i kvalitete pružanja usluga, odnosno harmonizacije cjelokupnog sistema.

Pored gore ponuđenih rješenja, na lokalnom nivou, dio građana Bosne i Hercegovine institut besplatne pravne pomoći poznaju kroz rad službi za besplatnu pravnu pomoć pojedinih općina u kojima lokalno stanovništvo slabog imovnog stanja može ostvariti pomoć u vidu pravnih savjeta ili sastavljanja zahtjeva, molbi, žalbi i drugih podnesaka, ali samo u vezi sa poslovima iz nadležnosti tih općina. Na ovaj način općine smanjuju rizik neefikasnosti, odnosno neekonomičnosti postupaka koje građani vode pred njihovim organima, istovremeno jačajući povjerenje građana u njihov rad.²⁸

Imajući u vidu cjelokupnu situaciju u našoj zemlji u pogledu složenog i u mnogo čemu neefikasnog državnog aparata, nije iznenađujuće da besplatna

---

²⁸ Više o pružanju pravne pomoći od strane općinskih službi na primjeru Općine Stari grad Sarajevo na web adresi: www.starigrad.ba

pravna pomoć, kao vid pomoći najugroženijim kategorijama stanovništva, ponajprije zavisi od mjesta prebivališta. Također nije iznenađujuće ni to da je u Bosni i Hercegovini nevladin sektor puno više uradio na rješavanju ovog pitanja nego oni čija je to formalno bila obaveza.

Kao pozitivan primjer pružanja besplatne pravne pomoći građanima slabog imovnog stanja svakako treba izdvojiti Udruženje “Vaša prava BiH” koje djeluje na području čitave BiH i predstavlja najveću i najefikasniju organizaciju za pružanje besplatne pravne pomoći u regiji. Kao prioriteta za korištenje usluga Udruženja određeni su sljedeći korisnici: izbjeglice iz BiH, izbjeglice iz drugih zemalja koje borave u BiH, tražitelji azila, raseljena lica, povratnici, domaće ugroženo stanovništvo (korisnici socijalne pomoći, civilne žrtve rata, invalidi, nezaposlene osobe, penzioneri, zaposlene osobe čija su prava iz radnog odnosa povrijeđena), djeca bez roditeljskog staranja, žrtve trgovine ljudima, pripadnici manjina i osobe bez državljanstva. Udruženje pruža različite oblike pravne pomoći svojim korisnicima, od davanja odgovora na kratke upite do opsežnije pomoći uključujući pravno zastupanje u svim pravnim poljima, izuzev krivičnog prava. Pravna pomoć se pruža kroz besplatno pravno savjetovanje i kroz zastupanje.²⁹

Pored Udruženja “Vaša prava” i nekih drugih, manjih nevladinih organizacija, aktivnosti pružanja besplatne pravne pomoći Pravne službe Helsinškog komiteta za ljudska prava u BiH također su od velikog značaja, iako se iste nužno ne odnose na pomoć samo siromašnim kategorijama stanovništva. Zastupanje pred sudom od strane ove Službe, vršenje monitoringa rada sudova i organa uprave te pisanje preporuka i urgencija sa ciljem poticanja efikasnijeg odnosa prema predmetima svakako doprinosi smanjenju povreda ljudskih prava.

Doprinos nevladinih organizacija u smislu pružanja besplatne pravne pomoći u BiH je veoma značajan jer, kao što vidimo, u mnogim njenim krajevima predstavlja jedinu mogućnost siromašnim građanima da se obrate pravnim stručnjacima. Međutim, čak i ako zanemarimo lične receptore i samo uzmemo u obzir podatke iz posljednjeg Izvještaja razvojnog programa Ujedinjenih naroda u BiH³⁰ koji pokazuju da svako peto domaćinstvo u BiH živi ispod granice siromaštva, lako ćemo zaključiti da aktivnosti nevladinih organizacija ne mogu biti dovoljne da odgovore na sve zahtjeve onih koji pravnu pomoć trebaju, odnosno ne mogu nadomjestiti odsustvo formalno organizirane pravne pomoći neophodno potrebne siromašnim građanima. Osim toga, treba naglasiti da glavna

---

²⁹ Više informacija o radu Udruženja dostupno na web stranici: www.vasaprava.org

³⁰ UNDP, Razvojni program Ujedinjenih nacija (2009.), “Izvještaj o humanom razvoju za Bosnu i Hercegovinu 2009”. Izvještaj je dostupan na web stranici: www.undp.ba

obaveza za unapređivanje i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ipak pada na teret države i da pravna država mora iznaći mehanizme da obezbijedi jednake šanse za sve.

IV. Analiza problema

U siromašnom i neobrazovanom društvu kakvo imamo u Bosni i Hercegovini gdje je cijena kvalitetnog pravnog zastupanja pred sudom izuzetno visoka u odnosu na prosječna primanja građana, afirmacija raspravnog načela koja je otpočela reformom iz 2003. godine značajno dovodi u pitanje "pravo na pravično suđenje". Ovdje se nameće pitanje da li je uopće moguće ostvariti pravično suđenje u građanskoj parnici u uslovima u kojima s jedne strane imamo situirane, dobrostojeće građane sa mnogo novca koji mogu sebi priuštiti najbolje advokate i platiti im onoliko koliko je to dovoljno da se posvete samo njihovim predmetima, dok s druge strane imamo neuke i siromašne građane bez pravnog znanja, sa niskim stepenom spoznaje o vlastitim pravima i bez novca da plate usluge pravnih zastupnika. Iz veoma jasne nejednakosti očigledno proizilazi da jačanje raspravnog načela ne samo da otežava utvrđivanje materijalne istine već bitno favorizira ekonomski jaču stranu ili stranu koja ima veći nivo pravnog znanja. U ovogodišnjem Izvještaju o rezultatima aktivnosti Institucija ombudsmana u Bosni i Hercegovini predlaže da se, sa aspekta ljudskih prava, izvrši sveobuhvatna analiza generalnog stanja u oblasti pravosuđa kojom bi bilo obuhvaćeno pitanje efikasnosti sudske zaštite u uslovima kada su doneseni novi reformski zakoni, a da nije osigurana efikasna pravna pomoć, posebno neukim i siromašnim građanima.³¹

Prema Kodeksu advokatske etike FBiH³² advokat može odbiti pružanje pravne pomoći zbog ličnog uvjerenja da takav predmet ne može sa uspjehom zastupati. Praksa ipak govori da je prezauzetost isprika koju građani najčešće čuju prilikom odbijanja advokata da rade na predmetima male materijalne vrijednosti. Međutim, bez obzira na vrijednost spora, ovdje može da se radi o vrlo ozbiljnim povredama prava kao što su npr. prava iz radnog odnosa, ugrožavanje socijalnih prava, porodična i druga prava za čiju zaštitu pred sudom je nužno stručno pravno znanje.

---

³¹ Institucija ombudsmana / ombudsmana za ljudska prava, "Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine (2010.)". Izvještaj je dostupan na web adresi: www.ombudsmen.gov.ba

³² Kodeks advokatske etike advokata FBiH dostupan na web stranici: www.advokombih.ba

Izveštaj o aktivnostima Helsinškog komiteta za ljudska prava za prošlu godinu govori da se najveći broj novozaprimljenih zahtjeva za pravnu pomoć u predmetima pred sudom odnosi na predmete pokrenute zbog kršenja prava iz radnog odnosa.³³ Praksa pokazuje da su povrede prava iz radnog odnosa, kao što su otkazi ugovora o radu, neisplaćivanje zarađenih plaća, uplata doprinosa, isplata otpremnina i druga prava iz radnog odnosa najčešći predmeti zahtjeva za pravnu pomoć. Kod ovakvih problema građani uglavnom znaju da nije pravedno nešto što im se događa, ali ne znaju tačno koje njihovo pravo je povrijeđeno niti šta treba da urade. Uz valjano pravno savjetovanje neki od navedenih problema svakako bi mogli biti riješeni bez pokretanja postupka pred sudom, odnosno kroz podnošenje Zahtjeva za zaštitu prava iz radnog odnosa ili samo Opomenom pred tužbu ili na neki od mirnih načina rješavanja spora. Za poduzimanje bilo koje radnje u cilju ostvarivanja pravne zaštite kod radnih sporova neophodno je pravno znanje.

Međutim, obespravljani radnici nisu jedina kategorija koja je ugrožena ovim nedostacima. Tu su još siromašni, dugotrajno nezaposleni građani koji, nakon što dobiju odbijenicu aplikacije za posao, jednostavno nemaju kome da se obrate kako bi valjano preispitali pravilnost provedenog postupka u kojem posao dobije uvijek neko drugi. U posljednjem Izveštaju Pravne službe Helsinškog komiteta za ljudska prava između ostalog stoji i to da se dio prijava o povredi prava koje je služba zaprimila odnosi i na postupke zapošljavanja, a po objavljenim konkursima. Kao problem izveštaj konstatuje to da se konkursi kod državnih institucija prilagođavaju onima koji su unaprijed određeni da budu primljeni.³⁴ Zatim su tu i samohrane majke, penzioneri, lica sa posebnim potrebama, invalidi i sva druga lica koja su usljed loših imovinskih prilika i nekih drugih posebnih okolnosti najčešće teško diskriminirana, marginalizirana i tako potpuno isključena iz svih društvenih tokova. Također, nikako ne bismo smjeli zaboraviti žrtve nasilja u porodici (fizičkog i psihičkog zlostavljanja), koje uglavnom zbog limitiranog pristupa pravosudnim organima (nezaposlenost, invaliditet i dr.) ostaju nezaštićene i podvrgnute dugotrajnom nasilju koje najčešće završava tragičnim posljedicama po žrtvu.

---

³³ Hchr BH, Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini (2009.) "Izveštaj o aktivnostima Helsinškog komiteta za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za period januar - decembar 2009. godine". Izveštaj je dostupan na web adresi: www.bh-hchr.org

³⁴ Hchr BH, Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini (2009.) "Izveštaj o radu Pravne službe Helsinškog komiteta za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za period 1.1.2009. - 31.12.2009." Izveštaj pod brojem 09A-02/2010 je dostupan na web adresi: www.bh-hchr.org

Sistem besplatne pravne pomoći bi morao svim ovim kategorijama stanovništva pružiti priliku da na jednostavan način formaliziraju svoje pokušaje da ostvare ili zaštite određena prava te poprave svoj položaj u društvu.

Pored toga što je očigledno da se prava mnogih građana ove zemlje bezobzirno zanemaruju, očigledno je i to da nedostatak cjelovito uređenog sistema besplatne pravne pomoći utiče i na nekontrolisano i neopravdano rasipanje budžetskih sredstava zbog čega je država, odnosno društvo, višestruko na gubitku.

U građansko-pravnom smislu odsustvo pravne pomoći u okviru koje bi se građani slabog imovnog stanja mogli informisati o svojim pravima, savjetovati o načinima ostvarivanja pravne zaštite, valjano sastaviti bilo koju predstavku te imati podršku kod zastupanja pred sudom, ne samo da podstiče neefikasnost pravosuđa koje mora da vraća podneske na uređivanje, ispravku i dopunu, odbacuje ili predmete okončava negativno za pravno neuku stranku, a u skladu sa ponuđenim sadržajem, već podupire siromaštvo i nepovjerenje građana u vladavinu zakona i pravnu državu.

To dovodi do toga da su građani naše zemlje usljed pravnog neznanja, siromaštva i općeg nepovjerenja u instrumente za ostvarivanje pravne zaštite nerijetko obeshrabreni da uopće pokrenu postupak pred sudom. Pravna služba Helsinškog komiteta za ljudska prava u svom posljednjem izvještaju izražava zabrinutost pojavama da veći broj podnositelja prijave, koji bi se odlučili da vode „građanske parnice“, nije u finansijskoj mogućnosti da to učini, radi čega gube prava koja su im zakonima utvrđena.³⁵ Oni građani koji se pak usude pokrenuti postupak dužni su iznijeti sve činjenice na kojima zasnivaju svoje zahtjeve i izvoditi dokaze kojima se utvrđuju te činjenice. Ako u postupak ulaze bez ikakve pravne pomoći, nakon dopisivanja sa sudom, ispravki i dopuna, nakon mnoštva odgoda, odlaganja i nastavljanja ročišta, dolaze u poziciju krajnje nemoći u kojoj najčešće dovode u pitanje ispravnost rada sudova. Neukoj stranci je pojam vještaka potpuno nepoznat i dolazak pred sudiju sa rukom u gipsu takva stranka smatra sasvim jasnim i dovoljnim dokazom koji će podržati npr. zahtjev za naknadu štete. Pored toga što stranke nemaju dovoljno znanja da efikasno vode postupak, one se ne mogu ravnopravno uključiti niti u pregovore o nagodbi. Ovakvi postupci u pravilu traju veoma dugo.

Učešće pravno obrazovanih lica u postupku vodilo bi ne samo ostvarivanju prava na pravično suđenje kroz jednakost stranaka već i ekonomičnosti, odnosno efikasnosti svakog postupka pojedinačno. Profesionalno zastupanje od strane

---

³⁵ Ibidem.

pravnih zastupnika koji rade za redovnu mjesečnu plaću, bez obzira na broj sastavljenih podnesaka ili izlazaka na ročište, više je nego dobra pretpostavka za vođenje postupaka kvalitetno, bez odugovlačenja i sa što manje troškova. Ujedno, na ovaj način se otvaraju vrata sistemskoj podršci alternativnim načinima rješavanja sporova, a sve to zajedno vodi ka povećanju efikasnosti pravosudnog sistema uopšte.

U krivično-pravnom smislu možemo reći da je pitanje pravne pomoći prilično dobro riješeno Zakonom. Zakon o krivičnom postupku predviđa slučajeve kada osumnjičeni, odnosno optuženi mora da ima branitelja (obavezna odbrana) te slučajeve u kojima sud postavlja branitelja zbog slabog imovnog stanja. Tako, u Zakonom propisanim slučajevima, osumnjičeni, odnosno optuženi ima priliku da sa liste advokata koju sud predočava sam izabere branitelja čiji troškovi padaju na teret budžetskih sredstava suda. Ovim je u potpunosti ispoštovan Član 6. Evropske konvencije. Ipak, ovakvoj odbrani po službenoj dužnosti se često zamjera neopravdano razvlačenje postupka i ulaganje podnesaka koji, uzevši u obzir konačni ishod postupka, nisu bili nužni, a sve sa ciljem naplate usluga, čime se dovodi u pitanje svrha i efikasnost takve pravne pomoći. Osim toga, činjenica da u vremenu opće recesije mnogi advokati koji su imenovani da brane po službenoj dužnosti, zbog nedostatka sredstava u sudovima, svoju uslugu naplaćuju sa višemjesečnim ili čak višegodišnjim zakašnjenjem za rezultat može da ima lošu motiviranost, odnosno lošu odbranu osobama koje nisu u mogućnosti sebi priuštiti adekvatnu pravnu zaštitu.³⁶ Tako i kod primjene veoma široko postavljene prava na odbranu, besplatna pravna pomoć nudi određene prednosti. Ona omogućava pravnim zastupnicima koji rade za redovnu mjesečnu plaću da budu birani i postavljeni kao branioci u krivičnim predmetima, pri čemu navedene zamjerke nemaju nikakav značaj, a zbog čega se kvalitet zastupanja u krivičnom postupku podiže na viši nivo.

Konačno, pored jačanja kvalitete i efikasnosti odbrane u krivičnim predmetima, besplatna pravna pomoć nudi veliku uštedu budžetskih sredstava. Radi se o novcu koji bi mogao biti preusmjeren tamo gdje je najpotrebniji. Ušteda nije prioritet i ne smije ići na štetu uživalaca prava na odbranu. Međutim, ako je ona rezultat sistema koji omogućava efikasniju i kvalitetniju odbranu u krivičnom postupku onda je svakako treba naglasiti.

---

³⁶ Sali -Terzic,S., Mijan, Z., Bicakcic,E., Gradincic - Alkalaj, A., Popovic, D.; Studija kompatibilnosti zakona i prakse Bosne i Hercegovine sa zahtjevima Evropske konvencije o ljudskim pravima, Savjet / Vijeće Europe, Sarajevo 2006., str. 178. Integralni tekst Studije je dostupan web stranici ureda Vijeća Evrope u Sarajevu: www.coe.ba

Dakle, osim što podupire siromaštvo i stavlja građane u neravnopravan položaj, nepostojanje besplatne pravne pomoći značajno dovodi u pitanje efikasnost i ekonomičnost pravosuđa, kvalitet zastupanja u građanskim pravnim stvarima, kvalitet odbrane u krivičnim stvarima te ostavlja prostor u kojem bi siromašni građani mogli višestruko da trpe zbog nemogućnosti angažovanja advokata radi zaštite svojih prava i interesa.

Iz svega navedenog je vidljivo da država nema sluha da sistemski riješi ovo pitanje. Međutim, potpuno je zabrinjavajuće da akademska zajednica na čelu sa pravnom elitom Bosne i Hercegovine ne čini pretjerane napore da ubrza donošenje zakona koji bi podupirali sistemsko rješavanje pitanja pravne pomoći građanima slabog imovnog stanja. Institucije koje se bave zaštitom ljudskih prava, domaće i strane, bez opsežnije analize uzroka i posljedica, u svojim godišnjim izvještajima redovno samo konstatuju postojanje ovog problema. Također, kadrovi društvene orijentacije obrazovanja (sociološki profilirani kadrovi) od kojih se očekuje konstruktivna kritika, uopće se ne oglašavaju na ovu temu. Mnogo je rasprava i okruglih stolova različitih organizacija iz vladinog i nevladinog sektora na kojima se raspravlja o ljudskim pravima. Ipak, ove rasprave se uglavnom svode na probleme kršenja prava pojedinih nacionalnih grupa pri čemu se potpuno ignoriše činjenica da su svi ti ljudi, pripadnici ovih grupa, prije svega "građani" ove zemlje koji nerijetko žive ispod grance siromaštva i kojima je potreban mehanizam za zaštitu njihovih prava.

VI. Zaključna razmatranja

Teret osiguravanja jednakosti svim građanima svakako leži na državi pa je, u skladu s tim, neophodno da Bosna i Hercegovina donese okvirni Zakon u skladu sa kojim će Federacija Bosne i Hercegovine, kantoni Federacije, Republika Srpska i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine donijeti, odnosno uskladiti postojeće zakone. Neophodno je osigurati mrežu kancelarija putem kojih će svi građani BiH imati jednak pristup pravdi. Jedino na ovaj način je moguće suštinski realizirati jednakost. U svakom drugom slučaju, barem kada su u pitanju nekrivični predmeti, ona ostaje samo mrtvo slovo na papiru. Kako bi se ovaj problem riješio, potrebno je više pažnje posvetiti popularizaciji istog sa ciljem podizanja svijesti građana. Veći broj javnih rasprava i okruglih stolova na svim nivoima vlasti, kao i medijska kampanja, svakako bi doprinijeli bržem rješavanju problema.

S obzirom na navedeno kao i na obaveze koje je BiH preuzela kao potpisnica Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, mogućnost neprepoznavanja problema od strane nadležnih organa vlasti je potpuno neprihvatljiva.

Jedini mogući otpor donošenju zakona i osnivanju kancelarija za besplatnu pravnu pomoć može se očekivati od advokata koji u ovom načinu organiziranja zastupanja i odbrane pred sudom mogu da vide prijetnju vlastitom poslu. Naravno, takav otpor bi bio potpuno neopravdan jer se organiziranjem besplatne pravne pomoći nužno ne umanjuje količina njihovog posla, odnosno priliva novca. Kada je u pitanju krivični postupak, a prema dosadašnjoj praksi, na listu postojećih advokata dodaju se imena zaposlenika Kancelarije za besplatnu pravnu pomoć koje osumnjičeni, odnosno optuženi mogu da odaberu za svoje branioce, čime se samo otvara mogućnost njihovog učešća u "formuli" raspodjele budžetskih sredstava na ime odbrane po službenoj dužnosti. S druge strane, u građanskim pravnim stvarima radi se o obezbjeđivanju pravne zaštite građanima slabog imovnog stanja koji svakako nisu u mogućnosti platiti usluge pravnog zastupnika, čime se priliv novca advokatima ni na koji način ne umanjuje.

Nešto složeniji problem koji bi mogao da bude prepreka donošenju zakona, odnosno osnivanju kancelarija za besplatnu pravnu pomoć je nedostatak materijalnih sredstava potrebnih za realizaciju ovakvog projekta. Međutim, s obzirom na uštede koje se ostvaruju kroz efikasniji rad sudova i kroz obaveznu odbranu u krivičnim predmetima, ni ovaj razlog ne možemo prihvatiti kao ispriku.

I na kraju, kada hladno postavimo *pro et contra* argumente u vezi sa ovim pitanjem, na *contra* strani bi se malo toga moglo naći. S druge strane, neophodnost osnivanja ovakvih kancelarija lako bi se dala potkrijepiti sljedećim argumentima:

- osiguravanje jednakog pristupa pravdi za sve građane u skladu sa Ustavom BiH i međunarodnim pravnim standardima;
- potpuna primjena Člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda;
- izjednačavanje pravnog položaja građana na teritoriji cijele BiH u pogledu ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć;
- adekvatno pravno zastupanje stranaka pred sudovima, tužilaštvima i drugim tijelima, pravno savjetovanje te mogućnost stručnog sastavljanja podnesaka;
- jačanje efikasnosti pravosuđa kroz efikasno i zakonito zastupanje siromašnih te kvalitetno razmatranje vansudskih metoda rješavanja građanskih sporova;
- jačanje kvalitete odbrane u krivičnom postupku;

- jačanje pravne sigurnosti;
- ušteda budžetskih sredstava i preusmjeravanje istih tamo gdje je najpotrebnije za društvo.

Konačno, i veoma važno, kvalitetan i transparentan sistem besplatne pravne pomoći bi ojačao povjerenje građana u pravnu državu i vladavinu zakona te olakšao ionako težak život ugroženim kategorijama stanovništva. Ostvarivanjem prava na besplatnu pravnu pomoć bi se ubrzala njihova integracija u demokratsko-pravni sistem kao jedan od preduslova eliminisanja društvene marginalizacije ugroženih građana, što jeste krajnji cilj.

Izvori i literatura

I. Knjige

1. Todorovic, Lj. (2004) Ljudska prava u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, Sarajevo: Finex;
2. Gilles, D. (2002) Izvodi iz sudske prakse, Savjet/Vijeće Europe, Sarajevo: Studis;
3. Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava 1 (2001), Savjet/Vijeće Europe, Fond Otvoreno Društvo BiH; Colpi, Sarajevo: Grafičar promet;
4. Zbirka ustava Bosne i Hercegovine (1997), Službeni list Bosne i Hercegovine, Sarajevo;
5. Sali-Terzic, S., Mijan, Z., Bicakcic, E., Gradincic-Alkalaj, A., Popovic, D. (2006) Studija kompatibilnosti zakona i prakse Bosne i Hercegovine sa zahtjevima Evropske konvencije o ljudskim pravima, Savjet/Vijeće Europe, Sarajevo.

II. Dokumenti

1. Recommendation No (81) 7 on measures facilitating access to justice od 14.05.1981.g.;
2. Legal Aid Best Practice – Preliminary Draft Guide, Council of Europe, Strasbourg, 2002.;
3. Prijedlog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći Bosne i Hercegovine;

4. Transkript 27. sjednica Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH od 26.03.2009. g.;
5. Strategija za reformu sektora pravde u BiH za razdoblje od 2008. do 2012. godine;
6. Statut Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine" broj 17/08 i 39/09);
7. Izvještaj o provedbi Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini;
8. UNDP Izvještaj o humanom razvoju za Bosnu i Hercegovinu 2009.;
9. Izvještaj o radu Pravne službe Helsinškog komiteta za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za period 01.01.2009-31.12.2009.;
10. Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (2010);
11. Kodeks advokatske etike advokata FBiH;
12. Izvještaj o aktivnostima Helsinškog komiteta za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za period januar – decembar 2009. godine.

III. Zakoni

1. Zakon o Kancelariji za pravnu pomoć Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine" broj 19/07);
2. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine" broj 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08 i 17/09)
3. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske ("Službene novine Republike Srpske" broj 120/08);
4. Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" broj 53/03, 73/05 i 19/06);
5. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09 i 12/10);
6. Zakon o Kantonalnom zavodu za pravnu pomoć Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" broj 5/05);
7. Zakon o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave Zeničko-dobojskog kantona ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" broj 13/08);

8. Zakon o Županijskom zavodu za pravnu pomoć ("Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke" broj 5/08 i 4/09);
9. Zakon o pružanju pravne pomoći Tuzlanskog kantona ("Službene novine Tuzlanskog kantona" broj 10/08);
10. Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Tuzlanskog kantona ("Službene novine Tuzlanskog kantona" broj 17/00, 3/01, 12/03, 10/05 i 3/08).

IV. Internet

1. www.communitylegaladvice.org.uk
2. www.coe.int
3. www.ptla.org/international
4. www.parlament.ba
5. www.kppbd.ba
6. www.mpr-centar.org
7. www.vasaprava.org
8. www.starigrad.ba
9. www.undp.ba
10. www.bh-hchr.org
11. www.ombudsmen.gov.ba
12. www.advokombih.ba

FREE LEGAL AID IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The role of the legal representatives in court proceedings is getting undeniably stronger with the reform of the procedural laws in Bosnia and Herzegovina. Citizens living in poverty as well as those lacking the knowledge cannot protect their legal rights in a proper and efficient way due to their inability to pay for legal representation, which is very often a necessity. With the aim of protecting such citizens and governed by the principle of universal equality before the law, free legal aid services are being established all over the world.

Bosnia and Herzegovina still does not have a legal framework on free legal aid as a basic guarantee for equal access to courts and justice for all its citizens.

By citing legal sources and providing practical examples when it comes to the institute of free legal aid, sources and practice in Bosnia and Herzegovina as well as various documents dealing with the problem of inequality of citizens before the law, this article aims at analysing the problem both from the point of view of an uneducated citizen, the state and society as a whole.

As a result of the analysis and through final considerations, the article aims to draw attention to the need for the Law on Free Legal Aid to be passed and summarizes the most important arguments to support this thesis.

The article also aims at encouraging more far-reaching analysis of both causes and consequences of the lack of a coherent and efficient system of free legal aid for vulnerable categories of citizens, which would contribute to a quicker resolution of the problem analysed.

Key words

European Convention, Constitution, poor financial capabilities, legal aid, the right to a fair trial, equality.

KULTURA I ETIČKI KARAKTER DJELOVANJA DRŽAVNE VLASTI

stručni članak

UDK: 35.07
35.08

doc. dr. Nusret Agić*

Sažetak

Državni sistem vlasti je, nesumnjivo, i sistem ljudske saradnje jer ga čine ljudi i društveni odnosi među njima kao zajednički ciljevi zasnovani na podjeli dužnosti i ovlasti. Za državnu organizaciju možemo reći da je ona osnovna organizacijska jedinica države i u fokusu njenog djelovanja, u najvećoj mjeri, nastaju i razvijaju se društveni odnosi regulirani pravom. Od kvaliteta tih odnosa zavisi i sama efikasnost države kao organizacije koja je zasnovana na pravu i koja stvara pravo.

Ključne riječi

kultura, država, vlast, ponašanje, komunikacija, legalitet, legitimitet; sistem, birokratija, tehnokratija, upravljanje, službeno lice, državni organ

I. Uvod

Uljudnost i kultura u komunikaciji između službenika u državnim organima vlasti i njihov odnos prema strankama, odnosno građanima, odražavaju nivo opće kulture društvene zajednice u okviru države. Taj odnos prvenstveno zavisi od samog odgoja i vaspitanja osoba jedne i druge strane, kako formalnog, tako i onog koji se gradi u porodici, ali i od samog ustroja organizacije i načela etike koji jesu ili nisu uspostavljeni u određenoj državnoj službi. Česta pojava je da

---

* *Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo;*
selimicm@hotmail.com

nije sam sadržaj problema uzrok negovog otežanog rješavanja, nego način na koji se o tom problemu razgovara. Bit komunikacijskog odnosa leži u određenom etičkom stavu javnog, dakle državnog službenika da se profesionalno odazove zahtjevu svakog građanina i spremnosti da mu pomogne te da u komunikaciji s njim ispolji zavidan nivo kulture u ophođenju.

II. Etika u upravi

Nesporno je da su etička pravila odraz društvene stvarnosti u svijesti pojedinca.¹ S tim u vezi, odnos javnih službenika prema građanima određen je shvatanjem da javni službenici kao i svi drugi pojedinci obavljaju stručni posao i, prema tome, ne smiju u odnosu prema drugim građanima sebe stavljati u položaj onih koji upravljaju drugima. Ono što je, također, bitno, jeste da službenici sami na svoj položaj ne smiju gledati kao na poseban i drugačiji u odnosu na ostalim društvenim djelatnostima. Svoj odnos prema građanima javni službenici treba da temelje na osnovu ravnopravnosti i jednakosti, profesionalnosti i da posao obavljaju unutar pravila svoje struke i službe. Interesantna pojava je da su još u evropskim feudalnim zemljama javni službenici izdvajani od ostalog staleža zbog završenog školovanja i zarade koje su ostvarivali jer je služba koju su obavljali smatrana prestižnom. S druge strane, u SAD-u 30-ih godina status javnih službenika nije bio nimalo povoljan u smislu ekonomskog statusa te ova populacije nije smatrana "višim" staležom kao što je to bio slučaj u Evropi.

U našem društvu, nažalost, svakodnevno smo svjedoci manjka kulture, odnosno postojanja "nekulture" i neprofesionalnog odnosa javnih službenika prema strankama. Ne postoji opravdanost za takvo ponašanje. Uzroke treba, naravno, potražiti prvenstveno u odgoju još u ranom djetinjstvu, ali i u samoj organizacionoj postavci službe, odnosno sredine. Ne treba zanemariti ponašanje stranaka i, s druge strane, "etičke" kodekse koji vladaju, naročito u našoj sredini, a posebno dovođenje javnih službenika u ovisan položaj prilikom davanja darova, mita i drugih sredstava koje neminovno dovode do korupcije. Ova ovisnost je obostrana

---

¹ Etika javnog službenika je skup društvenih pravila koje je on usvojio kao svoj osobni kriterij ponašanja s obzirom na svojstvo javnog djelovanja. Glavni društveni odnosi na koje se odnose pravila službeničke etike su:

- odnos službenika prema građanima kao pojedincima
- odnos službenika prema društvu kao cjelini
- odnos službenika prema upravnoj organizaciji
- odnos službenika prema radu.

Pusić, E. (2002) Nauka o upravi. Školska knjiga Zagreb, str. 247.

jer su u našem društvu svi poslovi postali ovisni od uvjerenja da se nijedan posao vezan za administrativnu, a naročito zdravstvenu djelatnost, ne može obaviti bez davanja i primanja "poklona" u znak zahvalnosti za obavljeni posao.

II.1. Načela i povrede etičnosti u ponašanju državnih službenika

Neka od osnovnih etičkih načela trebala bi biti postavljena u svakoj organizaciji, a naročito u upravnoj. Objektivnost i nepristranost – ne smiju postojati kriteriji kojima javni službenici često pribjegavaju pri prioritiziranju određenih poslova time što se određene stranke subjektivno tretiraju kao "važnije" od ostalih. Također, potrebno je imati nepristrasan stav, posebno u našoj sredini gdje su izražene nacionalne ili manjinske razlike. Ustavom su garantovana osnovna prava svim građanima i nikakva diskriminacija na osnovu spola, imovinskog stanja, godina, nacionalne pripadnosti nije dopustiva. Izuzetak samo mogu biti one kategorije koje se zakonom stavljaju u poseban položaj zbog specifičnih uslova u kojima se nalaze (na primjer invalidnost).

Također, neprimjereno obraćanje u smislu vrijeđanja druge osobe, kako u samoj službi - između službenika, tako i sa strankama kod druge osobe koja ometa njezino obavljanje radnih zadataka i smanjuje kvalitet života te osobe. Uznemiravanjem se smatra svaki čin, pojedinačan ili ponavljani, verbalni, neverbalni ili fizički, kao i stvaranje ili pridonošenje neugodnih i neprijateljskih radnih okolnosti koje drugu osobu zastrašuju ili ponižavaju. Sve izražena pojava o kojoj se danas često govori jeste pojava *spolnog* uznemiravanja.

II.2. Uloga rukovodioca u stvaranju radne atmosfere

Uloga rukovodioca u stvaranju radne atmosfere jedan je od ključnih razloga dobre ili loše komunikacije između službenika, službenika i stranaka. Rukovodilac mora znati svoj posao i okvirno posao svakog službenika u svojoj radnoj jedinici da bi ih mogao stručno nadzirati, ocijeniti i, kada je to potrebno, podržati i pomoći. Bitno je da rukovodilac svoj posao obavlja korektno, tačno i s voljom, da se korektno odnosi prema ljudima i svojim stavom zahtijeva i podstiče na takvo ponašanje kod svojih službenika. Loša komunikacija, s druge strane, remeti međuljudske odnose unutar organizacije i stvara dodatne napore i za samog rukovodioca i utiče na ekonomičnost i efikasnost rada. Odgoj i uzdizanje, u širem smislu, obuhvaćaju dvije različite djelatnosti: postavljanje i predavanje drugim određenog sustava i mjerila vrijednosti, a istodobno znači i iznošenje drugima određene količine znanja, poznavanja određenih činjenica i zakonitosti njihovih međusobnih veza. U odgojnoj funkciji rukovodioca oba elementa dolaze do izražaja. U vremenskom pogledu ta se funkcija može podijeliti na početnu obuku

službenika koji prvi put stupa na dužnost i kojeg treba uvesti u posao i razvijanje na dužnosti, tj. usavršavanje službenika tokom njihovog rada.²

---

² Pusić, E. (2002) *Nauka o upravi*. Školska knjiga Zagreb, str. 305.

³ Dimitrijević, P. (1959) *Organizacija i metod rada javne uprave*. Beograd, str.115.-120.

⁴ Arnautović, S. *Suvremena filozofija i filozofsko nasljeđe*. Dom štampe, Zenica, str. 152.

⁵ Đelmo, Z. (2009) *Pravno uređenje javne uprave*. Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, str. 502.

organizaciji.

Ključnu ulogu u kreiranju organizacijske kulture imaju rukovodioci jer se ovaj koncept zasniva na psihološkom pristupu i sami rukovodioci moraju biti sposobni da postave "kulturnu osnovu" u organizaciji i promoviraju vrijednosti koje su potrebne, kako organizaciji u cjelini, tako i pojedincima koji su u njoj zaposleni. Klima prisutna u ovom sistemu je takva da u njoj postoje i tajna i javna pravila, cilj se ostvaruje poštujuću vrijednosti i principe, uz usmjeravanje ponašanja zaposlenih koje daje smisao njihovom radu, a ne osjećaj da su samo bezlični dio "mašine" u birokratskom sistemu.

IV. Kultura u pravnoj i nedemokratskoj državi

Za razliku od pravne i demokratske države, u kojoj je i sudstvo stavljeno pod zakonodavstvo, u nepravnoj državi ovi organi nisu bili stavljani pod zakonodavstvo. Oni su u svom radu prepušteni nekom drugačijem shvatanju javnog interesa koji nije interes građanina kao apstraktnog pojedinca. Ovakvo stanje izaziva mnoge zloupotrebe, a pravna sigurnost građana nije osigurana.

Uprava postaje sve više instrument vlasti koji vrši poslove i upravne zadatke političke zajednice, odnosno, države. Zato je veoma važno da sistem izvršne vlasti u kojem je uprava dominantna, neograničava opće pravo ličnosti. Zahaćanje u opće pravo ličnosti izričito se zahtijeva samo onda kada se ograničenja zasnivaju na ustavnoj ili zakonskoj podlozi koja građaninu jasno ukazuje na pretpostavke i opseg toga ograničenja te će, na taj način, biti usklađene sa zahtjevom države za jasnoćom pravnih normi.⁶ Također, u vršenju poslova iz svoje nadležnosti upravni organi se moraju pridržavati stavova i smjernica izvršno političkih organa. Njihov odnos sa vladom ima hijerarhijski karakter zbog same činjenice da su organi uprave dužni vladi podnositi izvještaj za oblast za koju su obrazovani kako bi vlada mogla pratiti stanje i preduzimati potrebne mjere.⁹

Širenje upravne djelatnosti na poslove regulacije različitih područja života ljudi u državi, prije svega kanalisanje privrednih tokova i obavljanje društveno korisnih poslova neprinudnog karaktera kroz djelovanje javnih službi, proširilo je krug nosilaca upravne djelatnosti na one nedržavnog karaktera, čime je dat značaj tzv. javnom sektoru. S jedne strane, to je demokratiziranu upravu učinilo još otvorenijom prema građanima, a s druge strane, njena decentralizacija poistovjetila je upravu sa okolinom do te mjere da su njeni članovi, na neki način,

---

⁶ Đurić, M. (1987) Sociologija Maksa Vebera. Naprijed, Zagreb, str. 410.

⁷ Dedić, S. (1998) Lokalna samouprava u Federaciji BiH. Sarajevo, str. 9.

potpuno izvlašteni iz sistema vlasti, a diferencijacija koja tako nastaje neminovno utiče na povezanost i integraciju državne uprave primjenom metode hijerarhijske nadređenosti i podređenosti. Ona mora djelovati u skladu sa pravilom *obliti privatorum, publica curate*, dakle ne obazirući se na privatne interese kad su u pitanju opći interesi, ali se takav zahtjev ne smije bukvalno shvatiti na način da se onemogućava ostvarivanje ličnih – subjektivnih prava građana. Profesionalizacija uvijek vodi ka pravnoj državi. Ona ne omogućava da se iz neprava stvori pravo, za razliku od države u kojoj ne postoji vladavina prava i u kojoj vrijedi pravilo da pravo ne može nastati kršenjem prava (*ex injuria jus non oritur* - iz neprava ne nastaje pravo).

Smatramo da veliki problem predstavlja prevelika doza diskrecionog odlučivanja kao oblika arbitrarnog odlučivanja, što nije intencija savremene upravne djelatnosti koja teži smanjenju diskrecionih ovlaštenja.¹⁰

Upravna djelatnost u Bosni i Hercegovini na svim nivoima ispoljava slabosti subjektivne prirode, dok se one objektivne uglavnom odnose na nejedinstvo u odlučivanju na cijelom državnom prostoru je neadekvatan upravno-sudski nadzor. Po nama, upravni spor kojim se vrši upravno-sudska kontrola upravnih pojedinačnih akata u Bosni i Hercegovini, čini se veoma zastarjelim. S obzirom da se preko uprave osiguravaju područja autoritativnog distribuiranja i legitimiranja jače volje, kao i raspoređivanja mogućnosti zadovoljenja javnog interesa u odnosu na područja u kojima su društveni odnosi pravno normirani, njegovim osavremenjivanjem značajno bi se smanjio politički uticaj na upravu, a dodatno bi ojačala funkcija izvršne vlasti i nezavisnog pravosuđa.¹¹

Državni zahtjevi se izvršavaju kroz upravljačku funkciju i uređivanje konkretnih društvenih odnosa pa norma koju je donijela državna vlast postaje pravna tek onda ako je toliko djelotvorna da je u stanju upravljati odnosima u društvu koja se preko nje ili kroz nju uspostavljaju. Bosanskohercegovačka praksa nema sistem koji bi povezoao njene elemente jer su postojeći okviri diferencirani srazmjerno ustavnim okvirima u kojim se ona nalazi.

V. Ponašanje protagonista aktivnog legitimiranja državne volje

U teoriji i pravnoj praksi upravnog prava postoje dva veoma osobena i, po

---

⁸ Prof. Dr. Kramer, B. *ibid.* str. 177.

⁹ Grizo, N., Davitkovski, B. (1994) *Nauka za upravata*. Prosveta, Kumanovo, str. 203.

mnogo čemu, kontrarna oblika ponašanja nosilaca i protagonista legitimne državne volje. Prvi oblik ispoljava se kao upravljačka (menadžerska) kultura, a drugi se javlja kao autoritarna kultura u organima državne vlasti.¹²

Nesporno je da i jedan i drugi oblik imaju negativan uticaj na vladavinu prava i imanentni su birokratskoj kulturi, ali u odnosu na nju postoje određene razlike. Tako birokratska kultura u javnoj upravi znači inertno podržavanje ustaljenih, tradicionalnih oblika ponašanja, s naglaskom na interes vlastite karijere i vlastitog probitka, odnosno uspješnu borbu za moć i uticaj u organizaciji. Birokratija je u osnovi konzervativna i veoma je odana tradicijama koje blokiraju inovacije, s tim što se stalno insistira na čvrstoj disciplini i poslušnosti, čime se učvršćuje struktura moći zasnovane na vlasti. Stvorena atmosfera zrači nepovjerenjem, apatijom i alijenacijom, naročito kod nosilaca slabijih pozicija.

U birokratiziranim organizacijama s takvom kulturom afirmira se tajnost kao glavna komunikacijska strategija jer je raspolaganje informacijama i njihovo distribuiranje u direktnoj vezi sa radnjama i događajima. Stoga ne čudi što se državni službenici smatraju informiranim osobama i što su bitni sastojci njihovog položaja u upravi dostupnost informacijama koje se kao takve ljubomorno čuvaju. Vremenom informacije postaju monopol svih koji njima raspolažu. Naravno, u hijerarhiji vlasti one se nalaze na svim nivoima. Treba imati u vidu da je u tome bitna činjenica i poznavanje prava. Oni koji ne raspolažu takvim pravnim znanjem, nisu u istom položaju kao oni koji je imaju. Kada se spoznaja o nečemu krije ili se selekcionirano upotrebljava od strane onih koji su u poziciji državne vlasti, onda takvo pravno ponašanje u pravu ima veze s moralom. Pravo bi trebalo biti sfera izvanjske slobode. To je sloboda koja istovremeno ograničava slobodu svih kako bi sloboda uopće postojala. Ograničavanje slobode jednih u odnosu na druge istinski je negiranje slobode. To čini birokratska vlast u bilo kojoj nedemokratskoj državi. Po svojoj tendenciji birokratska vlast je ona koja, u pravilu, isključuje javnost. Ona počiva na veoma malom broju uspostavljenih komunikacijskih kanala. U njoj učestalost upotrebe informacija tendira minimumu. To se podjednako odnosi na unutrašnje i spoljne kanale komunikacije između državnih organa, odnosno državnih službenika u upravi i građana. Takvi organi su zatvoreni upravni sistemi koji promoviraju tajnost i nepovjerenje, što vremenom dovodi do etički sumnjivih aktivnosti. Moramo imati u vidu činjenicu da zadržavanje i manipuliranje informacijama u oblasti uprave uvijek zahtijeva

---

¹⁰ O tome šire: Aleksandra, R. (2003) "Kao novoj evropskoj upravi", *Pravni život*, 10/98, *Javna uprava*, 1/2002.; Korpić Ivan, „Modernizacija hrvatske uprave“, Zagreb.

¹¹ Tomić R. Z. (2000) *Upravni postupak i upravno-sudski postupak – Glavni vidovi povezivanja*. Srpska pravna misao, Beograd, br. 1-4.

striktni nadzor nad njima, kao i kanalima kojima se informacije prenose. Da bi se to ostvarilo, potrebni su poslušni članovi upravne organizacije, kako u internim odnosima, tako i u odnosu s političkim organima, građanima i javnošću. Rukovodioci birokratiziranih organa stalno insistiraju na upotrebi formalnih kanala kako bi se očuvala čvrsta nit rukovođenja. Primjetna je tendencija da komunikacijski kanali budu vertikalni i direktivno-izvještajni, odnosno posredni i formalni, a s druge strane, naglašena je klima direktivnosti, ne samo unutar uprave nego i u odnosu s političkim organima i građanima, s time da se uprava, slikovito rečeno, klanja vlasti, a gazi svoje građane. Tako se uspostavljaju određeni izvanjski neformalni kanali koji su povezani s raznim centrima moći preko kojih se ostvaruje uticaj na proces odlučivanja. Ove pojave ne doprinose poželjnom transformiranju državne vlasti u onu koja služi građanima i onu kod koje je vršenje djelatnosti javne uprave u evaluaciji koja bi omogućila svojim građanima da preko njih ostvare uspješnu društvenu i socijalnu regulativnu funkciju. Izvanjski uticaj na upravnu funkciju vlasti svoje temeljno i najopćenitije značenje izvodi iz djelovanja "nečega na nešto", što predstavlja proces u kojem, na primjer, službena osoba svojim ponašanjem (svjesno ili nesvjesno) utiče na promjenu ponašanja drugih osoba. Pri tome, ključno je da taj uticaj bude podložen nekom vidu odgovornosti, odnosno da bude ostvaren sprječavanjem zloupotrebe vlasti putem legalnih oblika kontrole. Uostalom, zadatak pravne države i jeste da uspostavi pravilno funkcioniranje javnih službi i tako omogući zaštitu pojedinaca od samovolje upravnih i drugih javnih organa. Motivi onih koji zloupotrebljavaju vlast postavljaju se i opravdavaju uvijek kao cilj samog organa ili višeg interesa. Oni mogu biti različiti i kreću se od onih politički motiviranih do onih u kojima je dominantan lični interes koji može biti materijalna korist, lična osveta, pribavljanje koristi nekom trećem licu i sl. Karakteristično je da se vlast organa uvijek stavlja u službu ostvarenja nekog višeg cilja koji je veoma transparentan, dok se onaj stvarni cilj uvijek nastoji preko njega prikriti. To se uspijeva zahvaljujući širokim ovlašćenjima kojima organi državne vlasti raspolažu u vršenju svojih djelatnosti, kao i sredstvima koja služe za njihovu realizaciju. Nadležnosti državnih organa zasnivaju se na objektivnom pravu koje ima svoj izvor u ustavu, te je stoga uprava specifična pravna kategorija koja predstavlja određene funkcije državne vlasti.¹³

V. 1. Upravljačka (menadžerska) kultura u javnoj upravi

---

¹² Zanimljivo je da Weber definira vlast "kao vjerojatnost da ćemo za zapovijed određenog sadržaja naići na poslušnost određenih osoba". (Pusić, E. Društvena regulacija, *ibid.*, str. 193.).

Tradicionalnim autoritarnim oblicima menadžerstva u upravi danas se suprotstavlja jedan moderan koncept "upravljački management". Taj pojam obuhvaća istovremeno mnogostruke zadaće koje proizlaze iz upravljanja, rukovođenja, kontroliranja i izvršenja, obrazovanja u struci i "proizvođenja" uspjeha. Zadaća je "upravljačkog managementa" u postavljanju cilja i njegovom "razbijanju" u više podciljeva, da vrši usmjeravanje i upravljanje kompletnom realizacijom postavljenog cilja. Na taj način mogu se maksimalno koristiti upravno - organizacioni, tehnički i metodički načini i sredstva uprave, ali i kontrolirati postavljanje i izvršavanje optimalnih ciljeva i zadataka u skladu sa zakonom. Pitanja koja se tiču ustavnosti i zakonitosti stavljaju se u prvi plan samo onda kada se štiti pozicija "zaštićenog autoriteta" ili, drugim riječima, "kad zakon ide na ruku". Time se bavi upravna nauka, odnosno nauka o upravi/ upravljanju, pa tako primjena managementa u radu pretpostavlja da se ovlaštenja i zadaci izdaju takvim grupama i pojedincima koji za to imaju najbolju stvarnu stručnu kvalifikaciju.¹⁴

Vladati ljudima u sferi državne djelatnosti trebalo bi da ima jedan specifičan kulturni milje iz kojeg uvijek proizilazi neki cilj i konkretni zadaci koje treba izvršiti. Nakon toga, obično se kritički i samokritički razmatra ostvareni uspjeh i ispoljene greške. Na ovaj način stvara se svojevrsni stil upravljanja ljudima koji je vezan za sferu rukovođenja za koji je potreban visok stepen stručnosti i lične odgovornosti ljudi u državnim organima. To su zaposleni u sudstvu, upravi i predstavničkim organima koji na pozicije vlasti dolaze na razne načine, kao što su postavljenje, izbor, imenovanje. U nedemokratskoj državi obično je to putem prijateljsko-rodbinskih veza, a veoma često preko svoje političke podobnosti i odanosti političkoj partiji. Umjesto da se politika bavi pitanjem kakvo treba da bude pravo u konkretnoj državi, odnosno u kojem smislu treba da se mijenja postojeće pravo (proučava pravo s gledišta *de lege ferenda*, a ne *de lege lata*), baveći se sadržinom prava kao sredstva za ostvarenje određenih ciljeva, služeći se kauzalno - eksplikativnom metodom, u državama¹⁵ koje kvalificiramo kao nepravne, politika svoje zahtjeve usmjerava prema ljudima. Očigledno, sadržina prava u velikoj mjeri određuje se laičkom procjenom zasnovanom na svakodnevnom iskustvu i veoma nedovoljno naučno potvrđenom. Takvu ocjenu sklona je davati politika. Ona često određuje ciljeve koje pravo treba da ostvari, a to su opet ciljevi koji se postavljaju, čije vrijednosti su, obično, subjektivne prirode i razlikuju se u zavisnosti od društvenih odnosa i lica koja su njima vezana.

Upravljačka kultura ne mora biti samo negativna pa može ići pod ruku sa

---

¹³ Šire:Robert, W., Hanz, M. (1959) Grundriss des österreichischen Verwaltungsverfahrenrechts, Wien, 1987.; Dimitrijević, P. "Organizacija i metodi rada javne uprave" Beograd, str. 7.

debirokratizacijom koja shvata upravljanje ljudima uspješnim ako se ljudstvu ne izdaju "gola" naređenja na općenit način. Stoga je upravljačka (menadžerska) kultura u javnoj vlasti veoma slična tehno-menadžerskoj kulturi koja je, također, vezana za nastojanje da se primarno ostvare neke ekonomske vrijednosti.¹⁶

Treba uvijek imati u vidu da je ključni cilj tzv. "upravljača" ("tehnome-nadžera") sačuvati i unaprijediti vlastitu poziciju, punu komociju, materijalni položaj i finansijsku stabilnost, odnosno službeničku karijeru unutar bilo kojeg vida državne organizacije. Ključni cilj tzv. "tehno upravljača" jeste sačuvati i unaprijediti vlastitu poziciju, punu ličnu komociju, zavidan materijalni položaj koji garantira finansijsku stabilnost službeničke karijere u upravnoj organizaciji. "Tehnomenadžeri" smatraju da se tako naglašava i sama pozicija organa u odnosima unutar čitavog upravnog sistema, odnosno političko-upravnog mehanizma vlasti i odlučivanja.¹⁷ Oni smatraju da bi se tako naglasila i sama pozicija državnih organa ili organizacijske jedinice, odnosno organizacije vlasti u odnosima unutar sistema, odnosno političko-pravnog mehanizma vlasti i odlučivanja. U okviru državne oligarhije vlasti relevantno je da se bliže okruženje neke državne organizacije stalno doživljava kao svojevrsni izvor opasnosti za nju i/ili vlastiti položaj njenih službenika. Zbog teško izdržljivog pritiska lična odgovornost nosilaca upravljačko-menadžerskih pozicija prema političkim organima nastoji se, u cjelosti ili djelomično, prebaciti na razne druge sudionike odlučivanja, pogotovo one na nižim nivoima ili iz okoline, kako se ne bi dovela u pitanje ili ugrozila vlastita pozicija. Instrumentalno shvaćanje uloge svih drugih aktera ovdje dolazi do punog izražaja. Tehno - menadžerska i upravljačka kultura u javnoj vlasti na taj način jako je obilježena izvjesnom dvostrukošću komunikacijskih procesa i njihovih posljedica. Nisu one samo određene smjernicama u vidu putokaza kojima se ostvaruje neki zacrtani put kojim se treba kretati radi ostvarenja određenog cilja. One dolaze do izražaja, bilo da se radi o odnosima koji nastaju po službenoj dužnosti ili onim po zahtjevu zainteresiranih stranaka ili se radi o službenim inicijativama. I jedni i drugi podrazumijevaju uspostavljanje vanjskih uticaja, ponajprije zbog nastojanja da se stvarno obavljanje što većeg broja upravnih poslova prikaže javnim interesom. Uz to, upravljačku kulturu karakteriziraju i formalni, odnosno direktivno - izvještajni kanali s naglašenom tendencijom ka manipulaciji informacijama i izvještajima, naročito prema političkim organima s kojima je povezana linija odgovornosti te prema građanima kao krajnjim

---

¹⁴ Đelmo, Z. (2007) Upravljanje kao instrument vlasti. *Pravna misao*, Sarajevo, str. 21.

¹⁵ Šarčević, E. (1990) Pojam pravne države u njemačkoj pravnoj nauci. *Arhiv za pravne i društvene nauke*, broj: 4/1990, str.412.

korisnicima. Oni tzv. "neformalni kanali" uspostavljaju se i učvršćuju po logici uspostave "kontaktnih sistema", s ciljem da se maksimira vlastiti interes državnih službenika, veoma često na račun vršenja javnih funkcija.

Savremeni upravljački sistemi u javnoj upravi trebali bi biti negacija tradicionalnog kancelarijskog načina upravljanja u kojem je postojala dominantna arbitrarna uloga nosilaca djelatnosti u organima javne vlasti i vršenju upravnih funkcija. Moderan "upravni upravljač" treba i sam da učestvuje u akcijama kako bi u takvom "treningu" upoznao i zadržao aktuelno poznavanje složenog mehanizma upravne djelatnosti. Subjektivni faktor (ljudi) ispoljava se kao odlučujući činilac sistema i mora na svakoj hijerarhijskoj stepenici imati precizno određene kompetencije i znati za što je on pojedinačno odgovoran. Njegova pozicija unutar upravne organizacije mora biti označena s tri obilježja: zadacima radnih mjesta, ovlaštenjima u okviru izvršavanja zadataka i stepenom odgovornosti koji proizlazi iz zadataka i nadležnosti.

V. 2. Dekadentni oblici ponašanja ljudi u državnim organima vlasti

Autoritarna kultura javila se istovremeno sa nastankom i razvojem administracije u radu policijskih organa. Kao i tamo, tako je i u javnoj upravi bila obilježena jednim rigidnim birokratskim shvaćanjem da su politički funkcioneri i organi javne vlasti važniji od građana. Pri tome je potpuno zanemarena činjenica da su građani, i stvarno i formalno, izvor legitimiteta državne vlasti.¹⁸

Administrativna autoritarna kultura karakteristična je po hijerarhijskim karakteristikama koje proizvode klimu direktivnosti i poslušnosti. Komunikacijski kanali koji se uspostavljaju u upravnoj državnoj organizaciji su vertikalni i direktivno-izvještajni pa ne ostavljaju prostora bilo kakvoj samoupravi. Kod njih se javlja snažno nastojanje da se kroz njih prenesu isključivo zapovijedi odozgo prema dolje, odnosno da, samo u slučaju bude li od nadređenih traženo, puki izvještaji se prenesu odozdo prema gore. Naredbe se često prenose tek da bi se pokazao hijerarhijski red, pa makar za to i nisu postojale stvarne potrebe koje su bile uvjetovane djelovanjem državne upravne organizacije¹⁹, a ponekad čak i nauštrb normalnog djelovanja. Takva državna vlast nije otvorena građanima kao nosiocima određenih legitimnih interesa i zahtjeva, nego je zatvorena čak i za njihovo mišljenje o upravi i političkom sistemu. Komuniciranje s građanima nastoji se svesti na najmanju moguću mjeru i ograničiti na slučajeve u kojima se

---

¹⁶ Ibid., str. 22.

¹⁷ Adičes, I. (2001) Dijagnoza stilova upravljanja. Novi Sad.

pojavljuje kao inicijator. Za neformalno komuniciranje presudnu ulogu igraju politika i korupcija.

VI. Komunikacija

Komunikacija se uopšteno može definisati kao proces slanja i primanja poruka. Komunikacije u upravi jesu ukupnost sredstava i metoda kojima se prenose informacije radi utjecanja na ponašanje ljudi u njihovim organizacijskim ulogama. Relativno trajne strukture povezanosti ljudi i sredstava u procesu razmjene informacija u upravnoj organizaciji i između organizacije i okoline čine komunikacijski sustav.²⁰ Elementi komunikacijskog sistema su:

- davatelj – osoba ili tijelo koje daje informaciju (obavijest, podatak itd.)
- primatelj – osoba koja prima informaciju (u upravnoj organizaciji i upravnom odnosu to je lice na čije ponašanje se utiče)
- sadržaj informacije – značenje koje davatelj priopćava primatelju
- sredstva komunikacije – fizički medij putem kojeg se informacija prenosi
- tok komunikacije – svi subjekti uključeni u ciklus od slanja do primanja informacije

Način na koji je uređen ovaj komunikacijski sistem je, zapravo, način na koji je uređena cijela organizacija jer se njena struktura odražava kako na međusobne odnose službenika, tako i na odnose sa drugim "vanjskim" subjektima. Kvalitet komunikacijskog sistema bi se mogao odrediti prema sljedećim karakteristikama: selektivnost (sistem koji može efikasno osigurati koje su informacije potrebne, a da se pri tome izbjegne preopterećenost), sposobnost da se informacije ne iskrivljuju, također, brzina potrebna da se sadržaj iskrivljenih informacija ispravi, kao i njihova ekonomičnost, odnosno što manji troškovi potrebni za prenos informacija.

Komunikacija ima svoja dva glavna pojavna oblika, a to su verbalna i neverbalna komunikacija. Ono što je za ovu temu karakteristično je ta verbalna komunikacija, odnosno način i nivo kulture u komunikaciji službenika zaposlenih u upravnim organizacijama.

Stav je ono što ili privlači ili odbija, a manifestira se, kako govorom, tako i kretnjama tijela tj. neverbalnom komunikacijom. Nažalost, nije veliki broj

---

¹⁸ Lilić, S. (1999) Legitimitet upravnog djelovanja. Zbornik „Law in Transition: Serbia – Slovakia, Pravni fakultet, Beograd.

¹⁹ Pusić, E. (1968) Nauka o upravi. Zagreb, str.35.

pojedinaца koji nisu u direktnom kontaktu sa javnim službenicima doživjeli drzak ton, nestaloženo obraćanje ili preležerno ponašanje. Prva impresija koju "hvataмо" kod sugovornika jeste njegov izraz lica jer je najeksponiraniji dio tijela i na njemu možemo "pročitati" ono što osoba osjeća. Efektivni ljudi, bez obira o kojoj kulturi ili profesiji se radilo, često se smiješe ili imaju prijatan izraz lica kako bi iskazali prijateljsko razumijevanje i animirali drugu osobu na slično raspoloženje. Sabranost, umjerenost, sigurnost, pouzdanost su empatičko-simpatičke kvalitete koje su itekako poželjne u svakoj profesiji, a naročito kod lica koje rade u javnoj upravi direktno sa građanima.

S druge strane, kada se radi o sredstvima standardizacije izražavanja, jedan od najizraženijih problema sa kojima stranke dolaze u dodir su obrasci ili formulari. Formulari, nužna sredstva komunikacije u upravnim organizacijama i često su izvor, odnosno njihovo popunjavanje i obrada, nezadovoljstva kako stranaka, tako i uzrok preopterećenosti samih službenika jer nerijetko izazivaju gomilanje pa dolazi do neefikasne obrade, zastarjelosti podataka što, s druge strane, stvara začarani krug loše komunikacije. Zbog toga je vrlo važno posvetiti pažnju procesu sastavljanja i stavljanja u promet formulara u smislu njihove namjene, brojnosti i saobraćaja kao i jasnog, tačnog i dostupnog uputstva za njihovu upotrebu.

VII. Zaključak

Sama tema komunikacije između javnih službenika i stranaka je vrlo kompleksna i zadire u područja psihologije, sociologije, ali sa aspekta uprave i vođenja u upravi bitno je pravo, odnosno zakonsko uporište koje dozvoljava ili ne dozvoljava određene oblike ponašanja i poslovanja. U BiH su pitanja vezana za ovu problematiku djelimično regulisana Zakonom o državnoj službi u institucijama BiH, međutim ono što je realno, potrebno je reforma javne uprave koja treba dovesti do ne samo promjena u slabom zakonskom okviru već do brojnih organizacijskih, finansijskih, kadrovskih, obrazovnih rješenja preglomazne javne uprave u BiH.

Javna uprava²¹ danas, da bi odgovorila na potrebe društva, mora zadovoljiti osnovne ekonomske, političke i pravne funkcije, što znači da treba biti ekonomična i efektivna, javna i dostupna u obavljanju poslova, transparentna i prilagodljiva i da se zasniva na vladavini prava i zakonitosti štiteći prava čovjeka i građanina na nepristrasan način, jednako postupajući prema svim pojedincima u

---

²⁰ Pusić, E. (2002) Nauka o upravi. Školska knjiga. Zagreb, str. 312.

društvu.

Literatura:

1. Prof. dr. Đelmo, Z., (2008), Upravno pravo, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo,
2. Pusić, E., (2002), Nauka o upravi, Školska knjiga Zagreb,
3. Prof. dr. Đelmo, Z., (2009), Pravno uređenje javne uprave, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo,
4. Prof. dr. Đelmo, Z., (2007), Pravna misao, Sarajevo, broj: 5-6;
5. Arnautović, S., Suvremena filozofija i folozofsko nasljeđe, Dom štampe, Zenica
6. Đurić, M., (1987.), Sociologija Maksa Vebera, Naprijed, Zagreb,
7. Diogen 4. Laertije, (1985), Životi i mišljenja istaknutih filozofa, BIGZ, Beograd,
8. Dr. Pusić E., (1968), Nauka o upravi, Zagreb,
9. Dimitrijević P. i Marković R., (1986), Upravno pravo, Beograd,
10. Dedić S., (1998), Lokalna samouprava u FBiH, Sarajevo,
11. Dimitrijević P., (1959), Organizacija i metod rada javne uprave, Beograd,
12. Lilić S., (1999), Legitimitet upravnog djelovanja, Zbornik „Law in Transition: Serbia – Slovakia, Pravni fakultet, Beograd.”,
13. Šarčević E., Pojam pravne države u njemačkoj pravnoj nauci, Arhiv za pravne i društvene nauke, broj:4/1990

---

²¹ Dimitrijević, P., Marković, R. (1986) Upravno pravo, Beograd.

CULTURE AND ETHICAL CHARACTER OF THE STATE POWER

Summary

The State system of government is undoubtedly the system of human cooperation, because it is the people and social relations between them as common goals based on the division of duties and powers. For the state organization, we can say that it has the basic organizational unit of the state and focus of its activities, to the fullest extent, arise and develop social relations regulated by law. The quality of these relations depends on the effectiveness of the state itself as an organization that is based on the law and creating the right.

Key words

Culture, state, power, behavior, communication, legality, legitimacy, system, technocracy, management, officer, State organ;

NAREDBA OPERATERU TELEKOMUNIKACIJA

stručni članak

UDK: 343.1:621.39

mr. Damir Čačković, dipl.iur*

Sažetak

U radu je prikazano jedno novo zakonsko rješenje bosanskohercegovačkog krivičnoprocesnog prava - naredba operateru telekomunikacija - koja je na jedan jedinstveni način riješila dugogodišnje dileme oko načina pribavljanja podataka kojima raspoložu operateri telekomunikacija. Ovo rješenje ujedno predstavlja i kompromis između dvije poznate tendencije u krivičnom postupku: tendencije za osiguranje efikasnosti krivičnog postupka u borbi protiv kriminaliteta po kojoj su se telekomunikacijski podaci prikupljali u okviru potražnih radnji ovlaštenih službenih osoba i na osnovu naredbi nadležnog tužioca te tendencije zaštite prava i sloboda građana prema kojoj su se ovi podaci, u cilju zaštite prava na privatnost iz člana II/3.f. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, prikupljali isključivo u okviru posebne istražne radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija. U radu su također analizirane i važeće zakonske odredbe koje regulišu naredbu operatera telekomunikacije, sa posebnim akcentom na njegove nedostatke, a koje u krajnjoj liniji mogu dovesti u pitanje i samu svrhu ovog rješenja te način prikupljanja telekomunikacijskih podataka prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, kao i u uporednom krivičnoprocesnom zakonodavstvu.

Ključne riječi

Operateri telekomunikacija, telekomunikacijski podaci, listinzi, pravo na privatnost.

* *Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona;*
cackovicdamir@hotmail.com

1. Uvodna razmatranja

Naredba operateru telekomunikacija je jedno novo zakonsko rješenje bosanskohercegovačkog krivičnog procesnog prava¹ uvedeno izmjenama i dopunama Zakona o krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini iz 2008., odnosno 2009. godine², a koje je omogućilo zakonito prikupljanje, za istragu veoma značajnih, telekomunikacijskih podataka i njihovu zakonitu upotrebu u krivičnom postupku. Ovo ujedno predstavlja i jedno kompromisno zakonsko rješenje jer je u dosadašnjoj pravnoj praksi i teoriji dugo vremena postojala dilema oko pravne prirode telekomunikacijskih podataka, odnosno u kojoj mjeri ovi podaci povređuju ustavna prava na privatni i porodični život³ te pravo na privatnost predviđeno Međunarodnim ugovorom o građanskim i političkim pravima⁴ i Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda⁵. S obzirom da ni sudska praksa, a ni teorija u Bosni i Hercegovini nisu bili jedinstveni oko odgovora na to pitanje, to su se u ranijem periodu i razvila dva različita načina prikupljanja navedenih podataka u krivičnom postupku.

Prema prvom načinu, ove podatke su prikupljale ovlaštene službene osobe ili nadležni tužilac. Ovlaštene službene osobe su podatke prikupljali u sklopu neformalnih ili potražnih radnji te su se dobijeni podaci koristili isključivo u operativne svrhe, odnosno u cilju daljeg usmjeravanja istrage. U ovom slučaju se koristila nepotpuna zakonska regulativa koja reguliše potražne radnje ovlaštenih

---

¹ Krivičnog procesno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini čine: Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08 i 58/08), Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07 i 9/09.), Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07 i 119/08.) i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08 i 17/09.).

² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 58/08), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ br. 9/09), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 119/08) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“ br. 17/09).

³ „Sve osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku“ - Čl. II/3.f. Ustava Bosne i Hercegovine.

⁴ Čl. 17. Međunarodnog ugovora o građanskim i političkim pravima.

⁵ Čl. 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

službenih osoba. Naime, potražne ili neformalne radnje nisu detaljno regulisane pravnim propisima te se izvode prije svega prema pravilima kriminalističke taktike i prema okolnostima konkretnog krivičnog djela. Ova pravna praznina je u ranijem periodu iskorištena na način što su ovlaštene službene osobe u sklopu potražne radnje provjera pripadnosti telekomunikacijskih adresa prikupljali i ostale podatke operatera telekomunikacija. Ovako stajalište zauzeo je i Ustavni sud Bosne i Hercegovine koji je u obrazloženju odluke o dopustivosti i meritumu broj AP 2473/06 od 17.3.2009. godine⁶ naveo da je prigovor apelantove odbrane kojim se osporava zakonitost u pribavljanju telefonskih listinga neosnovan jer su navedene radnje preduzete nakon što je djelo izvršeno i njegovi izvršioци otkriveni i lišeni slobode. U obrazloženju se dalje navodi da su ove podatke prikupljale ovlaštene službene osobe u sklopu neformalnih ili potražnih radnji koje su bile ograničene samo na utvrđivanje postojanja međusobnog kontakta putem telefonskih brojeva i one nemaju karakter posebnih istražnih radnji. Posebna istražna radnja, prema stavu Suda, po svom karakteru i svrsi podrazumijeva komunikacijsko snimanje ili praćenje osumnjičenih osoba radi njihovog otkrivanja i hvatanja, što obuhvata nadzor i snimanje njihovih kontakata, snimanje sadržaja razgovora i sl. U ovom slučaju svega toga nema jer su ove radnje bile ograničene samo na provjeru postojanja kontakata, a što je u krajnjoj liniji moguće učiniti i na osnovu listinga koji se distribuiraju građanima, korisnicima telefonskih usluga. Međutim, za razliku od ove prakse Ustavnog suda, pravna teorija je zauzela drugačiji stav. Tako se u komentarima zakona o krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini navodi da prilikom provođenja potražne provjere pripadnosti telekomunikacijskih adresa ovlaštena službena osoba mora biti ograničena samo na provjeru pripadnosti određene telekomunikacijske adrese u smislu utvrđivanja registrovanog i stvarnog korisnika, a da pri tome ne može, a niti smije tražiti podatke o sadržaju ostvarenog saobraćaja (sadržaj telefonskih razgovora, telefonskih tekstualnih poruka, elektronske pošte i sl.). Dakle, u ovom slučaju ovlaštene službene osobe mogu preduzimati samo one radnje koje su inače dostupne i ostalim građanima putem usluga informacijskih centara.⁷ Sa druge strane, ukoliko bi se ovi podaci i mogli prikupljati u sklopu potražnih radnji ovlaštenih službenih osoba, oni se ne bi mogli koristiti kao dokaz u krivičnom postupku i na njima sud ne bi mogao zasnovati svoju odluku. Ovo prevashodno iz razloga što je osnovna

---

⁶ Ustavni sud BiH, 2010. *Sudske Odluke (online)*. Sarajevo: Ustavni sud BiH. Dostupno na: (<http://www.ccbh.ba/bos/odluke/>)

⁷ Jurčević, M. (2008) „Istraga“, 581-608. U: H. Sijerčić-Čolić et al.: *Komentari zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini*, Knjiga III, Sarajevo. Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, str.598.

odlika svih potražnih radnji njihova neformalnost te je njihov osnovni cilj otkrivanje i prikupljanje podataka o mogućem krivičnom djelu i njegovom izvršiocu, za razliku od istražnih ili formalnih radnji kojima se dokazuje postojanje krivičnog djela i njegovog izvršioca.⁸ Iz tih razloga su ove podatke, pored ovlaštenih službenih osoba, prikupljali i nadležni tužioci, i to u sklopu svojih ovlaštenja da zahtijevaju dostavljanje informacija od strane državnih organa, preduzeća, pravnih i fizičkih osoba u Bosni i Hercegovini⁹ te su se ovako dobijeni podaci mogli koristiti i kao dokaz u krivičnom postupku.

Prema drugom načinu su se telekomunikacijski podaci prikupljali isključivo u sklopu posebne istražne radnje - nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija¹⁰ - što se obrazlagalo činjenicom da evidentiranje telefonskih brojeva i telefonskih razgovora osumnjičene osoba predstavlja nadzor telefonskih razgovora, iako ne u cijelosti jer se na osnovu popisa korištenih telefonskih brojeva ne saznaje sadržina tih razgovora.¹¹ Ovakvo podvrgavanje prikupljanja telekomunikacijskih podataka strogom režimu posebnih istražnih osiguravalo je najveću moguću zaštitu ljudskih prava, ali sa druge strane je imalo i direktne posljedice na efikasnost samog krivičnog postupka. Naime, zakoni o krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini su propisali stroge uslove za primjenu posebnih istražnih radnji¹² tako da se ove radnje mogu preduzeti isključivo na osnovu sudske naredbe te samo za određena krivična djela, odnosno za djela za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna i pod uslovom da se dokazi ne bi mogli pribaviti na drugačiji način ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano sa nezrazmjernim teškoćama.

Sve ove dileme su riješene zakonima o izmjenama i dopunama zakona o krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini iz 2008., odnosno 2009. godine kojima je ova materija detaljno regulisana jednim novim zakonskim rješenjem - Naredbom operateru telekomunikacija - a koja u suštini predstavlja jedan pose-

---

⁸ Sijerčić-Čolić, H. (2008) Krivično procesno pravo. Knjiga II: Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci - Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu., str.42.

⁹ Up. odredbe čl.35.st.2. tač.(d. ZKP BiH, čl.45.st.2. tač.(d. ZKP FBiH, čl.43.st.2. tač.(d. ZKP RS čl.35.st.2. tač.(d. ZKP BD BiH.

¹⁰ Up. odredbe čl.116.st.2. tač.(a. ZKP BiH, čl.130.st.2. tač.(1. ZKP FBiH, čl.116.st.2. tač.(1. ZKP RS i čl.116.st.2. tač.(a. ZKP BD BiH.

¹¹ Sijerčić-Čolić, H. (2005) „Posebne istražne radnje“, 248-375. U: H. Sijerčić-Čolić et al.: Komentari zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, Knjiga III, Sarajevo. Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, str.354.

¹² Up. odredbe čl.116., čl.117. i čl.118. ZKP BiH, čl.130., čl.131. i čl.132. ZKP FBiH, čl.226., čl.227. i čl.228. ZKP RS i čl.116. čl.117. i čl.118. ZKP BD BiH.

ban oblik dokazne radnje privremenog oduzimanja predmeta i imovine. U daljem radu će biti razrađeni krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti ovog novog zakonskog rješenja, odnosno značaj telekomunikacijskih podataka i sam način njihovog prikupljanja i upotrebe. Osim toga, ova radnja će biti analizirana i sa aspekta uporednog krivičnoprocesnog zakonodavstva, odnosno krivičnoprocesnog zakonodavstva Republike Hrvatske i Republike Srbije, nama susjednih zemalja sa kojima je Bosna i Hercegovina i historijski i geopolitički povezana, zatim Ujedinjenog Kraljevstva i Sjeverne Irske, države sa viševjekovnom pravnom tradicijom koja najšire i najsvestranije razrađuje akuzatorski sistem i u čijem prethodnom postupku centralnu ulogu imaju upravo službenici policije te Savezne Republike Njemačke, države koja se može smatrati klasičnim predstavnikom kontinentalnog prava sa mješovitim krivičnim postupkom i tužilačkim konceptom istrage.

2. Telekomunikacijski podaci i njihov značaj u krivičnom postupku

Pod telekomunikacijskim podacima, u smislu zakona o krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini, mogu se podrazumijevati svi podaci o korištenju telekomunikacijskih usluga¹³ kojima raspolažu operateri telekomunikacija, a koji mogu biti dokaz u krivičnom postupku ili poslužiti prikupljanju informacija koje mogu biti od koristi u krivičnom postupku. Svi ovi podaci se mogu, za potrebe kriminalističke prakse, podijeliti u dvije skupine, i to: telekomunikacijski podaci u užem smislu i telekomunikacijski podaci u širem smislu.

Telekomunikacijski podaci u užem smislu predstavljaju podatke o ostvarenom telekomunikacijskom saobraćaju, i to su:

- podaci o primljenim i poslatim pozivima sa određenog broja telefona tzv. "listinzi" (sa kojim brojem telefona je ostvarivan telefonski kontakt, tačan datum i vrijeme ostvarenog kontakta te vrijeme trajanja razgovora). Ovi podaci pored svog nesumnjivog operativnog značaja imaju i veliku dokaznu vrijednost u istragama određenih krivičnih djela, kao što su krivična djela: organizovanog kriminaliteta, iznude, ugrožavanje sigurnosti, zloupotreba znaka za pomoć i opasnost i slično. U istragama određenih

---

¹³ Telekomunikacijske usluge su, prema članu 2. stav 2. tačka (s. Zakona o komunikacijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 31/03, 75/06 i 32/10), usluge koje se obično pružaju uz naknadu, a koje se sastoje u cjelini ili uglavnom u prenošenju signala na telekomunikacionim mrežama, uključujući, ali ne ograničavajući se na fiksnu i mobilnu mrežu kao i mrežu za prijenos podataka.

krivičnih djela kao npr. ugrožavanja sigurnosti ili zloupotrebe znaka za pomoć i opasnost, a koja su izvršena putem telefona, ovi podaci imaju ključni značaj jer predstavljaju praktično jedini materijalni dokaz o izvršenom krivičnom djelu i jedini trag na osnovu kojeg se može indentifikovati izvršilac. Ovdje se prije svega misli na sve češće slučajeve upućivanja prijetnji putem telefona ili na lažna prijavljivanja postavljanja eksplozivnih naprava u javnim objektima. Naime, činjenica je da većinu ovih krivičnih djela čine osobe mlađe generacije kojima posjedovanje mobilnih telefona sa neregistrovanim prepaid tzv "ultra" karticama daje osjećaj anonimnosti, što ih na jedan način i podstiče na vršenje ovih krivičnih djela. S obzirom da u većini ovih slučajeva i nije riječ o kriminalno aktivnim osobama to ovlaštene službene osobe na osnovu ovih podataka mogu u najvećem broju slučajeva i identifikovati izvršioce.

- podaci o sadržaju SMS poruka između dva korisnika mobilnih telefona. Operateri telekomunikacija raspolažu i sa tehničkim mogućnostima da dostavljaju kompletan sadržaj SMS poruka poslatih sa određenog broja telefona, ali pod uslovom da nije protekao duži vremenski period od ostvarenog kontakta. Ovakvi podaci su naročito korisni u istragama krivičnih djela koja su izvršena od strane više saizvršilaca ili saučesnika jer isti veoma čestu međusobno komuniciraju upravo putem SMS poruka.
- podaci o ostvarenom cjelokupnom telekomunikacijskom saobraćaju koji je obavljen preko određene bazne stanice u tačno određeno vrijeme. Ovdje je dakle riječ o svim brojevima telefona koji su u određeno vrijeme međusobno komunicirali koristeći određenu baznu stanicu. S obzirom da određena bazna stanica u pravilu pokriva veliko područje sa velikim brojem korisnika mobilnih telefona, to je jasno da je riječ o velikom broju podataka. Iz tih razloga ovi podaci se mogu prikupiti samo u izuzetnim slučajevima, odnosno u slučajevima kada bazna stanica pokriva manje područje sa manjim brojem korisnika mobilnih telefona te samo za kraći vremenski period u trajanju od nekoliko minuta. Ovi podaci prije svega imaju operativni značaj i koriste se u slučajevima kada je poznato tačno vrijeme izvršenja nekog krivičnog djela, a za koje postoji sumnja da je izvršeno od strane više saizvršilaca ili saučesnika, kao npr. razbojništvo. S obzirom da u ovim slučajevima postoji mogućnost da su saizvršioци ili saučesnici neposredno prije izvršenja krivičnog djela međusobno komunicirali putem telefona, to se i može, kroz detaljnu analizu podataka o cjelokupnom obavljenom telefonskom saobraćaju preko bazne stanice koja pokriva mjesto izvršenja tog krivičnog djela i to u vrijeme neposredno prije izvršenja, i utvrditi

njihovi brojevi telefona. Kao što je već rečeno, ovi podaci imaju prvenstveno operativni značaj jer mogu usmjeriti aktivnosti ovlaštenih službenih osoba prema određenim osobama, ali na koncu i zajedno sa rezultatima drugih aktivnosti, mogu imati i izuzetan dokazni značaj.

S druge strane, telekomunikacijski podaci u širem smislu predstavljaju podatke koji se odnose na mobilni telefon koji koristi određene telekomunikacijske usluge, i to su:

- identifikacijski broj mobilnog telefona tzv. IMEI broj koji koristi ili je koristio određenu telefonsku karticu. Ovi podaci se koriste u slučajevima kada je izvršenjem nekog krivičnog djela otuđen određeni mobilni telefon, za kojeg vlasnik ne raspolaže sa identifikacijskim podacima. U ovim slučajevima se na osnovu vlasnikove telefonske kartice može utvrditi IMEI broj njegovog mobilnog telefona te i raspisati potraga za otuđenim telefonom ili preduzeti druge potrebne mjere i radnje. Također, ovi podaci se mogu koristiti i u cilju pronalaska nepoznatog izvršioca, i to u slučajevima kada je poznat broj telefona koji je isti koristio. U tim slučajevima se može preko operatera telekomunikacija utvrditi IMEI broj njegovog mobilnog telefona, i to bez obzira što je on svoju telefonsku karticu eventualno odbacio te se na osnovu toga može sprovesti i posebna istražna radnja nadzora i tehničkog snimanje telekomunikacija njegovog mobilnog telefona i svih kartica koje se u njemu trenutno nalaze.
- podaci o brojevima telefonskih kartica koje se nalaze ili su se nalazile u određenom mobilnom telefonu. Ovi podaci se koriste prije svega u cilju pronalaska otuđenog mobilnog telefona ili pronalasku osumnjičenog. Naime, sve telefonske kartice koje su stavljene u određeni mobilni telefon ostaju zabilježene u bazama podataka operatera telekomunikacija tako da se, pod uslovom da je poznat identifikacijski broj mobilnog telefona, uvijek može utvrditi koja se telefonska kartica trenutno nalazi u njemu i koje su se nalazile u ranijem periodu.
- bazna stanica koju trenutno koristi određeni mobilni telefon. Pomoću ovih podataka se može približno odrediti lokacija korisnika određenog mobilnog telefona. Ovi podaci i nemaju veći dokazni značaj, ali mogu biti od koristi ovlaštenim službenim osobama jer mogu znati približnu lokaciju osumnjičenog. Ovo je naročito bitno u slučajevima izvršenja krivičnog djela ugrožavanja sigurnosti kada nepoznati izvršilac upućuje prijetnje putem telefona. Pomoću ovih podataka se može odrediti približna lokacija izvršioca navedenog krivičnog djela, što može biti jedna od indicija prilikom procjenjivanja ozbiljnosti prijetnji te planiranja daljih aktivnosti.

Evidentno je da operateri telekomunikacija raspolažu sa velikim brojem za istragu vrlo bitnih podataka koji su se nerijetko pokazali i kao presudni u otkrivanju izvršilaca krivičnih djela. Ovi podaci su naročito bitni ako se uzme u obzir činjenica da izvršioci krivičnih djela postaju sve profesionalniji te da na licu mjesta izvršenja krivičnih djela ostavljaju veoma malo materijalnih tragova te činjenicu da su većina težih krivičnih djela izvršena od strane više saizvršilaca i saučesnika koji su prinuđeni da koriste mobilne telefone i usluge telefonskih operatera kako bi ostvarivali međusobni kontakt.¹⁴ Ovo je i razlog što podaci kojima raspolažu operateri telekomunikacija u velikom broju slučajeva postaju jedini trag koji bi izvršioci povezali sa izvršenjem krivičnog djela, a blagovremeno dostavljanje tih podataka omogućuje ovlaštenim službenim osobama ne samo da brzo i efikasno identifikuju i liše slobode izvršioci krivičnog djela nego i da spriječe izvršenje određenog krivičnog djela i na taj način zaštite živote i zdravlje ljudi i imovinu.¹⁵

¹⁴ U kriminalističkoj praksi postoje brojni primjeri u kojima je istraga okončana prvenstveno na osnovu telekomunikacijskih podataka. Za potrebe ovog rada se može izdvojiti slučaj krivičnog djela Razbojništva izvršenog 2008. godine u Živicama nad jednim bračnim parom kojom prilikom su dva maskirana i naoružana izvršioca prijetnjom upotrebe vatrenog oružja i upotrebom fizičke snage od istih otuđili veću količinu gotovog novca. Tokom istrage, koja se sprovodila više od dvije godine, ovlaštene službene osobe MUP-a Tuzlanskog kantona su uspjeli indentifikovati neposredne izvršioci te, na osnovu telekomunikacijskih podataka, i saučesnika navedenog krivičnog djela. Naime, utvrđeno je da su neposredni izvršioci prije izvršenja krivičnog djela putem mobilnih telefona komunicirali sa saučesnikom na osnovu čega je isti i indentifikovan te je, uz ostale prikupljene dokaze, protiv istog i podnesen izvještaj o izvršenom krivičnom djelu.

¹⁵ Tako je tokom 2008. godine u Tuzli izvršeno krivično djelo Iznude u pokušaju nad jednim od privatnih poduzetnika i to na način što je, tada nepoznati izvršilac, putem telefona oštećenom upućivao ozbiljne prijetnje prisiljavajući ga da mu preda veću količinu gotovog novca. S obzirom da je samo krivično djelo izvršeno putem mobilnog telefona to je omogućilo ovlaštenim službenim osobama MUP-a Tuzlanskog kantona da, na osnovu podataka operatera telekomunikacija, prvo indentifikuju mobilni telefon koji je koristio telefonsku karticu sa koje su upućene prijetnje, zatim da indentifikuju i druge telefonske kartice koje su se nalazile u tom mobilnom telefonu i na koncu da indentifikuju i vlasnika mobilnog telefona koji je ujedno bio i izvršilac navedenog krivičnog djela. Potrebno je napomenuti da su ovlaštene službene osobe u jednoj koordiniranoj akciji sa operaterima telekomunikacija uspjeli indentifikovati izvršioca ovog krivičnog djela u roku od 24 sata te na taj način i spriječili da se ovo krivično djelo izvrši, odnosno da izvršilac pribavi protupravnu imovinsku korist.

3. Način prikupljanja telekomunikacijskih podataka u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

Telekomunikacijski podaci u Bosni i Hercegovini se prikupljaju na osnovu Naredbe operateru telekomunikacija koju izdaje sud na prijedlog tužioca ili ovlaštene službene osobe koja je dobila odobrenje od tužioca. U hitnim slučajevima, odnosno u slučajevima postojanja opasnosti od odlaganja, ovu naredbu može izdati i tužilac, s tim što ista mora biti odobrena od strane sudije za prethodni postupak u roku od 72 sata ili će se u protivnom podaci vratiti bez prethodnog otvaranja.¹⁶

S obzirom da se ovom radnjom ipak zadire u pravo na privatnost u širem smislu riječi, to su propisani i strogi zakonski uslovi za njenu primjenu. Ti uslovi su, pored pravnog osnova ove radnje, i materijalni uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi ova naredba bila izdata. Prvi od tih uslova je da moraju postojati osnovi sumnje da je naka osoba izvršila krivično djelo. Ovi osnovi sumnje moraju se odnositi na konkretno krivično djelo, iz razloga što je cilj ove radnje prikupljanje dokaza ili drugih informacija o izvršenom krivičnom djelu, a ne utvrđivanje postojanja osnova sumnje da je krivično djelo uopće izvršeno. Drugi uslov se odnosi na osobe prema kojima je usmjerena ova radnja. Naime, ovom radnjom se mogu prikupljati telekomunikacijski podaci od više vrsta osoba. Na prvom mjestu je to izvršilac krivičnog djela, odnosno neka osoba za koju postoje osnovi sumnje da je izvršila krivično djelo. Iako zakoni koriste pojam "neka osoba" ipak je tu odredbu potrebno šire tumačiti i pod tim podrazumijevati i nepoznate izvršioce krivičnog djela. Ovako tumačenje je neophodno iz razloga što se u velikom broju slučajeva ovi podaci koriste u istragama protiv nepoznatih izvršilaca krivičnih djela te se ova radnja i koristi u cilju njihove identifikacije (kao što je slučaj u istragama krivičnih djela ugrožavanja sigurnosti, zloupotrebe znaka za pomoć i opasnost i sl.). Osim izvršioca krivičnog djela, ova radnja može biti usmjerena i prema drugim osoba za koje postoje osnovi sumnje da izvršiocu ili od izvršioca prenosi informacije u vezi sa krivičnim djelom ili da izvršilac koristi njegovo sredstvo telekomunikacije. I na kraju, treći uslov se odnosi na cilj koji se želi postići ovom radnjom prema kojem se ovi podaci mogu prikupljati samo ukoliko bi isti mogli biti dokaz u krivičnom postupku ili poslužiti prikupljanju informacija koje mogu biti od koristi u krivičnom postupku. Dakle, ovdje je riječ o dvjema

---

¹⁶ Up.odredbe čl.20. ZID ZKP BiH, čl.24. ZID ZKP FBiH, čl.34. ZID ZKP RS i čl.22. ZID ZKP BDBiH

vrstama podataka, i to: podaci koji bi mogli biti dokaz u krivičnom postupku te informacije koje ne moraju biti dokaz, nego samo korisni u krivičnom postupku. Po ovome se Naredba operateru telekomunikacija i razlikuje od drugih oblika privremenog oduzimanja predmeta kojima se u suštini mogu prikupljati samo podaci koji bi se mogli koristiti kao dokazi u krivičnom postupku, što je i razumljivo jer je privremeno oduzimanje predmeta dokazna ili formalna radnja. Sa druge strane, zakonodavac je dozvolio da se Naredbom operateru telekomunikacija prikupljaju i druge informacije koje mogu biti od koristi u krivičnom postupku, odnosno podaci koji se i neće koristiti kao dokaz, ali će usmjeriti dalji tok istrage te u krajnjoj liniji omogućiti pronalaženje i osiguravanje drugih dokaza, čime je ova radnja, pored svog nesumnjivog dokaznog značaja, dobila i veliki operativni značaj.

4. Prikupljanje telekomunikacijskih podataka u uporednom krivično procesnom zakonodavstvu

I. - U nalaženju rješenja za adekvatno zakonsko regulisanje radnje prikupljanja telekomunikacijskih podataka izvjesno je da mogu pomoći određeni stavovi i principi koji su razvijeni kroz praksu Evropskog suda za ljudska prava, a koji se odnose na primjenu člana 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda¹⁷ i koji se stoga mogu i smatrati evropskim standardima u ovoj materiji.

Prema stavu 2. člana 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, javne vlasti se neće miješati u uživanje prava na privatnost "osim ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih". Iz ove odredbe slijede tri važna principa, prema kojima miješanje u privatnost mora biti (1) legalno, tj. uređeno zakonom, (2) svedeno na nužnu mjeru (princip srazmjernosti) i (3) jedino moguće radi postizanja navedenih interesa (koji predstavljaju osnove za miješanje u pravo na privatnost). Međutim, ove osnove za miješanje u pravo na privatnost putem mjera tajnog prikupljanja podataka su u citiranoj odredbi dati prilično neodređeno i široko te je upravo zato važno pratiti praksu Evropskog suda za ljudska prava koja

---

¹⁷ Član 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda propisuje da svako ima pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i dopisivanja.

je znatno precizirala značenje člana 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda¹⁸

Tako je Evropski sud za ljudska prava u nekoliko svojih presuda zauzeo stav da dostavljanje takvih podataka policiji, bez zakonskog regulisanja ili saglasnosti osobe čiji se razgovori bilježe, predstavlja neopravdano miješanje u privatnu sferu po članu 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹⁹ Tako je u predmetu *Klass i drugi protiv SR Njemačke* (1978.) Sud u svojoj presudi utvrdio da, iako telefonski razgovori nisu izričito spomenuti u članu 8. stav 1. Konvencije, ipak su takvi razgovori obuhvaćeni pojmom "privatnog života" i "prepiske" iz ove odredbe. Iz ovog razloga je jasno da bi svaka odobrena mjera nadzora, kada se primijeni na pojedinca, dovela do miješanja javnih vlasti u uživanje prava pojedinca na poštovanje njegovog privatnog i porodičnog života i njegove prepiske. U predmetu *Kruslin protiv Francuske* (1990.) Sud je utvrdio da pored prisluškivanja i druge forme praćenja telefonskih razgovora predstavljaju ozbiljno miješanje u privatni život i korespondenciju i, prema tome, moraju biti zasnovane na "zakonu" koji mora biti posebno precizan. Osnovno je da postoje jasna, detaljna pravila na tu temu, naročito iz razloga što upotrebna dostupna tehnologija postaje sve sofisticiranija. Međutim, za ovu materiju je najbitnija presuda koju je donio Evropski sud za ljudska prava - presuda u predmetu *Malone protiv Velike Britanije* (1984.) i u kojem se Sud direktno izjašnjavao o zakonitosti uspostavljanju "registra" telefonskih brojeva pozvanih sa određenog telefona, odnosno tzv. "listinzima". Sud je u navedenom predmetu utvrdio da, iako je registrovanje telefonskih poziva tzv. "metering", za razliku od prisluškivanja, uobičajeno u poslovnoj praksi, dostavljanje takvih podataka policiji, bez zakonskog regulisanja ili saglasnosti osobe čiji se razgovori bilježe, predstavlja neopravdano miješanje u privatnu sferu po članu 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava

---

¹⁸ Milosavljević, B. (2008) „Ovlašćenja policije i drugih državnih organa za tajno prikupljanje podataka: domaći propisi i evropski standardi“, str. 68.-69. U: M.Hadžić et al.: *Demokratski nadzor nad primjenom posebnih ovlašćenja*. Beograd. Centar za civilno-vojne odnose.

¹⁹ Najvažniji slučajevi Komisije za ljudska prava i Evropskog suda za ljudska prava iz kojih su izdvojeni navedeni stavovi jesu: *Klass i drugi protiv SR Njemačke* (1978), *Sunday Times protiv Velike Britanije* (1979), *Malone protiv Velike Britanije* (1984), *Olson protiv Švedske* (1988), *Hewit i Hartman protiv Velike Britanije* (1988), *Kruslin protiv Francuske* (1990), *Huvig protiv Francuske* (1990), *Teixeira de Castro protiv Portugalije* (1998), *Amann protiv Švajcarske* (2000) i *Vetter protiv Francuske* (2005) vidi: *European Courts of Human Rights*, 2010. Case- Law decisions (online). Strasbourg: The European Courts of Human Rights. Dostupno na: (<http://www.echr.coe.int/ECHR>)

i osnovnih sloboda. Sud je donio ovakvu odluku i pored argumenata tuženih strana da je registrovanje telefonskih poziva potpuno različito od prisluškivanja telekomunikacija, prvenstveno iz razloga što podacima o primljenim i poslatim pozivima sa određenog telefona raspolažu telefonski operateri te da oni sa tim podacima sasvim legalno raspolažu u cilju ispostave računa pretplatniku ili ispitivanja žalbi od strane pretplatnika. Međutim, Sud nije prihvatio ove argumente te je utvrdio da su podaci o primljenim i poslatim pozivima sastavni element komunikacije putem telefona i ustupanje ovih podataka policiji, bez pristanka osobe, je prema mišljenju Suda, kršenje člana 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

II. – U Republici Hrvatskoj telekomunikacijske podatke²⁰ prikupljaju službenici policije, i to u sklopu potražne ili neformalne radnje - provjera pripadnosti telekomunikacijskih adresa koje su u određenom razdoblju uspostavile vezu.²¹ Dakle, podatke operatera telekomunikacija službenici policije prikupljaju na osnovu svojih zakonskih ovlaštenja i za ovu radnju im nije potrebna sudska naredba ili odobrenje, niti ikakvi posebni uslovi. Ovakav stav je zauzeo i Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojim brojnim presudama²² u kojima je zauzeo stanovište da izlist telefonskih poziva sa određenog broja telefona ne predstavlja posebnu istražnu radnju Nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija jer pribavljanje takvog izlista ne predstavlja povredu ustavnih prava slobode i tajnosti dopisivanja i svih drugih oblika komuniciranja osoba o čijim telefonskim brojevima se radi, a iz razloga što se ovom okolnošću utvrđuje samo međusobni kontakt, a ne i sadržaj razgovora koji je obavljan.²³ Sud je dalje utvrdio da policijski

---

²⁰ Pod telekomunikacijskim podacima se u smislu člana 7., tačke 33. i 34. Zakona o telekomunikacijama Republike Hrvatske („Narodne novine“ br.122/03, 158/03 i 60/04) mogu podrazumjevati podaci o telekomunikacijskom prometu, odnosno bilo koji podaci koji se obrađuju u svrhu komunikacije putem telekomunikacione mreže ili u svrhu obračuna troškova kao i podaci o lokaciji, odnosno bilo koji podaci koji se obrađuju u telekomunikacijskoj mreži, a upućuju na prostorni položaj terminalne opreme korisnika javnih telekomunikacijskih usluga.

²¹ Član 177. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Republike Hrvatske („Narodne novine“ br.110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02 i 115/06).

²² Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: I Kž-339/01-8 od 2.5.2002 godine., I Kž 1164/04-3 od 16.12.2004. godine, I Kž 1162/04-3 od 2.2.2005. godine, I Kž 1236/04-3 od 17.1.2006. godine, I Kž 364/06-6 od 09.5.2006. godine, III Kr 23/07-9 od 18.6.2008. godine, III Kr 61/05-3 od 28.12.2008. godine, vidi: Vrhovni sud Republike Hrvatske, 2010. Sudska praksa (online). Zagreb: Vrhovni sud Republike Hrvatske. Dostupno na: (<http://www.sudskapraksa.vsrh.hr/supra/>).

²³ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: I Kž-339/01-8 od 2.5.2002. godine.

službenici imaju pravo od pravne osobe koja pruža telekomunikacijske usluge tražiti provjeru istovjetnosti telekomunikacijskih adresa koje su u određenom vremenskom razdoblju uspostavile vezu, što smislenim tumačenjem teksta uključuje i pravo policijskih službenika da od pravne osobe koja pruža telekomunikacijske usluge zatraže izlist telefonskih poziva učinjenih s određenog telefonskog broja, tim više jer se istovremeno ne utvrđuje sadržaj obavljenih telefonskih razgovora.²⁴ Ovdje se dakle ne radi o utvrđivanju sadržaja obavljenih telefonskih razgovora, već samo o utvrđivanju uspostavljanja telekomunikacijskih veza, njihovoj dinamici i vremenu ostvarivanja.²⁵

S obzirom da je ovdje riječ o potražnoj radnji o čijim rezultatima policijski službenici sačinjavaju službenu zabilješku, to se ovi podaci i ne bi mogli koristiti kao dokaz u krivičnom postupku i na njima sud ne bi mogao zasnovati svoju odluku. Ovom radnjom, odnosno uvidom u evidencije davatelja telekomunikacijskih usluga ne pribavlja se dokaz o komunikaciji između konkretnih osoba, već samo činjenica o ostvarenom kontaktu, odnosno da je korisnik određenog telefonskog uređaja ostvario kontakt sa korisnikom drugog telefonskog uređaja.²⁶ Međutim, policijski službenici u Republici Hrvatskoj imaju mogućnost da pribavljene podatke o istovjetnosti telekomunikacijskih adresa (najčešće izliste telekomunikacijskog saobraćaja) usporede sa ličnim podacima građana i policijskim evidencijama, registrima i bazama sa automatskom obradom podataka u sklopu posebne istražne radnje - kompjutersko sravnjavanje ličnih podataka ili tzv. rasterska pretraga.²⁷ Ova radnja, koja se izvodi na način da se posebni računarskim programom sravnjuju lični podaci građana koji se nalaze u različitim bazama podataka i policijskim evidencijama, preduzima se ukoliko postoje osnovi sumnje da je izvršeno neko od taksativno navedenih krivičnih djela, no te sumnje ne trebaju biti usmjerene i prema određenim osobama.²⁸ Za policijsko preduzimanje te mjere nije potreban sudski nalog, već je zakonski nadzorni mehanizam uspostavljen kroz formu izvještavanja nadležnog državnog

---

²⁴ Presude Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: I Kž 1162/04-3 od 2.2.2005. godine i broj: III Kr 23/07-9 od 18. 6. 2008. godine.

²⁵ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: I Kž 1164/04-3 od 16.12.2004. godine.

²⁶ Kralj, T. (2009) „Provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa u kriminalističkoj praksi“, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 2/2009 str.172.-174.

²⁷ Član 183. Zakona o krivičnom postupku Republike Hrvatske („Narodne novine“ br.110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02 i 115/06).

²⁸ Pavišić, B. i suradnici. (2001) Komentar zakona o krivičnom postupku, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, str.341.

odvjetnika o sadržaju prikupljenih obavijesti.²⁹ Na osnovu ove radnje, policijski službenici mogu izvršiti analitičku obradu izlista telefonskih poziva te na taj način dobiti cjelovitu sliku o intezitetu i trajanju ostvarenih kontakata, posrednim ili neposrednim vezama između krajnjih korisnika telefonskih uređaja, mogućim lokacijama baznih stanica na kojima je "logiran" mobilni telefonski uređaj u momentu kontakta, broj odaslanih i primljenih poruka i dr.³⁰

Potrebno je napomenuti da u Republici Hrvatskoj postoje i drugačija stajališta o pravnoj prirodi radnje prikupljanja podataka operatera telekomunikacija po kojem prikupljanje podataka koji se označava kao evidencija o telefonskim brojevima predstavlja nadzor telefonskih razgovora, iako ne u cijelosti jer se još ne saznaje njihov sadržaj.³¹ Dalje se navodi da nema nikakve sumnje da u tajnost komuniciranja sredstvima za komuniciranje ulazi i podatak ko je koga, u koje vrijeme i iz kojeg mjesta pozivao što se obrazlaže i stajalištima i presudama Evropskog suda za ljudska prava. Iz tih razloga se smatra da se podaci operatera telekomunikacija moraju pribavljati na osnovu sudske naredbe, a čime bi se ostvarila sudska kontrola ovih radnji. Sa druge strane, stavovi nekih praktičara su da bi se moglo pretpostaviti da bi na ovaj način sudovi bili pretpani zahtjevima te bi se i ugrozila operativnost policijskih organa u hitnim situacijama.³²

III. – Kao i u Republici Hrvatskoj i u Republici Srbiji telekomunikacijske podatke³³ prikupljaju službenici policije na osnovu svojih zakonskih ovlaštenja u sklopu potražnih ili neformalnih radnji.³⁴ Naime, stav sudske prakse i teorije u Republici Srbiji je da u posebne istražne radnje ne spada prosta evidencija biranih brojeva tj. traženje i dobijanje tzv. listinga biranih brojeva ili utvrđivanje lokacije sa koje je upućen poziv te se ove radnje mogu preduzimati i bez naredbe istražnog sudije jer one same po sebi nemaju direktan dokazni značaj, a niti se njima bilo ko upoznaje sa sadržinom obavljenih razgovora, već samo mogu da ukažu u kom

---

²⁹ Sačić, Ž. (2001) Organizirani kriminalitet, Zagreb: Informator, str.238.-239.

³⁰ Kralj, T. (2009), op. cit., str.174.-175.

³¹ Pavišić, B. i suradnici. (2001), op. cit., str.333.-334.

³² Kralj, T. (2009), op. cit., str.177.

³³ Pod telekomunikacijskim podacima se, u smislu člana 4. tačka 5. Zakona o telekomunikacijama Republike Srbije („Službeni list RS“ broj 44/2003, 36/2003 i 50/2009), mogu podrazumjevati podaci o telekomunikacijskim uslugama, odnosno o uslugama koje se u potpunosti ili djelimično sastoje od prenosa i usmjeravanja signala kroz telekomunikacione mreže.

³⁴ Članu 225. stav 2. Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije („Službeni list SRJ“ br.70/2001 i 68/2002 i Službeni glasnik RS“ br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 20/2009 i 72/2009).

pravcu treba tragati za novim dokazima.³⁵ Iz tih razloga ova radnja i nema dokazni, ali ima izuzetni operativni značaj jer se dobijanjem informacija od provajdera telekomunikacionih mreža o korisnicima njihovih usluga, obavljenoj komunikaciji, lokaciji sa koje se ona obavlja i slično, ustvari i ne prikupljaju podaci, nego prvenstveno služe za realizaciju mjera tajnog prikupljanja podataka.³⁶ Analizom saobraćaja koji je uspostavljen sa određenog pretplatničkog broja vrlo lako se dolazi do pretplatničkih brojeva sa kojima je ostvarivana komunikacija te se na ovaj način mogu identifikovati brojevi mobilnih telefona koji mogu biti potencijalna meta nadzora komunikacija. Podaci o telefonskim pretplatnicima su javni i nalaze se u telefonskim imenicima tako da ih svako može dobiti preko službe informacija ili preko Interneta, s tim što pretplatnik može tražiti da se njegov broj telefona ne objavljuje. Imajući u vidu ovu činjenicu, kao i odredbe Zakona o krivičnom postupku Republike Srbije, to i ne postoji potreba za izdavanjem sudske naredbe za dobijanje podataka o telefonskim pretplatnicima i podataka o uspostavljenom telefonskom saobraćaju.³⁷

IV. – U krivičnom postupku Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske prikupljanje telekomunikacijskih podataka je regulisano Zakonom o regulaciji istražnih ovlaštenja (Regulation of Investigatory Powers Act-RIPA 2000) i to zajedno sa posebnim istražnim radnjama. Međutim, treba naglasiti da dugo vremena u Ujedinjenom Kraljevstvu ova radnja, a i sve ostale posebne istražne radnje, nisu uopće bile propisane pisanim zakonom. Britanska je vlada ove mjere smatrala dopuštenim i prihvatljivim, nije bilo ustavne norme koja bi građanima garantovala osnovno pravo na tajnost osobne sfere pa se prisluškivanje telefona, tajni nadzor i tehničko snimanje pojedinaca i sl. nije moglo smatrati kršenjem njihovih osnovnih prava i sloboda.³⁸ Konačna odluka Evropskog suda za ljudska prava iz 1984. godine u predmetu Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva³⁹ je presudno uticala na britanskog zakonodavca tako da je 1985. godine donesen Zakon o regulaciji telefonskog prisluškivanja (The Interception of Communications Act) kojim se uređuje nadzor nad komunikacijama za potrebe

---

³⁵ Škulić, M. (2007) Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd: Službeni glasnik, str. 482.

³⁶ Milosavljević, B. (2008), op. cit., str.63.-64.

³⁷ Jovanović, B. (2008) „Posebna prava i ovlaštenja koja primjenjuje policija“, 85-07. U: M. Hadžić et al.: Demokratski nadzor nad primjenom posebnih ovlaštenja. Beograd. Centar za civilno-vojne odnose, str. 91.-92.

³⁸ Krapac, D. (1995) Engleski kazneni postupak, Zagreb: Pravni fakultet, str.125.

³⁹ European Courts of Human Rights, 2010. Case- Law decisions (online). Strasbourg: The European Courts of Human Rights. Dostupno na: (<http://www.echr.coe.int/ECHR>)

vođenja krivičnog postupka, a da bi 2000. godine donesen i Zakon o regulaciji istražnih ovlaštenja (Regulation of Investigatory Powers Act-RIPA) koji detaljno uređuje sve posebene istražna radnje koje se mogu primijeniti u britanskom krivičnom postupku.

Zakonom o regulaciji istražnih ovlaštenja detaljno su propisani zakonski uslovi pod kojima se komunikacijski podaci (communications data)⁴⁰ mogu prikupljati. Prvi zakonski uslov je da se komunikacijski podaci mogu prikupljati samo na osnovu pisanog naloga (ili usmenog, ali uz postojanje zapisa da je isti izdat) "imenovanih osoba"⁴¹ iz "relevantne javne vlasti" (relevant public authority), a koje imenuje državni sekretar iz reda policijskih organa, Ureda za suzbijanje organiziranog kriminala (Serious Organised Crime Agency- SOCA), Povjerenstva za carine i akcize (Commissioners of Customs and Excise), Povjerenstva za unutrašnji porez (Commissioners of Inland Revenue) ili bilo koje obavještajne službe ili drugog organa na osnovu ovlaštenja državnog sekretara.⁴² Dakle, prema navedenom zakonu, radnja prikupljanja telekomunikacijskih podataka nije pod sudskim nadzorom, već je u ovom slučaju sudsku vlast zamijenio državni sekretar. Ovo je i najsporniji dio Zakona jer dovodi u pitanje njegovu usaglašenost sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i praksom Evropskog suda za ljudska prava po kojem sudska kontrola nudi najbolje garancije za neovisnost, objektivnost i pravilnu proceduru.⁴³ Stav Evropskog suda za ljudska prava je da ovako široka diskreciona ovlaštenja državnog sekretara za određivanje imenovane osobe nisu u skladu sa članom 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, naročito iz razloga što su ova ovlaštenja data visoko pozicioniranom članu izvršne vlasti. Ovako rješenje je možda doneseno iz razloga što je nalog za dostavljanje podataka usmjeren prema operaterima telekomunikacija koji zahtjevaju manje zaštite, ali se ipak ove radnje ne mogu smatrati kao radnje koje manje krše ljudska prava. Međutim, ova velika ovlaštenja državnog sekretara su ipak u određenoj mjeri ograničena drugim zakonskim uslovima koji moraju biti ispunjeni kako bi se ova radnja sprovela te

---

⁴⁰ Prema članu 21., stav 4. RIPE pod komunikacijskim podacima se u suštini podrazumjevaju svi podaci koji su sadržani ili pridodati komunikaciji ili podaci koje posjeduju telekomunikacijski provajderi o servisnom primaocu ali koji ne uključuju sadržinu same komunikacije.

⁴¹ „Imenovane osobe“ su osobe koje vrše određenu dužnost ili imaju određeni čin ili položaj u organu „relevantne javne vlasti“ i koje su ovlaštene da postupaju po ovom zakonu na osnovu naloga Državnog Sekretara i saglasnosti Parlamenta.

⁴² Član 22. i član 25. Regulation of Investigatory Powers Act.

⁴³ Bhatt, H. (2006) „RIPA 2000: A Human Rights Examination“, The International Journal of Human Rights, Vol. 10, broj 3, str.302-311.

uspostavljanjem posebnih nadzornih organa - Tribunala⁴⁴ i Povjerenika za presretanje komunikacija⁴⁵. Tribunal je posebni organ koji ima nadležnost da razmatra i odlučuje o pritužbama povodom svih radnji koje se preduzimaju povodom ovog Zakona. Ovaj organ ima dosta široke ovlasti jer ima nadležnost da istraži pritužbu i nakon toga donese i odluku. Međutim, iako je Tribunal prilično neovisan, on ipak nije sud pa tako ne može ni ponuditi ista pravna sredstva i slobodu pristupa kao što to sud može.⁴⁶ S druge strane, povjerenik za presretanje komunikacija, kojeg imenuje premijer iz reda osoba koji obnašaju ili su obnašali visoku sudsku funkciju, ima nadležnost da nadgleda sve osobe kojima su povjerena ovlaštenja za prikupljanje komunikacijskih podataka, uključujući i državnog sekretara. povjerenik o svom radu sačinjava izvještaj koji dostavlja premijeru koji je dužan godišnje izvještaje dostaviti Parlamentu.

Drugi uslov se odnosi na zakonski osnov za izdavanje naloga za dostavljanje komunikacijskih podataka. To je tzv. uslov neophodnosti po kojem se komunikacijski podaci mogu prikupljati samo u tačno određenim slučajevima, odnosno samo ukoliko su ti podaci neophodni⁴⁷:

- u interesu nacionalne sigurnosti
- u cilju sprečavanja ili otkrivanja krivičnih djela ili sprečavanje nemira
- ukoliko je ugrožena ekonomska sigurnost zemlje
- u interesu javne sigurnosti
- u cilju zaštite javnog zdravstva
- u cilju prikupljanja ili naplate poreza, carina, doprinosa ili drugih naknada koja se uplaćuju vladi
- u hitnim slučajevima u cilju sprečavanja smrti, povrede ili bilo kojeg drugog oštećenja fizičkog ili mentalnog zdravlja neke osobe ili u cilju ublažavanja ozljeda ili drugih povreda fizičkog ili mentalnog zdravlja neke osobe
- ili u drugim slučajevima kada je to naređeno od strane državnog sekretara i uz prethodno odobrenje Parlamenta.

Pored ovog uslova neophodnosti, Zakon uvodi i uslov srazmjernosti, prema kojem imenovana osoba može izdati nalog za dostavljanje komunikacijskih

---

⁴⁴ Član 65. Regulation of Investigatory Powers Act.

⁴⁵ Član 57. stav 2. Regulation of Investigatory Powers Act.

⁴⁶ Bhatt, H. (2006), op. cit., str.305.

⁴⁷ Član 66. stav 2. Regulation of Investigatory Powers Act.

podataka samo ukoliko je pribavljanje ovih podataka srazmjerno sa ciljem koji se želi postići.⁴⁸

Ovi uslovi predstavljaju i glavnu zaštitu prava na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i dopisivanja iz člana 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda jer prikupljanje komunikacijskih podataka ograničavaju na tačno utvrđene slučajeve, što je naročito bitno ako se uzmu u obzir velika ovlaštenja državnog sekretara.⁴⁹

Treći uslov se odnosi na zakonski rok preduzimanja ove radnje. Naime, jednom dati nalog za dostavljanje komunikacijskih podataka ima vremensko važenje od mjesec dana, a nakon toga se ti podaci ne mogu zahtijevati, s tim što se dati nalog može produžavati u bilo koje vrijeme. Također se nalog može otkazati od strane osobe koja ga je izdala i prije proteka roka od mjesec dana, i to pod uslovom da ti podaci više nisu neophodni ili da radnja više nije proporcionalna.⁵⁰

Ovako prikupljeni komunikacijski podaci, pored operativnog, imaju i dokaznu vrijednost u britanskom krivičnom postupku. Naime, iako ova radnje nije u sudskoj nadležnosti, ona je ipak detaljno uređena zakonskim propisima u kojima postoji dovoljno zaštitnih mjera kojima se osigurava zaštita osnovnih prava i sloboda građana, tako da se i rezultati ovih radnji mogu koristiti kao dokazi pred sudom i na njima sud može zasnovati svoju odluku.

IV. - U krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke prikupljanje telekomunikacijskih podataka regulisano je članom 100.g. Zakona o krivičnom postupku koji je uveden izmjenama i dopunama Zakona od 20. decembra 2010. godine. Prije ovog perioda je prikupljanje podataka operatera telekomunikacija bilo obuhvaćeno posebnom istražnom radnjom - Nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija.⁵¹ Naime, zakonskom odredbom o prisluškivanju bio je obuhvaćen i sadržaj i vanjska struktura neke komunikacije, što znači vrijeme, prostor i indentitet osoba koje u toj komunikaciji sudjeluju iz čega proizilazi, prema odluci Saveznog Vrhovnog suda Savezne Republike Njemačke, da su u skladu sa zakonskim uvjetima nadzoru podvrgnuti i slučajevi uključivanja brojača telefonskih impulsa te dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka.⁵²

---

⁴⁸ Član 22. stav 5. Regulation of Investigatory Powers Act.

⁴⁹ Bhatt, H. (2006), op. cit., str.300.

⁵⁰ Član 23. stav 4., 5. i 8. Regulation of Investigatory Powers Act.

⁵¹ Član 100.a. Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke (Strafprozeßordnung)

⁵² Sačić, Ž. (2001), op. cit., str.122.

Član 100.g. Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke je detaljno regulisao radnju prikupljanje telekomunikacijskih podataka⁵³ i uslova pod kojima se ona može obaviti. Tako se kao prvi zakonski uslov može navesti da se telekomunikacijski podaci mogu prikupljati samo na osnovu pisane sudske naredbe, s tim što u slučaju opasnosti od odlaganja naredbu može izdati i državni tužilac, ali ista u tom slučaju mora u roku od tri dana biti potvrđena od strane sudije.⁵⁴

Drugi uslov za preduzimanje ove radnje se odnosi na zakonski osnov za izdavanje naredbe za dostavljanje telekomunikacijskih podataka. Naime, naredba za dostavljanje telekomunikacijskih podataka se može izdati u dva slučaja.⁵⁵ Prvi slučaj je da postoje određene činjenice koje opravdavaju sumnju da je određena osoba izvršila ili bila saučesnik u izvršenju naročito teškog krivičnog djela ili pokušala ili pripremala izvršiti to djelo, ukoliko je pokušaj kažnjiv i ukoliko su ti podaci potrebni radi utvrđivanja činjenica važnih za krivični postupak ili utvrđivanja mjesta boravka osumnjičenog. Ova sumnja mora biti zasnovana na konkretnim činjenicama, tako da sama pretpostavka da je određena osoba izvršila krivično djelo nije dovoljna da bi se odredila ova mjera.⁵⁶ Ova naročito teška krivična djela su kataloški navedena u članu 100.a, stav 1. Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke (izdaja, ubistvo, genocid, silovanje, trgovina narkoticima, organizovani kriminal itd.), ali u obzir dolaze i druga krivična djela za koje postoji vjerovatnost da će uzbuniti javnost i uticati na pravnu sigurnost građana, s tim da se ove činjenice moraju utvrditi za svaki pojedinačni slučaj.⁵⁷ Drugi slučaj je da postoje određene činjenice koje opravdavaju sumnju da je određena osoba izvršila ili bila saučesnik u izvršenju

---

⁵³ Pod telekomunikacijskim podacima se, u smislu člana 96. stav 1. Zakona o telekomunikacijama Savezne Republike Njemačke (*Telekommunikationsgesetzes*), smatraju podaci o broju određenog telefonskog priključka, indentifikacionom broju mobilnog telefona i njegovom lokacijom, tačan datum i vrijeme početka i kraja ostvarenog telefonskog kontakta, podaci o korisniku telefonskog priključka koji se prikupljaju uz njegovo znanje te drugi podaci potrebni za izgradnju i održavanje komunikacijske mreže i obračuna telefonskih računa.

⁵⁴ Član 100. g, stav 2. Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke (Strafprozeßordnung)

⁵⁵ Član 100. g, stav 1. Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke (Strafprozeßordnung)

⁵⁶ Delmas-Marty, M.,Spencer, J.R. (2002) *Europion Criminal Procedures*, Cambridge: University Press, str.320.

⁵⁷ Korn, J. 2009 „Der strafprozessuale Zugriff auf Verkehrsdaten nach § 100g StPO“ (online). HRRS, broj 3/2009. Dostupno na: (<http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/archiv/09-03/index.php?sz=10>), str.116.

krivičnog djela telekomunikacijskim sredstvom. Ovdje je riječ o manje teškim krivičnim djelima koja su izvršena putem komunikacijskih uređaja kao što su telefon, fax ili Internet, kada ova radnja postaje i glavni instrument za utvrđivanje činjenica i dokaza.⁵⁸ S obzirom da je ovdje riječ o manje teškim krivičnim djelima, to je, kako bi se osigurao princip proporcionalnosti, radnja ograničena samo na dovršena krivična djela i slučajeve u kojima je utvrđivanje činjenica ili boravišta osumnjičenog bez primjene ove radnje bilo nemoguće (stroga supsidijarna klauzula) i uz uslov da je ova radnja srazmjerna cilju koji se želi postići. Iz tih je razloga potrebno u svakom pojedinačnom slučaju utvrditi da li su razmatrane ostale mjere i da li je ova radnja jedini efikasni način.⁵⁹

U svakom slučaju, naredba za dostavljenje telekomunikacijskih podataka može biti izdata ne samo prema osumnjičenoj osobi nego i prema drugim osobama za koje se, na osnovu tačno određenih činjenica, pretpostavlja da će im osumnjičeni nešto saopćiti ili da će oni ta saopćenja proslijediti dalje ili da osumnjičeni koristi njihov telefonski priključak.⁶⁰ Pri tome nije važna činjenica da li su te osobe znale da su oni prenosili ili primali informacije za osumnjičenog ili da je on koristio njihovo sredstvo komunikacije. Ova činjenica ne ovisi o volji primatelja poruke jer čak i žrtva krivičnog djela (npr. iznude) prenose neke informacije od osumnjičenog.⁶¹

Treći uslov se odnosi na ograničeno vremensko trajanje ove radnje. Naime, naredba za dostavljenje telekomunikacijskih podataka je ograničena na maksimalno tri mjeseca, s tim što se može produžiti još za tri mjeseca ukoliko još uvijek postoje uslovi za ovu radnju.

Radnja prikupljanja telekomunikacijskih podataka u krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke ima veliku dokaznu, ali i operativnu vrijednost. Naime, ova radnja je važno istraživačko sredstvo za nabavku dokaza, određivanja mjesta prebivališta osumnjičenog ili kao važna predradnja za provođenje posebne istražne radnje Nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija, a njen praktični značaj naročito dolazi do izražaja u istragama određenih krivičnih djela, kao npr. privrednog kriminaliteta, kompjuterskog te narkokriminala.⁶²

---

⁵⁸ Albrecht, H-J., Grafe, A., Kilchling, M., (2008) Rechtswirklichkeit der Auskunftserteilung über Telekommunikationsverbindungsdaten nach §§ 100g, 100h StPO, Freiburg: Max – Planck- Institut. str.33-34.

⁵⁹ Korn, J. (2009), op. cit., str.119.

⁶⁰ Član 100g, stav 2. Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke (Strafprozeßordnung)

⁶¹ Albrecht, H-J. et al. (2008), op. cit. str.48.

⁶² Korn, J. (2009), op. cit., str.113.-114.

5. Zaključak

Naredba operateru telekomunikacija je jedno novo zakonsko rješenje bosanskohercegovačkog krivičnoprocesnog zakonodavstva koje uređuje jedan sve važniji dio istrage- način prikupljanja i upotrebe telekomunikacijskih podataka. Ovim pravnim rješenjem riješene su sve dotadašnje dileme oko pravne prirode podataka operatera telekomunikacija te omogućeno njihovo zakonito prikupljanje i, što je i najbitnije, njihova upotreba u krivičnom postupku. Ovo rješenje ujedno predstavlja i kompromis između dvije poznate tendencije u krivičnom postupku, i to tendencije za osiguranje efikasnosti krivičnog postupka u borbi protiv kriminaliteta te tendencije zaštite prava i sloboda čovjeka u krivičnom postupku. Prihvatanje tendencije efikasnog postupka traži od zakonodavca mjere koje će omogućiti organima krivičnog postupka veću slobodu u postupanju kako bi najbrže i najefikasnije ostvarili društveno prihvatljiv cilj⁶³ tako da bi se prema ovoj tendenciji podaci operatera telekomunikacija prikupljali u okviru potražnih radnji ovlaštenih službenih osoba i na osnovu naredbi nadležnog tužioca. Na drugoj strani, tendencija zaštite prava i sloboda čovjeka traži od zakonodavca da organe krivičnog postupka veže uz čvrste zakonske oblike ili forme postupanja jer se tako štite građani od samovolje i neosnovanog uskraćivanja njihovih prava u krivičnom postupku, tako da bi se prema ovoj tendenciji podaci operatera telekomunikacija prikupljali isključivo u okviru posebne istražne radnje Nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija.

Ukoliko se razmotre zakonska rješenja koja regulišu ovu materiju u domaćem i u uporednom krivičnoprocesnom zakonodavstvu, može se zaključiti da se zakoni o krivičnim postupcima Bosne i Hercegovine, barem kada je riječ o ovoj radnji, mogu svrstati u red naprednih evropskih zakonodavstava. Ovo se može zaključiti iz činjenice da ovako zakonsko rješenje ne poznaju krivičnoprocesna zakonodavstva nama susjednih država Republike Hrvatske i Republike Srbije u kojima ova radnja nije zakonski regulisana, tako da se telekomunikacijski podaci i dalje prikupljaju u sklopu potražne ili neformalne radnje službenika policije. S druge strane, rješenja bosanskohercegovačkog krivičnoprocesnog prava omogućavaju daleko efikasnije preduzimanje ove radnje nego što je to slučaj u krivičnoprocesnim zakonodavstvima država koji su zakonski regulisali način prikupljanje telekomunikacijskih podataka, kao što su Savezna Republika Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjeverna Irska u kojima je ova radnja ipak ograničena na određena krivična djela te u većini slučajeva limitirana dodatnim uslovima, kao što su uslovi neophodnosti, supsidijarnosti ili proporcionalnosti.

---

⁶³ Sijerčić-Čolić.H. (2008.), op. cit., str.43.-44.

Međutim, u kriminalističkoj praksi Bosne i Hercegovine se mogu uočiti i izvjesni problemi vezano za prikupljanje telekomunikacijskih podataka, stoga bi se, u cilju otklanjanja tih problema de lege ferenda, trebali razmotriti sljedeći prijedlozi:

1. Prije svega je potrebno izmijeniti i dopuniti odredbe Zakona o krivičnim postupcima, što bi doprinjelo podizanju stepena efikasnosti ove radnje. U tu svrhu je neophodno:

1.1. Proširiti krug osoba čiji se podaci mogu tražiti od operatera telekomunikacija. Naime, sadašnjim zakonskim propisima predviđeno je da se podaci o korištenju telekomunikacijskih usluga mogu prikupljati samo od tri kategorije osoba, i to: od izvršioca krivičnog djela, osoba koje izvršiocu prenose informacije u vezi sa krivičnim djelom ili od osobe čije sredstvo telekomunikacije koristi izvršilac. Međutim, u velikom broju slučajeva ovi podaci se prikupljaju od osoba koje ne spadaju niti u jednu od naprijed navedenih kategorija. Ovo se najčešće događa u slučajevima kada je potrebno utvrditi identitet nepoznatog izvršioca krivičnog djela koji se sa izvršenjem krivičnog djela može povezati samo preko određenog broja telefona. U ovakvim situacijama ovlaštene službene osobe i nadležni tužilac preko listinga odlaznih i dolaznih poziva pokušavaju utvrditi identitet korisnika telefonskih brojeva sa kojima je izvršilac u ranijem periodu ostvario kontakt. Nakon što se identifikuje korisnik tog telefonskog broja, sa istim se obavlja razgovor na okolnosti poznavanja osobe koja ga je pozivala ili koju je on pozivao putem telefona te se na taj način utvrđuje identitet izvršioca krivičnog djela. Problem nastaje kada se iz listinga dolaznih i odlaznih poziva ne može utvrditi identitet niti jednog korisnika kojeg je izvršilac kontaktirao, odnosno niti jedan od njih nije evidentiran u bazama operatera telekomunikacija. U tim situacijama utvrđivanje identiteta ovih osoba je skoro nemoguće bez dobijanja podataka o njihovom korištenju telekomunikacijskih usluga, a koji se mogu dobiti samo na osnovu sudske naredbe. Međutim, prema važećem zakonskom rješenju, sud ne može izdati naredbu koja bi se odnosila na ove osobe jer se one, a naročito ako su kontaktirali izvršioca davno prije izvršenja krivičnog djela, ne mogu smatrati kao osobe koje izvršiocu ili od izvršioca prenose informacije u vezi sa krivičnim djelom, nego samo osobe kojima je moguće poznat identitet izvršioca pa s tim u vezi i ne postoji zakonska osnova za izdavanje naredbe za prikupljanje podataka o njihovom korištenju telekomunikacijskih usluga.

- 1.2. Omogućiti prikupljanje telekomunikacijskih podataka uz pristanak ili po zahtjevu korisnika sredstva telekomunikacija. Na ovaj način bi se moglo na jednostavan način prikupljati informacije koje bi eventualno bile od koristi za krivični postupak, a s druge strane, zbog pristanka korisnika, ne bi ni dolazilo do povrede ljudskih prava.
2. Da bi naredba operateru telekomunikacija imala svog učinka, potrebna je i aktivna saradnja operatera telekomunikacija. Operateri telekomunikacija inače raspoložu sa velikim tehničkim mogućnostima koje im omogućavaju da u vrlo kratkom periodu prikupe veliki broj za istragu veoma bitnih podataka (ispis primljenih i poslatih poziva i SMS poruka, trenutna lokacija mobilnog telefona, identifikacioni broj mobilnog telefona tzv. IMEI broj koji koristi određenu telefonsku karticu, brojevi telefonskih kartica koji su se u ranijem periodu nalazili u određenom mobilnom telefonu, sve identifikacione brojeve mobilnih telefona u kojima se nalazila određena telefonska kartica i sl.). Iz tih razloga neophodno je da:
  - 2.1. Operateri telekomunikacija po izdatim naredbama postupaju hitno te da u sjedištima ustanove posebno obučene stručne timove koji će odmah prikupiti tražene podatke i iste dostaviti ovlaštenim službenim osobama kako bi ovi efikasno ispunili svoje obaveze. Blagovremenim dostavljanjem navedenih podataka omogućuje ovlaštenim službenim osobama ne samo da brzo i efikasno identifikuju i liše slobode izvršioce krivičnog djela nego i da spriječe izvršenje određenog krivičnog djela i na taj način zaštite živote i zdravlje ljudi i imovinu. Iz tih razloga su zakoni i propisali mogućnost da u hitnim slučajevima i tužilac izda naredbu operateru telekomunikacija za dostavljanje podataka o korištenju telekomunikacijskih usluga, s tim što ta naredba u roku od 72 sata mora biti potvrđena od strane sudije za prethodni postupak.
  - 2.2. Potrebno je ujednačiti tehničke mogućnosti sva tri operatera telekomunikacija u Bosni i Hercegovini. Sa stajališta efikasne istrage, neprihvatljivo je da se određeni podaci ne dostavljaju iz razloga što određeni operateri ne posjeduju odgovarajuće tehničke mogućnosti. Tako se u dosadašnjoj praksi zabilježeni slučajevi da se određeni pozivi uopće nisu registrovali, i to pozivi upućeni na fiksnu mrežu, što se opravdavalo činjenicom da je poziv upućen sa broja drugog operatera, zatim slučajevi da operateri telekomunikacija nisu u mogućnosti da utvrde tačan datum korištenja određene telefonske kartice, zatim nemogućnost dostavljanja podataka o cjelokupnom telekomunikacijskom saobraćaju koji je obavljen preko određene bazne stanice i sl. Sve se ovo opravdavalo tehničkim nemoguć-

nostima, što bi bilo možda i razumljivo da određeni operateri telekomunikacija uredno ne dostavljaju ove podatke dok drugi navodno još uvijek nemaju te mogućnosti.

3. Također, potrebno je razmotriti mogućnosti registriranja korisnika svih SIM telefonskih kartica. Ovako rješenje već postoji u nekim državama kao što su: Bugarska, Grčka, Francuska, Njemačka, Italija, Slovačka, Španjolska i druge, a dok se rasprave o ovom pitanju vode i u Republici Hrvatskoj. Naime, u Republici Hrvatskoj je pokrenuta inicijativa za ukidanje anonimnosti kod kupnje i korištenja prepaid SIM kartica, što je naišlo na oštru kritiku javnosti.⁶⁴ Ovakvo rješenje bi bilo veoma efikasno u borbi protiv kriminala jer bi se veoma lako mogao utvrditi korisnik bilo koje telefonske kartice, a naročito ako se uzme u obzir da izvršioi krivičnih djela koriste u pravilu neregistrovane prepaid SIM kartice, ali bi sa druge strane došlo i do ograničavanja prava na privatnost građana. Međutim, građanin može svoju privatnost zaštititi i pored toga što se registruje kao korisnik određene SIM kartice, i to na način što prilikom poziva prikrije svoj broj telefona ili da prijavi svoj broj telefona kao zaštićen, analogno korisnicima fiksne telefonije. Ako se uzmu u obzir ove činjenice, te činjenica da se telekomunikacijski podaci mogu prikupljati u samo tačno određenim slučajevima i od tačno određenih osoba, to se može zaključiti da bi prava na privatnost građana bila dobro zaštićena te da ne postoji smetnja da se ovako rješenje provede i u našoj zemlji.

Literatura:

a) Knjige

1. Albrecht, H-J., Grafe, A., Kilchling, M. (2008) Rechtswirklichkeit der Auskunftserteilung über Telekommunikationsverbindungsdaten nach §§ 100g, 100h StPO, Freiburg: Max –Planc- Institut.
2. Delmas-Marty, M., Spencer, J.R. (2002) European Criminal Procedures, Cambridge: University Press.
3. Krapac, D. (1995) Engleski kazneni postupak, Zagreb: Pravni fakultet.

---

⁶⁴ SEEBiz.eu-Regionalni poslovni portal, 2010. Telekomunikacije: I prepaid kartice morat će se reigistrirati, inzistiraju sigurnosne službe. Zagreb: SEEBiz.eu-Regionalni poslovni portal (online) Dostupno na: (<http://www.seebiz.eu/hr>) i Dalje.com- javno novinarstvo, 2010. Prisluškivanje mobitela treba strogo nadzirati. Hrvatska: Dalje.com- javno novinarstvo (online) Dostupno na: (<http://www.dalje.com/hr>)

4. Hadžiomerović, Dž. (2001) Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope.
5. Pavišić, B. i suradnici (2001) Komentar zakona o krivičnom postupku, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
6. Sačić, Ž. (2001) Organizirani kriminalitet, Zagreb: Informator.
7. Sijerčić-Čolić, H. (2008) Krivično procesno pravo. Knjiga I: Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje - Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
8. Sijerčić-Čolić, H. (2008) Krivično procesno pravo. Knjiga II: Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci - Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
9. Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerović, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005) Komentari zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, Knjiga III, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija.
10. Škulić, M. (2007) Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd: Službeni Glasnik.

b) Članci

1. Bignami, F. 2007. „Protecting Privacy against the Police in the European Union: The Data Retention Directive“ (online). Chicago Journal of International Law; Duke Science, Technology & Innovation Paper No. 13. Dostupno na: (<http://ssrn.com/abstract=955261>).
2. Bhatt, H. (2006) „RIPA 2000: A Human Rights Examination“, The International Journal of Human Rights, Vol. 10- broj 3, 285–314.
3. Jovanović, B. (2008) „Posebna prava i ovlašćenja koja primjenjuje policija“, 85-97. U: M. Hadžić et al.: Demokratski nadzor nad primjenom posebnih ovlašćenja. Beograd. Centar za civilno-vojne odnose.
4. Jurčević, M. (2008) „Istraga“, 581-608. U: H. Sijerčić-Čolić et al.: Komentari zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, Knjiga III, Sarajevo. Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija.
5. Kralj, T. (2009) „Provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa u kriminalističkoj praksi“, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 2/2009, 166-179.
6. Korn, J. 2009. „Der strafprozessuale Zugriff auf Verkehrsdaten nach § 100g StPO“ (online). HRRS, broj 3/2009. Dostupno na: (<http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/archiv/09-03/index.php?sz=10>).

7. Milosavljević, B. (2008) „Ovlašćenja policije i drugih državnih organa za tajno prikupljanje podataka: domaći propisi i evropski standardi“, 59-77. U: M. Hadžić et al.: Demokratski nadzor nad primjenom posebnih ovlašćenja. Beograd. Centar za civilno-vojne odnose
8. Sijerčić-Čolić, H. (2005) „Posebne istražne radnje“, 248-375. U: H. Sijerčić-Čolić et al.: Komentari zakona o kaznenom/krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, Knjiga III, Sarajevo. Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija

c) Pravni akti

1. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.
2. Međunarodni ugovor o građanskim i političkim pravima.
3. Ustav Bosne i Hercegovine.
4. Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 31/03, 75/06 i 32/10).
5. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/09).
6. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07 i 53/07 i 9/09).
7. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07 i 119/08.).
8. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08 i 17/09.).
9. Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske („Narodne novine“ br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02 i 115/06).
10. Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije („Službeni list SRJ“ br. 70/2001 i 68/2002 i Službeni glasnik RS“ br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 20/2009 i 72/2009).
11. Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke-Strafprozeßordnung.
12. Zakon o regulaciji istražnih ovlaštenja Velike Britanije - Regulation of Investigatory Powers Act.

13. Zakon o telekomunikacijama Republike Hrvatske („Narodne novine“ br.122/03, 158/03 i 60/04).
14. Zakon o telekomunikacijama Republike Srbije („Službeni glasnik RS“ br. 44/2003, 36/2006 i 50/2009).
15. Zakon o telekomunikacijama Savezne Republike Njemačke (*Telekommunikationsgesetzes*).

d) Izvori sa interneta

1. Dalje.com- javno novinarstvo, 2010. Prisluškiavanje mobitela treba strogo nadzirati (online). Hrvatska: Dalje.com- javno novinarstvo. Dostupno na: (<http://www.dalje.com/hr>).
2. European Courts of Human Rights, 2010. Case- Law decisions (online). Strasbourg: The European Courts of Human Rights. Dostupno na: (<http://www.echr.coe.int/ECHR>).
3. SEEBiz.eu-Regionalni poslovni portal, 2010. Telekomunikacije: I prepaid kartice morat će se reigistrirati, inzistiraju sigurnosne službe (online). Zagreb: SEEBiz.eu-Regionalni poslovni portal. Dostupno na: (<http://www.seebiz.eu/hr>).
4. Vrhovni sud Republike Hrvatske, 2010. Sudska praksa (online). Zagreb: Vrhovni sud Republike Hrvatske. Dostupno na: (<http://www.sudskapraksa.vsrh.hr/supra/>).
5. Ustavni sud BiH, 2010. Sudske odluke (online). Sarajevo: Ustavni sud BiH. Dostupno na (<http://www.ccbh.ba/bos/odluke/>).

ORDER TO TELECOMMUNICATIONS OPERATOR

Summary

The paper presents a new legal solution of the Bosnia and Herzegovina criminal procedural law - a Warrant to operator of telecommunications, which is in a unique way to solve long-term dilemma about how to obtain information held by telecommunications operators. The solution also represents a compromise between two well-known tendencies in criminal proceedings: - tendencies to ensure the efficiency of criminal proceedings in the fight against crime by which the telecommunications data collected within the informal inquires actions authorized officials and on the basis of orders of the competent prosecutor, and – tendencies of protections of the human rights and fundamental freedoms under which these data, in order to protect the right to privacy under Article II/3.f. Constitution of Bosnia and Herzegovina and Article 8 European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, collected only in the special investigation action Control and interception of the telecommunications. The paper also analyzes the current legal provisions governing the warrant telecommunications operators, with special emphasis on its shortcomings, which ultimately could bring into question the very purpose of this legal solution, and the method of collecting telecommunications data according to the practice of the European Court of Human Rights as well as comparative criminal procedural legislation.

Key words

Operators of telecommunications, telecommunications data, mattering, the rights of private lives.

IZVJEŠTAJ O KONFERENCIJI IZ GRAĐANSKOPRAVNE OBLASTI održanoj 2. i 3. septembra/rujna 2010. godine u Bihaću

izvještaj

dipl. iur. Đemaludin Mutapčić*

Dvodnevna Konferencija „Primjena propisa iz građanskopravne oblasti“ (u daljem tekstu: Konferencija) održana je 2. i 3. septembra/rujna 2010. godine u Bihaću, u prisutnosti oko 120 učesnika iz cijele Bosne i Hercegovine.

Konferenciju su organizirali Javne ustanove Centri za edukaciju sudija/sudaca i tužilaca/tužitelja u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno Republici Srpskoj, Pravosudna komisija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i IRZ - njemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju, uz podršku Ambasade SR Njemačke u Bosni i Hercegovini.

U radu Konferencije interaktivno su učestvovali sudije, notari, advokati, državni službenici i druge zainteresirane osobe koje su joj prisustvovala i učestvovala u njenom radu.

Na Konferenciji su interaktivno razmotrena najaktuelnija pitanja prava privrednih društava u zakonodavstvu i pravnoj praksi u savremenoj Bosni i Hercegovini i uticaj evropskog prava, kao i instituta nematerijalne štete, o čemu su razmijenjena iskustva.

Radom Konferencije rukovodili su mr. Šahbaz Džihanović, direktor JU CEST FBiH i dr. Stefan Pürner, rukovodilac projekta IRZ, a u njenom radu su, pored ostalih, učestvovali Hajrudin Hajdarević, predsjednik upravnog odbora JU CEST FBiH i sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Goran Nezirović, sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i Sefedin Suljević, predsjednik Notarske komore Federacije Bosne i Hercegovine.

---

* Notarski ured Mutapčić, Sarajevo;
notarmutapcic@bih.net.ba

Znanja radi, u ovom Izvještaju ukazuje se da su za Konferenciju dati pisani prilozi određenih autora koji se nalaze u Centru za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Ulica Halida Nazečića broj 4, i to:

1. Mediji i pravosuđe, Goran Nezirović, sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine,
2. Odgovornost advokata za savjet i mišljenje, Goran Nezirović, sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine,
3. Aktuelnosti u pravu privrednih društava entiteta u Bosni i Hercegovini, Đemaludin Mutapčić, notar,
4. Nematerijalna šteta, Šida Jašarspahić, sudija Suda Bosne i Hercegovine,
5. Sudska praksa iz oblasti naknade nematerijalne štete, Šida Jašarspahić, sudija Suda Bosne i Hercegovine,
6. Ugovori o osiguranju u svjetlu naknade nematerijalne štete, Davor Martinović, advokat,
7. Evropsko pravo trgovačkih društava i njegov uticaj na pravo trgovačkih društava sadašnjih i budućih država članica EU, dr. Stefan Pürner, advokat iz SR Njemačke i
8. Aktuelni trendovi u njemačkim propisima o ugovorima o osiguranju, Eduard Bischof, advokat iz SR Njemačke.

U metodu rada Konferencija je održana u plenumu i u dvije radionice.

Rad u plenarnoj sjednici posvećen je obradi dviju tema, i to:

1. Aktuelne novosti iz oblasti građanskog prava u Bosni i Hercegovini (ugovori o doživotnom izdržavanju, potrebe za izmjenama Zakona o parničnom postupku i Zakona o obligacionim odnosima i nove tendencije) i
2. Aktuelni problemi iz stečajnog prava u Bosni i Hercegovini.

U okviru Radionice I interaktivno su obrađene teme, i to:

1. Aktuelnosti u pravu privrednih društava entiteta,
2. Kratak osvrt na značaj evropskog prava na pravo trgovačkih društava evropskih država,
3. Slučajevi iz prava privrednih društava Evropske unije i njenih država članica i prava privrednih društava u Bosni i Hercegovini.

U okviru Radionice II interaktivno su obrađene teme, i to:

1. Nematerijalna šteta,
2. Aktuelni trendovi u pravu ugovora o osiguranju u njemačkom pravu,
3. Ugovori o osiguranju u svjetlu naknade nematerijalne štete,
4. Slučajevi naknade nematerijalne štete i naknade štete od osiguravajućih društava,
5. Slučajevi iz ugovora o osiguranju.

Na kraju Konferencije ukazano je da je ona i u plenumu, a i u radionicama u cjelosti opravdala svoje održavanje, a među usvojenim zaključcima Konferencije mogu se u ovom izvještaju, između ostalih, manje-više, izdvojiti sljedeće preporuke:

- da o međukantonalnom pitanju tzv. duple forme ugovora o doživotnom izdržavanju (notarska obrada ugovora i ovjera ugovora kod sudije ili samo notarska obrada ugovora bez ovjere ugovora kod sudije) u Federaciji Bosne i Hercegovine zauzme načelni stav Proširena opća sjednica Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u okviru svoje nadležnosti u primjeni federalnih zakona (Zakona o nasljeđivanju i Zakona o notarima)
- da se okvirni kriteriji za visinu naknade nematerijalne štete (fizički bolovi, strah, umanjene životne aktivnosti, naruženost) utvrde na nivou države Bosne i Hercegovine kako bi građani uživali zaštitu ljudskih prava i jednaku sudsku zaštitu u Bosni i Hercegovini
- da se u zakonodavstvu i pravnoj praksi prava privrednih društava ostvari međuentitetska pravna harmonizacija, kao i evropska pravna harmonizacija, s tim da se de lege ferenda razmotri mogućnost donošenja jedinstvenog državnog zakona o privrednim društvima na nivou države Bosne i Hercegovine, radi ostvarivanja principa tržišne ekonomije i prihvatanja direktiva i smjernica Evropske unije i sudske prakse Evropskog suda,
- da se o pravu privrednih društava u Bosni i Hercegovini i značaju prava Evropske unije planira i realizira posebna organizirana i permanentna edukacija registarskih sudija i notara u cijeloj Bosni i Hercegovini, posebno iz razloga što su od 4.5.2010. godine počeli s radom privredni sudovi kao specijalizirani sudovi u Republici Srpskoj, radi stvaranja povoljnijeg poslovnog okruženja u Bosni i Hercegovini (elektronsko povezivanje registra društava, zemljišnih knjiga i drugih javnih registara sa notarima o činjenicama od značaja za pravni promet, harmonizacija zakonodavstva i pravne prakse i dr.).

ORGANIZIRANI KRIMINAL, KRIMINAL VISOKE TEHNOLOGIJE, ISKUSTVA IZ PRAKSE

IX. savjetovanje iz krivično-pravne oblasti

izvještaj

dipl. iur. Ena Bahtijarević*

Udruženje sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, već deveti put zaredom, okupilo je u Neumu (3.-5. jun 2010.god.) pravnike, suce, tužitelje i sve one koji prate aktualnosti u kazneno pravnoj oblasti, ali i pravosuđu u Bosni i Hercegovini.

Organizirani kriminal, kriminal visoke tehnologije, nedvojbeno, već duže vrijeme izuzetno je aktualna tematika, posebno u praksi, što je i opredijelilo organizatore u izboru tema.

Tematika ovogodišnjeg savjetovanja je izraz nastojanja organizatora da u kontinuitetu, na stručnoj razini, identifikuje i prati aktualnu problematiku organiziranog kriminala i korupcije u kontekstu postojećih zakonodavnih rješenja, čije stručno tretiranje je započeto još na prošlogodišnjem savjetovanju.

Organizator je ovog puta otišao korak dalje. U program savjetovanja su uključene i teme koje tretiraju položaj sudaca i cjelokupne sudske vlasti, kao i teme posvećene pitanjima kaznene politike u Bosni i Hercegovini.

U šest tematskih sesija više od četiri stotine učesnika sa pažnjom je pratilo izlaganja uvodničara. Diskusijama na stručnoj razini dat je adekvatan doprinos sagledavanju problematike, posebno rješenjima u praksi.

U organizaciji savjetovanja tradicionalno su učestvovali i dali doprinos Udruženje sudija BiH, Udruženje tužioca BiH, Udruženje sudija RS, Udruženje tužioca RS, Advokatska/odvjetnička komora Federacije BiH, Advokatska komara RS, Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH i RS, te Pravosudna komisija Brčko Distrikta.

Sve teme izlagane na savjetovanju objavljene su u časopisu Udruženja sudaca/sudija Federacije BiH - „Pravo i pravda“, broj 1. za 2010. godinu.

**ena_bahtijarevic@hotmail.com*

Značajno je podsjetiti na autore i nazive izlaganih tema:

- mr.sc.Sanela Latić: "Harmonizacija zakona- oganizirani kriminal, kriminal visoke tehnologije",
- dr.Mian Škulić: „Prošireno oduzimanje imovine čije zakonito porijeklo nije dokazano“,
- dr.Ljubomir Mitrović/dr.Branko Đukić: "Oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela prema novom zakonu o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela",
- mr.sc.Ljiljana Filipović: " Pravilo o zabrani reformatio in peius u praktičnoj primjeni ",
- dr.Dragan Jovašević: „Odgovornost pravnih lica u krivičnom pravu Republike Srbije“,
- Amir Jaganjac: „Glava 23. ZKPBiH, žalba pred Vrhovnim sudom“,
- Tihomir Lukes: „Položaj sudija“,
- Branko Perić: „Čast i ugled sudija“,
- Amila Kunosić - Ferizović: "Advokatura i civilno društvo u BiH",
- dr.Milorad Simović /mr. Vladimir Simović: „Pogađanje tužioca i branica o optužbi i priznanju krivice u pravu SAD-a“,
- Aleksandra Martinović: "Kaznena politika sudova u Bosni i Hercegovini“,
- Ignjacije Dodik: "Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda“,
- mr.sc.Veljko Ikanović: „Odgovornost pravnih lica za krivična djela organizovanog kriminala“,
- dr.Mersida Sučeska: „Prevara putem fingirane dokumentacije“,
- Sead Hodžić: „Neka aktualna pitanja krivično-procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini“,
- Dijana Kajmaković: „Iskustava i problemi u primjeni posebnih istražnih radnji“,
- Goran Filipić: „Međunarodni standardi suzbijanja pranja novca“,
- Miralem Porobić: "Digitalna forenzika kao dokazno sredstvo“,
- Mladen Jovanović/Saša Petrović: "Zloupotreba i falsfikovanje bankovnih kartica“,
- Svjatlana Kekić: „Zaštita ličnih podataka u krivičnom postupku“,
- mr.sc.Vildana Vranj: "Zatvorski sistem u BiH:stanje u praksi, problemi i načini njihovog prevazilaženja“,
- dr.Aco Babić: „Tretman lica osuđenih za organizovani kriminal“.

SUDSKA PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

sudska praksa

Pripremio: **prof. dr. Miodrag N. Simović***

Pravo na pravično suđenje i pravo na imovinu

Valjano sklopljeni ugovori o kupoprodaji vrijednosnih papira, dionica preduzeća, u periodu kad zakoni o vrijednosnim papirima o Komisiji za vrijednosne papire i Registru vrijednosnih papira nisu mogli da budu implementirani, jer država nije obezbijedila institucionalne uslove za to, moraju da budu realizovani jer je redovan promet vrijednosnim papirima kao izraz, s jedne strane, raspolaganja sopstvenom imovinom, a s druge strane, investicionog ulaganja, važniji od realizacije javnih interesa koji su inkorporisani u ovim zakonima putem potpune blokade prometa do mogućnosti sprovođenja navedenih zakona.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud je u Odluci broj *AP 2195/06* od 18. oktobra 2007. godine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" broj 6/08), koja je donesena povodom istih činjeničnih i pravnih pitanja, utvrdio kršenje prava apelanta na pravično suđenje i pravo na imovinu jer je utvrđeno da su sudovi previše formalno tumačili zakon te je zaključeno da takav formalan pristup može da se definiše kao arbitraran te da su se arbitrarnom primjenom zakona "nezakonito" umiješali u prava apelanta na imovinu. U odnosu na ostale navode o povredi prava Ustavni sud je smatrao da ih u svjetlu utvrđene povrede nije potrebno razmatrati. U konkretnom predmetu, Ustavni sud ne nalazi razloge zbog kojih bi promijenio svoj stav koji je iznesen u Odluci broj *AP 2195/06* te ostaje pri zaključku da je osporenim presudama Kantonalnog suda povrijeđeno pravo apelanta na pravično suđenje i pravo na imovinu.

---

* *predsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine
i redovni profesor Pravnog fakulteta u Banja Luci*

Takođe, u Odluci broj *AP 2195/06* Ustavni sud je našao da, s obzirom na zaključke u vezi sa apelacijom apelanta, pravni interes drugog apelanta zahtijeva ispitivanje svoje apelacije, pošto preispitivanje zakonitosti i ustavnosti otklanjanja posljedica zbog proglašenja predmetnog ugovora apsolutno ništavnim ne može više da bude predmet raspravljanja pred Ustavnim sudom. Imajući u vidu činjenicu da to može da se primijeni na ostale apelante u konkretnom predmetu, jer su u identičnoj situaciji, Ustavni sud nalazi da nije potrebno razmatrati njihove apelacije. Shodno tome, u skladu sa članom 65. stav 1. tačka 4. Pravila Ustavnog suda, shodno kojoj će Ustavni sud da donese odluku kojom se obustavlja postupak kad utvrdi da nije svrsishodno da se vodi daljnji postupak, Ustavni sud je odlučio kao u dispozitivu ove odluke.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 2198/06 od 13. maja 2008. godine)*

SUDSKA PRAKSA USTAVNOG SUDA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

sudska praksa

Pripremio: **Sead Bahtijarević***

Zahtjev za zaštitu prava na lokalnu samoupravu, u svezi članka 24. Zakona o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Utvrđuje se da člankom 24. Zakona o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br.: 22/06, 43/08. i 22/09) nije povrijeđeno pravo općina Centar Sarajevo, Stari grad Sarajevo, Novo Sarajevo i Novi grad Sarajevo na lokalnu samoupravu.

Iz obrazloženja:

Načelnici općina Centar Sarajevo, Stari grad Sarajevo, Novo Sarajevo i Novi grad Sarajevo, podnijeli su Ustavnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ustavni sud Federacije) zajednički zahtjev za zaštitu prava na lokalnu samoupravu u svezi sa člankom 24. Zakona o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji Bosne i Hercegovine.

U zahtjevu je istaknuto da je Zakonom utvrđena struktura, način raspodjele i pripadnost javnih prihoda u odnosu na Federaciju Bosne i Hercegovine, kantone te jedinice lokalne samouprave. Člankom 24. stavak 1. Zakona regulirano je da se ukupni prihodi iz članka 12., koji pripadaju jedinicama lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo, doznavačavaju Kantonu Sarajevo, koji ove prihode raspodjeljuje jedinicama lokalne samouprave na temelju kantonalnih zakona i propisa, dok je stavom 2. istog članka (Zakon o izmjenama Zakona o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije BiH“, broj: 22/09) propisano da jedinicama lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo pripada 1,79% prihoda po osnovu poreza na dohodak.

---

* sudac Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

Podnosioci zahtjeva su istaknuli da Kanton Sarajevo do sada nije donio zakon niti bilo koji drugi provedbeni propis na temelju koga bi jedinice lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo mogle sa sigurnošću utvrditi kako i po kojim kriterijima se vrši raspodjela javnih prihoda koja im pripada. Navode da je proračunom Kantona Sarajevo propisano da se sredstva za financiranje jedinica lokalne samouprave formiraju „tekućim grantom“. Zakonom o izvršenju proračuna Kantona Sarajevo za 2009. godinu („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 10/09) propisano je da se ova sredstva transferiraju mjesečno općinama u iznosu od 1/12 planiranih sredstava, s tim da se sredstava koja pripadaju „gradskim općinama“ dalje umanjuju za 20%. koji iznos se prenosi na Grad Sarajevo kao jedinicu lokalne samouprave. Postupanjem na ovaj način jedinicama lokalne samouprave se ne transferiraju prikupljena sredstva, nego planirani prihodi koji u tijeku proračunske godine trpe daljnja preračunavanja i smanjuju se rebalansom proračuna, o čemu Kanton Sarajevo samostalno odlučuje. Ovakvo postupanje, tvrde podnosioci zahtjeva, ne temelji se na zakonu niti bilo kakvom propisu te ne postoji utvrđeni kriterij na temelju kog se raspodjela vrši.

Raspodjela sredstava na način koji se realizira u Kantonu Sarajevo, po tvrdnji podnosioca zahtjeva, predstavlja povredu prava na lokalnu samoupravu. Iskazano postupanje ne daje objektivnu mogućnost jedinicama lokalne samouprave da planiraju sredstva neophodna za adekvatnu realizaciju ustavnopravnog položaja općine, na način kako je to definirano Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Europskom poveljom o lokalnoj samoupravi i Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Podnosioci zahtjeva predložili su da Ustavni sud Federacije, nakon provedenog postupka, utvrdi da je odredbom članka 24. Zakona povrijeđeno pravo na lokalnu samoupravu jedinica lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo te da se naloži Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine da po žurnom postupku osporenu odredbu izmijeni i usuglasi sa Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine i Europskom poveljom o lokalnoj samoupravi.

Ustavni sud Federacije je donio odluku kao u izreci iz sljedećih razloga:

Člankom III. 1. c. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, u svezi s Ammandmanom C.VI. na Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđeno je da je u isključivoj nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine donošenje propisa o financijama i finansijskim institucijama Federacije i fiskalnoj politici Federacije. Imajući u vidu navedena ustavna ovlaštenja, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donio je Zakon kojim je uređena pripadnost javnih prihoda i njihovo raspoređivanje između Federacije Bosne i Hercegovine, kantona i jedinica lokalne

samouprave. Člankom 12. Zakona regulirano je učešće jedinica lokalne samouprave u raspodjeli prihoda s jedinstvenog računa, na temelju formule i koeficijenta koji odražavaju posebne rashodovne potrebe jedinica lokalne samouprave, dok je člankom 14. Zakona propisano da će financijska sredstva Federacije, kantona i jedinica lokalne samouprave biti srazmjerna njihovim nadležnostima koja su im dodijeljena zakonom i Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine te da će svaki prijenos nadležnosti biti praćen financijskim sredstvima potrebnim za njihovo efikasno izvršavanje.

U ovom kontekstu, člankom 24. Zakona regulirana je raspodjela prihoda u Kantonu Sarajevo, na način da je utvrđeno da će se ukupni prihodi iz članka 12., koji pripadaju jedinicama lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo, doznačiti Kantonu Sarajevo koji ih raspodjeljuje jedinicama lokalne samouprave na temelju kantonalnih zakona i drugih propisa. Kod ovako, prema Zakonu regulirane raspodjele prihoda u Kantonu Sarajevo, gdje zakonodavac točno upućuje nadležne organe za donošenje zakona i drugih propisa za raspodjelu prihoda, a imajući u vidu specifičnost Kantona Sarajevo, ne može se utvrditi povreda prava na lokalnu samoupravu od strane Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, kao i obveza Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine za donošenje izmjena navedene odredbe. Ovo iz razloga što Kanton Sarajevo treba prethodno da utvrdi nadležnost jedinica lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo, sukladno Ustavu i zakonu, što će biti praćeno financijskim sredstvima potrebnim za njihovo efikasno izvršavanje, pri tome poštujući formulu i koeficijente iskazane u članku 12. Zakona.

Iz navedenog Ustavni sud Federacije je zaključio da je Kanton Sarajevo povrijedio pravo na lokalnu samoupravu jedinica lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo, ne postupajući na način kako je to propisano člankom 24. stavak 1. Zakona, odnosno nedonošenjem Zakona o raspodjeli prihoda u Kantonu Sarajevo, a ne Parlament Federacije Bosne i Hercegovine, kako su to istaknuli podnositelji zahtjeva.

U konkretnom slučaju, neizvršenjem zakonskih obveza od strane Kantona Sarajevo jedinice lokalne samouprave nisu u mogućnosti planirati sredstva koja im prema Zakonu pripadaju, a samim tim ni adekvatno realizirati ustavnopravni položaj na način koji je definiran Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Europskom poveljom o lokalnoj samoupravi i Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Iz svega navedenog Ustavni sud Federacije zaključuje da je nedonošenjem zakona i drugih propisa o raspodjeli prihoda u Kantonu Sarajevo, suglasno odredbi članka 24. Zakona, došlo do povrede prava na lokalnu samoupravu jedinica lokalne samouprave podnositelja zahtjeva u Kantonu Sarajevo. Međutim, pri

ovom treba istaknuti i propust u vršenju nadzora od strane Federalnog ministarstva financija / Federalnog ministarstva finansija, imajući u vidu odredbu članka 19. Zakona.

*(Presuda Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine
broj: U-30/09 od 15.6.2010. godine objavljena je u
Službenim novinama Federacije BiH“ broj. 44/10)*

UPUTE ZA AUTORE

Radovi se objavljuju na hrvatskom, bosanskom i srpskom jeziku (u latiničnom ili ćiriličnom pismu) ili engleskom jeziku.

Ukoliko rukopis zadovoljava kriterije časopisa, upućuje se na recenziju.

Svaki rukopis ocjenjuju najmanje dva nepristrana recenzenta, pri čemu identitet i afilijacija autora recenzentu nisu poznati. Nakon ocjene recenzenata i članova redakcije, rukopis se vraća autoru s obrazloženjem i zahtjevima za doradu i ispravak rada, ukoliko se to smatra potrebnim. Ispravljene rukopise autori trebaju vratiti redakciji u roku od 8 dana od primitka.

Pretpostavlja se da članci i ostali prilozi nisu i neće biti objavljeni u drugim publikacijama, osim uz posebno odobrenje redakcije kada se to jasno naznačuje u objavi.

Autori dopuštaju časopisu postavljanje njihovih radova na web stranicu časopisa.

Časopis zadržava i sva ostala prava, osim ukoliko nije drugačije dogovoreno s autorom.

Radovi koje časopis objavljuje su:

- Uvodna riječ glavnog urednika
- Izvorni znanstveni rad
- Prethodno saopćenje
- Pregledni znanstveni rad
- Stručni članak
- Sudska praksa
- Ostali radovi kao što su prikaz knjige, izvještaji o znanstvenim i stručnim skupovima i dr.
- Obavijesti o nadolazećim stručnim i znanstvenim skupovima
- Domaći autori u međunarodnim publikacijama
- Pismo uredniku

Radovi se predaju redakciji časopisa elektronskom poštom na adresu: Pravna.Misao@fmp.gov.ba

Dokument treba biti načinjen u programu Microsoft Word. U njemu ne smiju postojati nikakve indikacije osobnoga identiteta autora ili institucije u kojoj bilo koji od autora radi, kako u samom radu, tako ni u karakteristikama (properties) elektroničkog dokumenta.

Radovi koji se dostavljaju redakciji moraju biti lektorirani. Lektori koje odredi redakcija vrše superviziju.

U časopisu se objavljuju znanstveni i stručni radovi koji ne prelaze dužinu od 10.000 riječi, uključujući izvore i fusnote. Svaki rad mora sadržavati sažetak od 150-200 riječi i izbor ključnih riječi na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku iste dužine. Ostali radovi ne mogu prelaziti dužinu od 2000 riječi.

Svaki rukopis mora biti priložen zajedno s popratnim pismom, u kojem je nužno navesti sljedeće:

- kratki opis sadržaja članka u dvije do tri rečenice, kao i sve dodatne informacije o rukopisu koje bi redakciji mogle biti od koristi;

- razloge zbog kojih autori drže da je njihov rad zanimljiv čitateljstvu časopisa (novost koju rad donosi);

- kratku biografiju autora (25-30 riječi),
- osobne podatke:
  - jedinstveni matični broj
  - adresa stanovanja i općina
  - kontakt telefon
  - naziv banke i transakcijski račun banke
  - broj žiro računa

Svaki autor će uz popratno pismo dostaviti i izjavu da rad nije prethodno objavljivan.

Prva stranica rukopisa treba sadržavati:

- Naslov
- Datum
- Broj riječi u članku
- Ime autora i profesija
- Nazivi ustanova u kojima rade
- E-mail adrese
- Kategorizaciju
- Sažetak i ključne riječi na izvornom jeziku rada
- Sažetak i ključne riječi i naslov na engleskom jeziku (summary, key words)

Sažetak rada treba sadržavati opći prikaz teme, metodologiju rada, rezultate i zaključak.

Ključne riječi sadrže pojmove koji se pojavljuju u tekstu, ali ne opće i preširoke pojmove niti preuske pojmove opisane sa puno riječi.

Tablice i grafikoni trebaju biti prezentirani u programima kao što su MS Word, sa jasno iskazanim naslovima. Sve tablice i grafikoni biti će u časopisu tiskani isključivo u crno-bijeloj boji.

Napomene u radu se navode u obliku fusnote (footnote). U pravilu su objašnjavajućeg karaktera.

U fusnoti treba navoditi samo objavljene podatke (ili staviti posebnu bilješku s objašnjenjem).

U fusnoti treba navoditi samo literaturu koja je navedena u popisu literature na kraju članka.

U fusnoti treba ujednačeno navoditi sve izvore. Poželjno je staviti broj stranice.

Molimo autore da se pridržavaju sljedećih naputaka za navođenje literature i fusnota:

Ukoliko je riječ o navođenoj knjizi:

Josipović, I. (2000) *Haaško implementacijsko kazneno pravo*. Zagreb: Informator i Hrvatski Pravni Centar.

Ukoliko je riječ o navođenom članku:

Tschudi, F. (2008) "Dealing with violent conflicts and mass victimisation: a human dignity approach", str. 46-69. U: I. Aertsen et al.: *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*. Portland. Willan Publishing.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u časopisu:

Sijerčić-Čolić, H. (1999) "Reforma krivičnog zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine: karakteristike federalnog procesnog krivičnog prava", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, Vol. 6 – br. 1/1999, str. 251-268.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u elektroničkom časopisu:

Lendvai, N., 2005. "Central and Eastern European Social Policy and European Accession – Time for Reflections" (online). *Financial Theory and Practice*, 29 (1), str. 1-12. Dostupno na: (<http://www.ijf.hr/eng/FTP/2005/1/lendvai.pdf>).

Ukoliko je riječ o navodenoj *Web adresi*:

World Bank, 2004. Corruption: how the World Bank Fights Corruption (online). Washington: The World Bank. Dostupno na: (<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0>).

Rad treba oblikovati prema sljedećim uputama:

- dokument pohraniti u programu MS Word (*.doc format);
- stranica standardne veličine (A4);
- obični prored za cijeli rukopis
- font Arial, 12 pt;
- sve margine 2,5 cm;
- ne koristiti nikakve stilove (ne koristiti bold slova);
- ne uređivati zaglavlje (Header) niti podnožje (Footer) dokumenta;
- obavezno brojčano označiti stranice;
- slike ili fotografije prilažu se u jednom od formata: *.jpg, *.bmp, *.tiff.

Rukopisi koji nisu u skladu s navedenim uputama biti će vraćeni autorima.

Pozivamo sve autore da na adresu redakcije šalju sažetke svojih stručnih i znanstvenih radova objavljenih u međunarodnim publikacijama indeksiranim u literaturnim bazama podataka. Redakcija će objaviti sve pristigle sažetke izvornih radova domaćih autora.

Radujemo se Vašim priložima!

Redakcija

